

ISSN 1311-8544

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
ЦЕНТРАЛНА БИБЛИОТЕКА
СЪВЕТ ЗА ЧУЖДЕСТРАННА БЪЛГАРИСТИКА

БЪЛГАРИСТИКА
VULGARICA

ИНФОРМАЦИОНЕН БЮЛЕТИН

11/2005

СОФИЯ•2005

АКАДЕМИЧНО ИЗДАТЕЛСТВО „МАРИН ДРИНОВ“

На корицата: Евангелист Матей, четириевангелие на монах Никодим,
първа половина на XV в., София, НБКМ, № 41.

Редактор: ст.н.с. дфн Анисава Любенова Милтенова

Съставители: ст.н.с. дфн Анисава Любенова Милтенова,
ст.н.с. д-р Никола Рачев Казански, Емилия Якова Волева

© Централна библиотека на БАН, 2005

Адрес на редакцията:
Българска академия на науките
Съвет за чуждестранна българистика
ул. „15 ноември“ 1, София 1040, Бюлетин „Българистика“
Анисава Милтенова,
тел. (+359-2) 989 84 46 / 383, 384, факс: (+359-2) 986 25 00
E-mail: anmilten@bas.bg; bulgarist2@cl.bas.bg

© Велина Богданова Мавродинова, художник, 2005

ISSN 1311-8544

BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES
CENTRAL LIBRARY
COUNCIL FOR BULGARIAN STUDIES ABROAD

BULGARIAN STUDIES
BULGARICA

INFORMATION BULLETIN

11/2005

SOFIA•2005

MARIN DRINOV ACADEMIC PUBLISHING HOUSE

On the cover: The Evangelist Matthew, Four Gospels of Hieromonachus Nicodemus,
First Half of the 15th c., Sofia, NBKM, № 41.

Editor: Assoc. Prof. Anisava Lyubenova Miltenova, PhD

Compiler: Assoc. Prof. Anisava Lyubenova Miltenova, PhD,
Assoc. Prof. Nikola Rachev Kazanski, PhD, Emiliya Yakova Voleva

© Central Library of BAS, 2005

Council for Bulgarian Studies Abroad
Bulgarian Academy of Sciences
Bulgarica, Information Bulletin
Address: 1, 15 Noemvri Str., Sofia 1040
Anisava Miltenova, tel. (+359-2) 989 84 46 /383, 384, fax: (+359-2) 986 25 00
E-mail: anmilten@bas.bg; bulgarist2@cl.bas.bg

© Velina Bogdanova Mavrodinova, cover designer, 2005

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОДНИ ДУМИ	9
Светлина Николова — Двадесет и пет години от създаването на Кирило-Методиевския научен център на Българската академия на науките	9
БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА	19
Книги 2005 г.	20
Съст. Емилия Волева	
Научна периодика 2005 г.	28
Съст. Емилия Волева	
ДИСЕРТАЦИИ	39
Съст. Никола Казански	
НАУЧНИ ФОРУМИ	41
Съст. Никола Казански	
ХОРИЗОНТИ	45
Красимир Станчев — Българистиката в италианските университети: Традиции и съвременно състояние	45
НАУЧЕН ЖИВОТ	55
Зоя Шанова — Державински четения в Санкт Петербург	55
Явор Милтенов — Международна конференция „Проблеми на Кирило-Методиевото дело и на българската култура през IX—X век“	59
Диляна Радославова — Международна конференция за приложение на информационните технологии в хуманитаристиката	67
Светла Петкова — Научна конференция „Иван Шишманов — ученият и гражданинът“	70
ПРОФИЛИ	73
Мая Иванова — Донка Петканова на 75 години	73
Румяна Конева — Елена Сюпюр на 65 години	80
Ана Кочева — Хелмут Шалер на 65 години	84
Анисава Милтенова — Румяна Златанова на 60 години	89

ОТЗИВИ	95
Ангел Николов — Една нова апология на Средновековието	95
Марияна Цибранска-Костова — Българските царски грамоти в нова светлина	100
Кети Мирчева — Архив на Константин Георгиев Фотинов. Т. 1. Гръцка кореспонденция	104
Илия Тодев — Стефан Дойнов. Българите в Украйна и Молдова през Възраждането 1751—1878	108
Славка Керемидчиева — Недко Д. Каблешков. Иван Вазов. Биографични бележки, спомени, чествания	113
Марияна Витанова — Неда Павлова. Топонимията на Чирпанско	115
СЪОБЩЕНИЯ	117
Михаил Станчев — Център за българистични изследвания „М. Дринов“ в град Харков (Украйна)	117
Галина Манолова, Елена Водинчар — Изложба „Българите в Бесарабия“	118

C O N T E N T S

PREFACE	9
Svetlina Nikolova – 25 Years from the Foundation of the Cyrillo-Methodian Research Centre at the Bulgarian Academy of Sciences	9
BULGARIAN LITERATURE	21
Books 2005	22
Comp. by Emilia Voleva	
Periodicals 2005	30
Comp. by Emilia Voleva	
THESES	43
Comp. by Nikola Kazanski	
SCIENTIFIC EVENTS	44
Comp. by Nikola Kazanski	
OUTLOOKS	47
Krasimir Stanchev – Bulgarian Studies in the Italian Universities: Traditions and Contemporary State	47
SCIENTIFIC ACTIVITY	57
Zoya Shanova – Derzhavin’s Readings in Sankt-Peterburg	57
Yavor Miltenov – International Conference „Problems of Cyrillo-Methodian Deed and of Bulgarian Culture in IX-X centuries“	59
Dilyana Radoslavova – International Conference on the Application of Information Technologies in the Humanities	67
Svetla Petkova – Scientific Conference „Ivan Shishmanov – scientist and citizen“	70
PROFILES	73
Maya Ivanova – Donka Petkanova at 75	73
Rumyana Koneva – Elena Supiur at 65	80
Ana Kocheva – Helmut Schaller at 65	84
Anisava Miltenova – Rumiana Zlatanova at 60	89

REVIEWS	95
Angel Nikolov – A New Apology of the Middle Ages	95
Maria Tsibranska-Kostova – Bulgarian Czar’s Charters in a New Light	100
Keti Mircheva – Archives of Konstantin Georgiev Fotinov. T. 1. Greek Correspondence	104
Ilia Todev – Stefan Doynov. Bulgarians in Ukraine and Moldova during the Bulgarian National Revival 1751-1878	108
Slavka Keremidchieva – Nedko D. Kableshkov. Ivan Vazov. Biographical Notes, Memories, Celebrations	113
Mariana Vitanova – Neda Pavlova. Toponymy of Chirpan Region	115
ANNOUNCEMENTS	117
Mihail Stanchev – Center for Bulgarian Studies „Marin Drinov“ in Kharkov (Ukraine)	117
Galina Manolova, Elena Vodinchar – Exhibition „Bulgarians in Bessarabia“	118

УВОДНИ ДУМИ

Двадесет и пет години от създаването на Кирило-Методиевския научен център на Българската академия на науките

В историята на съвременната хуманитаристика двадесет и пет години не са голям срок, но не са и пренебрежимо малка величина, особено като се имат предвид непрекъснато променящите се условия за научна работа на нашия континент през последните десетилетия. Ето защо да се направи равностойка за дейността на една самостоятелна научна институция, малка по състава си, но изцяло посветена на проблематика от съществена важност за цялостния исторически път на българския народ и на българската държава, а и за културната идентичност на цяла Югоизточна и Източна Европа, не само не е излишно, но дори е необходимо.

Всъщност, ако погледнем предисторията на Кирило-Методиевския научен център, намиращ се днес в периода на най-активната си, плодотворна и резултатна „младост“, ще видим, че той вече не може да изглежда толкова млад и е натрупал достатъчно опит, знания и умения във всички направления на своята дейност. За начало може да се смята далечната 1914 г., когато във връзка с предстоящото честване на 1000-годишнината от смъртта на Климент Охридски БАН създава т.нар. Климентова комисия, в която са ангажирани забележителни учени като Йордан Иванов, Стоян Романски, Васил Златарски. Резултатите от нейната дейност са впечатляващи. И досега в Архива на БАН се съхраняват огромен брой копия от изворови материали за изследването на Кирило-Методиевото дело, донесени от тях от хранилищата на различни европейски страни. Тези материали, направени с техника, извънредно остаряла и отдавна изоставена, претърпели и щетите от 90-годишното си съществуване, и до днес не само могат да се използват, но в повечето случаи са единствената възможност за работа с тези извори, оставащи днес в повечето случаи недостъпни не само за българските учени, но и за всички специалисти по кирилometодиевистика в света. След успешното организиране на Климентовите тържества в техните научни, популяризаторски и координиращи измерения, през 1935 г. БАН трансформира Климентовата

комисия в Кирило-Методиевска комисия със същите по характера си задачи, но с много по-широк обхват на дейност. За жалост след 1944 г. тя е ликвидирана и е възстановена едва през 1970 г. с щатен състав от 2 души и председател изтъкнатият български езиковед чл.-кор. Кирил Мирчев. Само след няколко години обаче започнаха опити отново да бъде ликвидирана чрез включването ѝ в една чисто административна структура. Благодарение на усилията на един от най-изтъкнатите български историци на литературата — акад. Петър Динев, този опит завърши неуспешно. През 1980 г. той успя да организира създаването на специална научна, популяризаторска и координационна структура, самостоятелно юридическо лице към Президиума на БАН, което беше регистрирано по съществуващия тогава ред под името „Кирило-Методиевски научен център“. През 1993 г., при реструктурирането на БАН, със създаването на нова концепция за работа на Академията, след анализ на неговата цялостна дейност Кирило-Методиевският център беше реорганизиран. Беше запазено неговото име, в щатния му състав бяха включени най-авторитетните учени кирилometодиевисти от всички поколения, работещи до този момент в други институти на БАН. Така той получи най-после възможности да разгърне пълно своя потенциал както в научноизследователската си, така и в популяризаторската и координационната си дейност. Тези възможности бяха потвърдени през 2004 г., когато сред стратегическите цели и функционалните приоритети на БАН за периода до 2007 г. беше записано на отделен ред Кирило-Методиевото наследство. Тук е мястото да изразим своята благодарност към целия ръководен екип на БАН през тези години начело с неговия председател през 1993 г. покойния сега акад. Йордан Малиновски и настоящия председател от 1996 г. акад. Иван Юхновски, високоерудирани учени, които показаха изключително съпричастие към великото дело на славянските първоучители, оцениха постиженията на учените от БАН в неговото изучаване и по същество им осигуриха спокойни условия за работа.

Струва ми се, няма да е пресилено да се каже, че за изминалите от този момент до днес 12 години Кирило-Методиевският научен център успя да си изгради име на най-авторитетната в света институция, която има за предмет на дейност Кирило-Методиевото дело във всичките му измерения в хронологическите рамки от времето на неговата поява до наши дни и на едно от най-престижните звена в областта на медиевистиката изобщо. Днес в неговия малък щатен състав от 25 души работят учени от всички поколения кирилometодиевисти — както специалисти с голям международен авторитет и признание от по-възрастното поколение, които продължават да правят значими приноси, така учени от средното поколение, изключително активни, натрупали значителен опит и допринасящи извънредно много за разширяването на познанията за важни явления в областта на старобългарското писмено наследство, а също и млади учени, които започват сега да изграждат своя

облик на изследователи, но също имат вече приноси проучвания в областта на изучаването на Кирило-Методиевото дело.

Трудно, невъзможно и ненужно е да се изброяват тук всички приноси на учените от Центъра. Ще се ограничи да представя съвършено накратко само някои най-важни постижения, които трасират пътя на нови направления в областта на кирилометодиевистиката и изучаването на средновековната славянска писмена култура изобщо и в които имат дял повечето учени. Не бих могла да ги подреда по значимост, тъй като всички имат значителна тежест в своята ниша. Ще си послужи с хронологическия принцип при тяхното представяне.

Така трябва да започна със значителните приноси в изучаването на кирилометодиевските извори. Сътрудниците на Центъра направиха много за разширяването на документалната база на кирило-методиевските проучвания както що се отнася до славянските, така и до гръцките и латинските извори. Благодарение на тях днес разполагаме с много по-широка документална основа от неизвестни преписи на славянски, гръцки и латински извори, а що се отнася до латинските извори — и на неизвестни извори, публикувани и коментирани. Признание на постиженията ни в тази насока е фактът, че постепенно в работата по тази задача започнаха да ни помагат чуждестранни научни институции като Институтът за руски език на Руската АН в Москва и Краковският филиал на Института по славистика на Полската АН, с които разработихме няколко съвместни проекта, свързани с темата. Това дава добра перспектива за успешното завършване на една от най-важните задачи, които сме си поставили — подготовката на критическо издание на тези извори въз основа на цялостната им ръкописна традиция, задача изключително сложна и трудоемка, но от огромна нужда за славянската медиевистика.

Важно значение не само за кирилометодиевистиката, но за славистиката изобщо има подготовката на първото в нейната история издание на старобългарския превод на Стария Завет. В случая не бива да забравяме, че това издание има пряка връзка с решаването на въпроса за пълния Методиев превод на Библията и представя най-стария съхранен до днес славянски текст в един български ръкопис от втората половина на XIV в., който съдържа първия известен опит славяните да съберат в едно книжно тяло книгите на Стария Завет. Издадените до момента два тома от това фундаментално издание предизвикаха необикновен отклик и получиха многобройни положителни отзиви в европейския научен печат. Доказателство за значителния международен престиж на тази инициатива има фактът, че постепенно в нея се включиха едни от най-авторитетните учени палеослависти от Славянския институт на Чешката АН в Прага, с който разработваме вече втори съвместен проект в тази област. Проблематиката на Стария Завет заема забележимо място в съвместните проекти с Катедрата по руска и славянска филология на Еврей-

ския университет в Йерусалим, с който издадохме съвместно сборник, посветен до голяма степен на тази проблематика, както и в съвместния проект, разработван в момента съвместно с Института по славянска филология на Университета във Фрайбург. На тринайсетия международен конгрес на славистите в Любляна през 2003 г. именно на Кирило-Методиевския център на БАН беше поверено организирането на специален тематичен блок, посветен на критическото издание на най-стария славянски текст на библейските книги и неговите алтернативи.

Забележителни са приносите на учените от КМНЦ в изучаването на старобългарската химнография от IX—X в. Именно те откриха и публикуваха много неизвестни произведения на Кирило-Методиевите ученици Константин Преславски и Климент Охридски, предоставяйки на всички медиевисти безценни документални данни за развитието на този основен за славянското Средновековие жанр и доказвайки документално съвместната работа на Кирило-Методиевите ученици от Плиско-Преславския и Охридския книжовен център. Постиженията на изследователите на химнографията привличат неизменно вниманието на световната славистика на различни международни форуми. Следствие от тях е и съвместната работа на Центъра с Института за руски език в Москва върху издаването и изследването на един от най-интересните руски ръкописи от XII—XIII в., който съдържа важни произведения на старобългарската химнография от епохата на Златния век.

Изключителен обществен отзвук предизвика работата на сътрудниците на Кирило-Методиевския център по създаването на цялостен корпус на съдържанието на българските по произход ръкописи и на сръбските, руските и влахо-молдовските преписи на произведенията на българската средновековна литература чрез подготовката *de visu* на кратки описания на отделни колекции в чуждестранни хранилища. Работата по описването с тази цел на трите колекции, която досега е завършена, без изключение беше извършена с финансирането на международни и чуждестранни институции: изработването на Каталога на българското средновековно книжовно наследство в сбирката на Алексей Хлудов от Държавния исторически музей в Москва беше финансирано по Проекта „Фонд за развитие на изкуствата“ на Програмата ФАР за България; описанието на средновековните материали, свързани с българските земи, в колекцията на Одеската държавна научна библиотека беше финансирано от Програма „Европа“ на Представителството на Европейската комисия в България, от Австрийския институт за Източна и Югоизточна Европа в София и от Виенския университет; описанието на тези материали в Библиотеката на Литовската академия на науките във Вилнюс беше финансирано от фондация „Отворено общество“ в София и Вилнюс и беше изработено в сътрудничество с колегите от Катедрата по славянска филология на Вилнюския университет.

Трябва тук непременно да се отбележи и работата на учените за модер-

низирването на научните изследвания в нашата област. По два съвместни проекта с Института за компютърна лингвистика в Пиза към Националния център за научни изследвания на Италия старобългарската кирилица беше включена в широкомащабния проект на италианските колеги за пълнотекстово търсене, по който те бяха създали многофункционалната програма DBT на основата на латинската писменост. Участниците в проекта от българска и италианска страна успяха и да приложат програмата върху български средновековен материал, изработвайки специален компакт диск със старобългарски текстове на Стария завет. Можем само да съжаляваме, че резултатите от този проект не бяха достатъчно популяризирани и възможностите за обработка на текстовете с програмата DBT не се използват пълноценно.

Не мога да не спомена приносите на КМНЦ и по събирането и публикуването на кирило-методиевската библиография. Тази работа, извънредно важна днес за напредъка на кирилометодиевистиката, както е известно, е започната преди близо столетие и нейните резултати се публикуват системно в България. В Центъра бяха подготвени обемни допълнения на литературата до 1940 г., които представят пълно българските публикации. Поддържа се и пълна кирило-методиевска библиография на съвременната литература на електронни носители, която се подготвя не само за печат, но и за въвеждане в Internet.

Когато се говори за научните приноси на учените от КМНЦ, трябва да се подчертае, че безспорно те се дължат между другите фактори и на стремежа към решаването на всяка научноизследователска задача да се подхожда комплексно и проблемите да се разглеждат многостранно от позициите на различни науки: текстология, кодикология и палеография, литературна и културна история, езикознание, изкуствознание, богословие и др. Без съмнение високата резултатност произтича в голяма степен и от новата организация на работата в последното десетилетие — съсредоточаването на работата по проблемите около отделни проекти. Тук не може да се отмине и ролята на непрекъснато разширяващото се международно сътрудничество на Центъра. Ще дам за пример само няколко факта. 10 от завършените досега 35 проекта са резултат от подписани преки договори с научни институции от Италия, Израел, Литва, Полша, Русия, Словакия, Украйна и международни институции, а в последните години повече от половината проекти, върху които се работи, се разработват в сътрудничество с институти от Германия, Израел, Италия, Полша, Русия, Словакия и Чехия.

Трябва да се изтъкне тук, че именно резултатите от нашата научна дейност водят до значителния авторитет както в България, така и в чужбина, на Центъра като институция и на отделните учени, работещи в него. Ще приведа няколко свидетелства в това отношение. За периода след 1992 г., откогато водим точна статистика, учените от Кирило-Методиевския център публикуваха 654 свои

труда с обем 13428 страници не само в България, но също — в 22 страни на Европа и Америка освен на български, също — на английски, немски, руски, френски и турски език. Техните трудове бяха цитирани близо 2000 пъти в 24 страни на Европа и Америка, за четирима от тях бяха публикувани биографични статии в 7 български и 8 важни международни справочника в Белгия, Великобритания и САЩ. Те бяха поканени и участваха с 354 доклада на 136 международни научни форума в 21 страни на Европа и САЩ и в 55 национални конференции и симпозиуми. Те бяха поканени и участваха широко в образователната дейност в България и в чужбина — изнесоха повече от 4000 часа лекции и проведоха близо 4000 часа упражнения по над 20 учебни дисциплини в 7 висши учебни заведения в България и лекции по специални покани в 10 висши учебни заведения във Великобритания, Германия, Италия, Израел, Литва, САЩ и Франция. През 2004 г. Центърът беше одобрен от Европейската комисия за участие в Програмата Socrates/Erasmus и вече тече съвместна работа в нейните рамки с университети в Италия и Полша.

Значителната по обем и смятам, няма да сгреша, ако кажа с високо качество, научна дейност на Кирило-Методиевския научен център на БАН и неговият международен авторитет му дават възможност да разгръща широка издателска работа, както и да се изявява като ценен организатор на международни научни форуми в областта на кирилометодиевистиката и старобългаристиката изобщо, като по този начин той изпълнява координиращите си функции в национален и в международен план. В неговите издания практически сътрудничат всички изявени български и чуждестранни специалисти от всички поколения, които вземат участие и в организирания в България от него научни конференции и симпозиуми.

В Центъра съществува специално издателско звено, което извършва предпечатната подготовка на всички издания, които се публикуват не с бюджетни средства, а със собствени средства или са спонсорирани от различни български, чуждестранни и международни институции.

На първо място трябва да се отбележи поредицата „*Кирило-Методиевски студии*“, от която досега са излезли 16 тома (4 монографии и 12 тома сборници със 198 студии и статии) с общ обем 5106 страници (първи том — 1984 г., т. 16 — 2004 г.). Редакцията, включваща само учени от Центъра, приема за печат статии на всички международни и на всички славянски езици. Досега са публикувани трудове на 143 автори от 20 страни на Европа, Америка и Азия. Изследванията, специализирани само в спектъра на Кирило-Методиевската проблематика, са отпечатани освен на български, също и на английски (включително една от монографиите), немски, полски, руски, сръбски, френски и украински език.

От 1991 г. КМНИЦ поддържа издаването на единственото специализирано

издание за комплексно разработване на проблемите на българската средновековна култура — списание *Palaeobulgarica* / *Старобългаристика* (основано през 1977 г. от акад. Е. Георгиев). Макар да е орган на Кирило-Методиевския център, списанието има международна редколегия, в която участват и видни учени от Софийския университет и от университетите в Кълъмбъс (Охайо, САЩ) и Саакбрюкен (Германия). Статиите се публикуват на български и руски език с резюмета на английски, а също — на английски, френски и немски език с резюмета на български език. От 1991 г. досега публикуването не е спирало никога, нито са издавани слети книжки. В отпечатаните до момента 57 книжки с общ обем 7078 страници са публикувани статии, рецензии, прегледи и обзори на 288 автори от 23 страни.

Кирило-Методиевският научен център издава също и отделни книги, в които са включени монографични изследвания с издания на средновековни текстове, студии, статии и библиографии в областта на кирилометодиевистиката, както и на средновековната българска култура и нейните многопосочни връзки с културите на други народи. Досега от 1991 г. насам са издадени 12 такива книги с общ обем 4777 страници, в които са включени изследвания на 131 автори от 10 страни (България, Германия, Гърция, Израел, Италия, Полша, Русия, САЩ, Сърбия и Унгария), написани на английски, български, италиански, немски, полски, руски, сръбски и френски език, като две от тях са съвместни издания с университети в Италия и Израел. Трябва да се посочи, че в последно време се увеличава значително стремежът на чуждестранните ни колеги от Западна Европа да публикуват своите книги с „марката“, ако мога да се изразя така, на Кирило-Методиевския научен център.

Така за 25 години Центърът е публикувал общо 16 961 страници научни изследвания, принадлежащи практически на учени от цял свят.

Всички издания на Кирило-Методиевския център се ползват с широка популярност сред специалистите в много страни на света. Ще отбележа само факта, че например списание *Palaeobulgarica* се разпространява редовно в 29 страни в Европа, Америка и Азия както в най-големите научни библиотеки, така и сред частни лица. Стабилната дистрибуторска мрежа на Центъра в чужбина (главно в Германия и Великобритания), както и спонсориращите ни институции от чужбина (сред тях ще обърна внимание на най-активната от тях — Холандската научна фондация), имат значителни заслуги, за да можем редовно и бързо да публикуваме най-новите резултати от научните изследвания на специалистите от България и чужбина и да ги направим достъпни за широки кръгове учени.

Чрез своите издания Центърът има възможност винаги да разполага с актуалната информация за постиженията в областта на кирилометодиевистиката в света и за техните носители — както изтъкнати учени, така и млади

начинаещи таланти специалисти. Всички те се привличат за участие в организираните от Центъра международни научни форуми, участват в тях и имат възможност за непосредствена обмяна на мнения и нови идеи. На организираните досега от 1983 г. насам 7 международни научни форуми са изнесени 312 доклада и са взели участие учени от 27 страни. Към тях трябва да прибавим и последната засега международна научна конференция, на тема „Проблеми на Кирило-Методиевото дело и на българската култура през IX—X век“, която беше посветена на 1120-годишнината от смъртта на славянския първоучител Методий и се проведе от 28 септември до 2 октомври 2005 г. в София. В нея взеха участие 92 учени (46 от България и 46 от чужбина) от 17 страни (Австрия, Белгия, България, Великобритания, Германия, Гърция, Израел, Испания, Италия, Македония, Норвегия, Полша, Русия, САЩ, Словакия, Сърбия и Черна гора, Чехия), които изнесоха 88 доклада (46 от български учени и 42 — от чуждестранни), съдържащи най-новите приноси в областта на кирилометодиевистиката. Така на практика Кирило-Методиевският научен център провежда периодично срещи на действащите учени от целия свят и може да информира за българските постижения и да ги популяризира, да прави достойние на българските учени и на българската културна общественост новите приноси на чуждестранните ни колеги, както и да координира работата в това отношение.

От всичко изложено дотук, смятам, ясно се вижда широкият международен аспект в работата на КМНЦ във всички основни направления: издирването, проучването и издаването на всички видове кирило-методиевски извори; изследването на оригиналното и преводното творчество на славянските първоучители и на техните ученици и следовници през IX—X в; комплексното проучване на старобългарските книжовни паметници от IX—X в. и техните по-късни български, сръбски, руски и влахо-молдовски преписи; комплексното изучаване на кирило-методиевските традиции; събиране и издаване на кирило-методиевската библиография; популяризиране на Кирило-Методиевото дело. С този факт ние не само продължаваме започнатото от двамата създатели на славянската писменост, но и мисля, имаме правото да се наречем следовници на великите първоучители. Ето защо накрая не мога да устоя на изкушението да спомена всички страни, с които ние сме били по някакъв начин в досег било чрез своите проекти, било чрез своите издания или чрез организираните от нас научни форуми: Австрия, Беларус, Белгия, Великобритания, Германия, Гърция, Дания, Естония, Израел, Индия, Испания, Италия, Канада, Китай, Литва, Македония, Молдова, Норвегия, Полша, Румъния, Русия, САЩ, Словакия, Словения, Сърбия и Черна гора, Украйна, Унгария, Финландия, Франция, Холандия, Хърватия, Чехия, Швейцария, Швеция, Южна Корея и Япония.

Така днес, в нашето прагматично и смятано общо взето за бездуховно време, духът на двамата солунски братя продължава да живее устойчиво и без прекъсване. Това се дължи, разбира се, на учените от цял свят, съпричастни към кирило-методиевската проблематика, отдаващи силите и възможностите си на осветляването на Кирило-Методиевото дело. Но значителен дял за поддържането на огъня на този дух през последните 25 години има и екипът на Кирило-Методиевския научен център на Българската академия на науките, посветил всичките си усилия на този феномен от изключителна важност за изграждането на цялостния облик на европейската цивилизация през Средновековието и определил пътя на развитието на писмената култура на много славянски народи до наши дни.

Светлина Николова

BULGARIAN BOOKS

Книгоразпространителска фирма „*BULGARIAN BOOKS*“
предлага български научни издания, речници, енциклопедии, албуми,
художествена литература.

За информация и контакти:

*The book-dealing company „BULGARIAN BOOKS“ offers
to its clients scientific books, dictionaries, encyclopedias,
albums, fiction from Bulgaria.*

For contacts, please use the following address:

BULGARIAN BOOKS
SOFIA 1000
PO Box 1567
fax/tel. (359 2) 952 25 75
e-mail:bulgarian_books@abv.bg
Mrs Teodora Davidova

БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА

Рубриката съдържа периодика и книги (монографии, сборници, учебни помагала, речници и др.) за 2005 г. По отношение на научната периодика, която тук е представена за пореден път, от съдържанието на всяка книжка са подбрани статии, студии и научни съобщения на български автори, които изследват българистични теми и проблеми в областта на хуманитарните и обществени науки (история, обществознание, археология, кирилометодиевистика, език, литература, изкуствознание, традиционна и съвременна култура и др.). Поради спецификата на настоящия информационен бюлетин не се включват научни изследвания от чужди автори, преводни материали (от чужд на български език), както и рецензии, обзори и др. Принципно е отразена научната периодика за 2005 г. В случай, когато няма излезли книжки от определено периодично издание за 2005 г., са отразени последните регистрирани години. Книгите с липсващ ISBN и периодичните издания с липсващ ISSN са означени със знака *.

От редактора

КНИГИ 2005

BOOKS

ОБЩ ОТДЕЛ / GENERAL

***АРХЕОЛОГИЧЕСКИ** открития и разкопки през 2004 г. С., 2005. 333 с.

Отговорен редактор: Красимир Ников

Сборникът съдържа резюмета от докладите, представени на XLIV национална археологическа конференция, обособени в следните дялове: Праистория, Тракийска археология, Антична археология и Средновековна археология.

АВДЕЕВ, Стоян. Монетната система в средновековна България през XIII–XIV век. С., Бесике, 2005. 238 с.

ISBN 954-916-351-2.

Първо обобщаващо изследване върху монетната система в средновековна България през XIII–XIV в.

БЪЛГАРИЯ и Сърбия в контекста на византийската цивилизация. С., АИ Марин Дринов, 2005. 447 с. + 16 с. цветни и черно-бели илюстрации.

ISBN 954-322-087-5.

Съставители: Васил Гюзелев, Анисава Милтенова, Радослава Станкова

Сборникът съдържа статии на български и сръбски учени в областта на историята, археологията, изкуствознанието и литературознанието, участвали в българо-сръбския симпозиум, проведен през септември 2003 г. в София.

БЪЛГАРСКИТЕ градове през Възраждането. С., УИ Св. Климент Охридски —

Ч. 1. 2004. 1024 с. ISBN 954-07-2084-2.

Научни редактори: Минчо Семов и Иванка Янкова

Историческо, социологическо и политологическо изследване, подготвено от колектив на Университетската библиотека.

10 години специалност Балканистика С., УИ Св. Климент Охридски, 2005. 248 с.

ISBN 954-07-2179-2.

Съставители: Петя Асенова, В. Алексова, Р. Бейлери

Сборникът съдържа доклади, изнесени на Петите балканистични четения, София, 17–19 май 2004 г.

МАНОЛОВА-НИКОЛОВА, Надя. Чумавите времена (1700–1850). С., ИФ-94, 2004. 315 с.

ISBN 954-90589-9-9.

Монографията проследява хронологията и динамиката на чумната болест по българските земи. Анализирани са религиозно-духовните нагласи, ролята на църквата и развитието на култа към св. Харалампий, както и натрупването на рационални знания за борба с епидемиите.

НЪСТЪ ОУЧЕНИКЪ НАДЪ ОУЧИТЕЛЕМЪ СВОИМЪ. Сборник в чест на проф. Иван Добрев, член-кореспондент и учител. С., УИ Св. Климент Охридски, 2005. 590 с.
ISBN 954-07-2222-5.

Съставители: Анна-Мария Тотоманова, Татяна Славова
Сборникът съдържа статии в областта на българския език, текстологията, историята на езика, етимологията, лексикологията, средновековната история и култура и др.

ПАНАИРИ, пазари, тържища в българските земи. Велико Търново, Фабер, 2004. 499 с.
ISBN 954-775-309-6.

Научни редактори: Константин Косев, Славка Драганова, Милен Куманов, Бета Харалампиева, Магдалена Жечева
Сборникът съдържа доклади и съобщения от националната научна конференция, проведена през ноември 2003 г. в Търговище.

СЕМОВ, Минчо и Иванка Райкова. Пламъци от пепелта. С., УИ Св. Климент Охридски, 2004. 405 с.

ISBN 954-07-2083-4.

Встъпителен анализ към изследването „Българските градове през Възраждането“.

проф. дин СТАНЧО Ваклинов и средновековната българска култура. Велико Търново, УИ Св. св. Кирил и Методий, 2005. 472 с.

ISBN 954-524-444-5.

Отг. редактор: Казимир Попконстантинов
Материали от международната научна конференция, посветена на 80-годишнината от рождението на видния археолог проф. Ст. Ваклинов.

ТАЛЕВ, Илия Василев. Български „Предренесанс“, митове и реалност. С., Ибис, 2005. 174 с.

ISBN 954-932-105-3.

Богато илюстрирано паралелно изследване на Лондонското евангелие от XIV век и на византийското евангелие от XI век Paris Greec 74 в Парижката национална библиотека.

ХЕЛИОС. С., АИ Марин Дринов —

Т. 6. 2005. 287 с. ISBN 954322-056-5.

Публикувани са резултати от дългогодишните комплексни археологически проучвания на резервата „Сборяново“.

ХРИСТОВ, Христо. Убийте „Скитник“: българската и британската държавна политика по случая Георги Марков. С., Сиела, 2005. 966 с.

ISBN 954-649-800-9.

Журналистическо разследване за убийството на българския писател Георги Марков в Лондон през 1978 г. и за заличаването на следите на престъплението след 1989 г., представящо случилото се в нова светлина на базата на секретните архиви.

ЯБЛАНСКИ, Цанко, Иван Божков и Светлин Танчев. **10 години Тракийски университет. 1995–2005.** Стара Загора, 2М, 2005. 143 с.

ISBN 954-9411-03-6.

Проследена е историята на създаването, развитието и перспективите на Тракийския университет в Стара Загора.

ИСТОРИЯ / HISTORY

БОЖИНОВ, Войн. **Земното кълбо не престава да се върти, ако ние и да спим.** С., ЛИК, 2005. 242 с.

ISBN 954-607-679-1.

Разказ за живота на един от най-ярките политици в българската история Андрей Ляпчев.

БЪЛГАРСКИ държавници 1944–1989. С., ИК Скорпио ви, 2005. 254 с.

ISBN 954-7921-983.

Съставители: Валери Колев и др.

Представени са най-известните български държавници и политици, управлявали страната ни през периода 1944–1989 г.

ДАМЯНОВ, Игор. **Нишкото въстание през 1841 г. и европейската дипломация.** С., Труд, 2005. 190 с.

ISBN 954-528-528-1.

Книгата е посветена на една от първите важни крачки към организираното българско националноосвободително движение.

90 години организирани военноисторически изследвания в България. С., Военно издателство, 2004. 379 с.

ISBN 954-509-315-3.

Сборник с доклади и научни съобщения, изнесени на международната научна конференция, проведена през октомври 2004 г. в София.

ДИМИТРОВ, Илчо. **Очевидци и изследвачи.** С., УИ Св. Климент Охридски, 2005. 462 с.

ISBN 954-07-1636-5.

Очерци, посветени на някои от най-значимите български политици, общественици и дипломати.

ДОЙНОВ, Стефан. **Българите в Украйна и Молдова през Възраждането. 1751–1878.** С., АИ Марин Дринов, 2005. 362 с.

ISBN 954-322-019-0.

Изследване за масовите преселения на българи в Украйна и Молдова през XVIII и XIX век, установяването и заселването им по тези земи.

ДОНЧЕВА-ПЕТКОВА, Людмила. Одърци. С., АИ Марин Дринов —

Т. 2. Некрополи от XI век. 2005. 466 с. ISBN 954-430-911-X.

Монографията представя обстоен анализ на два некропола, възникнали върху средновековното селище в местността Калето при с. Одърци, Добричко. Съдържа богат илюстративен материал.

КОСТОВ, Александър Трифонов. **България и Белгия: икономически, политически и културни връзки (1879–1914).** С., Христо Ботев, 2005. 144 с.

ISBN 954-445-897-2.

Книгата е посветена на 125 години от установяването на дипломатически отношения между България и Белгия.

*МИГЕВ, Владимир. **Пражката пролет '68 и България.** С., Изток-Запад, 2005. 308 с.

Отражението, което имат в България събитията в Чехословакия през 1968 г., и развитието на българското общество в периода 1966–1972 г.

Одринската битка от 1205 година. С., УИ Св. Климент Охридски, 2005. 136 с.

ISBN 954-07-2143-1.

Съставител: Васил Гюзелев

Сборник, посветен на 800-годишнината от битката край Одрин през 1205 г. Авторите, изтъкнати български медиевисти, дават съвременната гледна точка за събитието и за отношенията между Българското царство и Латинската империя. Приложени са документални и наративни извори.

100 години от Илинденско-Преображенското въстание (1903 г.) С., Парадигма, 2005. 611 с.

ISBN 954-326-021-4.

Съставител: Александър Гребенаров

Материали от международна конференция, посветена на 100-годишнината от Илинденско-Преображенското въстание, състояла се през 2003 г. в София, с участието на 42 български и 16 чуждестранни учени.

ТОДОРАКОВА, Милена. **България и независимата хърватска държава 1941–44.**

С., Главно управление на архивите, 2004. 356 с.

ISBN 954-980-042-3.

Дипломатически документи с акцент върху двустранните отношения между България и Хърватия.

ТОДОРОВА, Олга. **Жените от Централните Балкани през османската епоха (XV–XVII век).** С., ИК Гутенберг, 2005. 515 с.

ISBN 954-994-385-2.

Първи опит за цялостна историческа реконструкция на живота на жените от региона на Централните Балкани през ранните столетия на османското владичество.

ЕТНОГРАФИЯ И ФОЛКЛОР / ETHNOGRAPHY AND FOLKLORE

АЛЕКСИЕВ, Божидар. **Фолклорни профили на мюсюлмански светци в България.** С., АИ Марин Дринов, 2005. 191 с.
ISBN 954-430-969-1.

Въз основа на агиографски и исторически съчинения, устни предания и данни от обредността изследването представя образите на шестима от най-почитаните в миналото и днес мюсюлмански хетеродоксни светци.

МИГЛЕВ, Иван. **Софинден.** С., АИ Марин Дринов, 2005. 76 с.
ISBN 954-322-085-9.

Представена е една богата по съдържание поменална традиция, практикувана от българите и останалото християнско население в Добруджа и Буджак (Бесарабия).

ПРОБЛЕМИ на българския фолклор. С., АИ Марин Дринов —
Т. 10. **Фолклор. Идентичност. Съвременност.** 2005. 547 с. ISSN 0861-654 X.
Ред. колегия: К. Михайлова, Св. Петкова, Н. Рашкова, М. Сантова, Й. Холевич
Сборникът съдържа доклади и научни съобщения от IX симпозиум по проблемите на фолклора с международно участие, проведен през октомври 2002 г. в София.

ТОНЧЕВА, Веселка. **Фолклористът Николай Кауфман.** С., АИ Марин Дринов, 2005. 352 с.
ISBN 954-322-005-7.

Монографията представя основните тематични сфери, в които е работил акад. Н. Кауфман, библиография на по-важните му публикации и литература за него.

ЕЗИКОЗНАНИЕ / LINGUISTICS

БУРОВ, Стоян. **Познанието в езика на българите.** Велико Търново, Фабер, 2005. 436 с.
ISBN 954-775-382-7.

В книгата се изследва отношението между концептуалната и езиковата категоризация на предметите като когнитивен процес, отразен в граматичните класове и категории на съществителните имена в съвременния български език.

ГУГУЛАНОВА, Иванка. **Българските причастия и деепричастия в славянския контекст.** С., УИ Св. Климент Охридски, 2005. 218 с.
ISBN 954-07-2184-9.

Съпоставително изследване на причастията и деепричастията в семантичната структура на изречението в българския, полския и руския език.

ДАСКАЛОВА, Ангелина и Мария Райкова. **Грамоти на българските царе.** С., АИ Марин Дринов, 2005.

ISBN 954-322-034-4.

Съдържа увод, текстовете на грамотите по достъпните от досегашните издания снимки, пълен тълковен речник и библиография на публикациите и трудовете, в които са използвани данни от тези паметници.

НИКОЛОВА, Искра. **Текстове в движение: проблеми на превода и адаптацията.** С., Петко Венедиков, 2005. 191 с.

ISBN 954-9870-23-5.

Изследване върху проблемите на превода и интерпретацията в областта на драматургията, литературата, културознанието и др.

АСТА PALAEOSLAVICA, S., Heron Press —

2. In honorem professoris Angelinae Minčeva. 2005. 232 p.

ISBN 954-580-177-8.

Ed.: M. Dimitrova, P. Petkov, I. Hristova

Сборникът, посветен на 70-годишнината на палеославистката проф. А. Минчева, съдържа статии от български и чужди учени в областта на медиевистиката, лингвистиката, палеографията и др.

ЛИТЕРАТУРОЗНАНИЕ / THEORY OF LITERATURE

БОЯДЖИЕВ, Андрей. Григорий Цамблак. **Слово за Връбница.** С., Време, 2005. 164 с.

ISBN 954-8568-17-9.

Съдържа издание на Второ слово за Връбница от Григорий Цамблак, снабдено с филологически увод, критически апарат, речник-индекс на словоформите и обратен речник.

ГЕО Милев (1895—1925). **Летопис на неговия живот и творчество.** Пловдив, Макрос, 2005. 426 с.

ISBN 954-561-165-0.

Съставител: Елена Фурнаджиева

Книгата съдържа богат документален материал, прецизно изработен справочен апарат и множество илюстрации.

ГОСПОДИНОВ, Георги. **Поезия и медия. Кино, радио и реклама у Вапцаров и поетите на 40-те години на XX век.** С., Просвета, 2005. 328 с.

ISBN 954-01-1786-0.

Интердисциплинарно изследване, което представя поезията на Вапцаров през медиакултурния контекст на неговото съвремие.

КОВАЧЕВ, Огнян. Литература и идентичност: преображения на другостта. С., УИ Св. Климент Охридски, 2005. 255 с.

ISBN 954-07-2124-5.

Книгата съдържа статии за българския символизъм, за поезията на Д. Дебелянов, Н. Ванцаров, критически прочити на „Сън за щастие“ и „Бай Ганю“ и сравнителен анализ на „Веда Словена“ и „Осиан“.

МИНЕВА, Евелина. Пет химнографски творби за Св. Петка Търновска. С., Изток-Запад, 2005. 139 с.

ISBN 954-321-157-4.

За първи път се издават критично пет непубликувани творби за св. Петка Търновска, като се определя мястото им в химнографската традиция и се разглеждат някои въпроси, свързани с разпространението на култа към светицата.

МОСТОВЕ. Сборник в чест на 70-годишнината на Йордан Василев. С., Изд. център Боян Пенев и РК Тих-Ивел, 2005. 205 с.

ISBN 954-9310-09-4.

Съставител: Пенка Ватова

Сборникът съдържа статии, чийто обект на изследване се простира от епохата на Възраждането до наши дни, от литературата за деца и юноши до литературата за възрастни. Съдържа и избрана библиография на трудовете на Йордан Василев.

ПОПИЛИЕВ, Ромео. Драмите на Йордан Радичков, или едновременното неедновременно. С., АИ Марин Дринов, 2005. 223 с.

ISBN 954-322-089-1.

В книгата се разглеждат драмите на Йордан Радичков, поставени в контекста на цялостното му литературно творчество и визия за света, в социалнополитическия контекст на тяхното написване и рецепцията им през годините.

ПРАВДОМИРОВА, Донка. Антон Дончев. Библиография. С., УИ Св. Климент Охридски, 2005. 264 с.

ISBN 954-07-2236-5.

Първо цялостно изследване на художественото и публицистично творчество на акад. Антон Дончев.

ИЗКУСТВО / ART

БИКС, Розалия и др. Български музикален театър. 1890–2001. С., АИ Марин Дринов, 2005. 406 с. + 35 с. черно-бели фотографии.

ISBN 954-322-012-3.

Изследването обхваща дейността на 11 държавни и 50 частни трупи за опера, балет, оперета и мюзикъл.

ЖЕЛЯЗКОВ, Краси. **Книга за българската тамбура**. С., Кибеа, 2005. 133 с.
ISBN 954-474-387-1.

В книгата се разглежда присъствието на тамбурата в българската музикална традиция, както и разпространението на този инструмент по света. Съдържа нотни приложения и компактдиск.

МАВРОДИНОВА, Лиляна. **Иконография на дванадесетте големи църковни празника в средновековната стенна живопис в България (IX–XIV в.)**. С., КМНЦ, 2005. 156 с.
ISBN 954-9787-12-5.

Изследването представя в обобщен и достъпен вид развитието на иконографията на големите църковни празници в източнохристиянската традиция през Средновековието.

МАНОЛОВА, Магдалена. **Българският оперен мит**. С., Български бестселър, Национален музей на българската книга, 2005. 168 с.
ISBN 954-9308-60-X.

Книгата съдържа творчески портрети на Борис Христов, Николай Гяуров, Никола Гюзелев, Райна Кабаиванска, Гена Димитрова и Анна Томова-Синтова.

ОВЧАРОВ, Николай. **Одухотворената глина**. С., Български бестселър, Национален музей на българската книга, 2005. 103 с.
ISBN 954-9308-80-4.

В книгата е представена художествената керамика, открита по българските земи.

РЕЧНИЦИ НА БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК / DICTIONARIES IN BULGARIAN LANGUAGE

НАНОВА, Ани. **Фразеологичен синонимен речник на българския език. А–Я**. С., Хейзъл, 2005. 1390 с.
ISBN 954-828-373-5.

Съдържа 10 000 фразеологични единици с тълкувания и примери за употреба, както и 4 000 думи – синоними на фразеологизми.

НАУЧНА ПЕРИОДИКА 2005

PERIODICALS

Архивен преглед. Главно управление на архивите. Отг. ред. Лидия Букарева. ISSN 0204-8132.

2005, № 1–2: Отчет за дейността на Главно управление на архивите през 2004 г., 13–64; **Билчев, Т.** Епископ Нестор Смоленски, 95–98; **Билярска, Д.** Документи за възникване на клонове на Червения кръст през 1885 г., съхранявани в Държавен архив — София, 99–106; **Котева, А. и Н. Котев.** Противоречията на стратегията с дипломатията. (Неизвестни данни за дейността на легацията на СССР през очите на Дирекцията на българската полиция и на референтурата на Абвера в България (1940–1944), 107–116; **Балчев, Вл.** Приписки, свързани с габровските възрожденски храмове и манастири, 117–120; **Вучкова, М.** Пловдивските гимназии в румелийско време, 121–127; **Попстанчева, И.** Еврейската община в Бургас от Освобождението до 1944 г., 128–131; **Ангелова, И.** Дейността на културно-просветното и благотворително дружество „Тракия“ в Кърджали (1920–1934), 132–139; **Янчева, Й.** Радикали, демократи и прогресивнолиберали — заедно в общинското управление на Кюстендил (1908–1912 г.), 140–145; **Атанасова, К.** Първи стъпки на оперното дело в Стара Загора, 146–150; **Керезова, М.** Акцията за покръстване на българите мохамедани в Чепинското корито през 1912–1913 г., 151–157.

Балканско езикознание. БАН, Институт за български език. Гл. ред. чл. кор. проф. Иван Дуриданов. ISSN 0324-1653.

2001, № 2: Duridanov, I. Zur Deutung des thrakischen Ortsnamens Καλοβρύη, 131–134; **Todorov, T. At.** Deux mots d'emprunt grecs en bulgare: *суврòсам* et *сурòсам*, 135–136.

2001, № 3: Mollova, M. La véracité graphique turke du Codex Cumanicus prouvée par les turkismes en bulgare, 175–222; **Stojanov, V.** Quelques observations sur l'étude de Mefküre Mollova „La véracité graphique turke du Codex Cumanicus prouvée par les turkismes en bulgare“, 223–238.

2002, № 1: Čoleva-Dimitrova, A. Sur l'origine et le sens de l'oikonyme *Трекляно*, de la région de Kjustendil, 45–46; **Račeva, M.** Noch einiges über das südslawische Wort *брава* 'Tüschloß' und über seinen Balkankontext, 51–54.

2002, № 2: Duridanov, I. Die ältesten Flussnamen in Thracien und Mösien und ihre Bedeutung zur Ethnogenese der Thraker und Mösier, 139–146; **Račeva, M.** Ein bislang nicht untersuchtes griechisches Lehnwort in den bulgarischen

Mundarten: *трицам* 'reiben, scheuern', 159–162; **Todorov, T. At.** Trois mots d'emprunt grecs en bulgare, 187–190.

2002, № 3: Antonova-Vassileva, L. On some problems in the study of the South Slavic languages submitted at the Thirteenth International Congress of Slavists in Ljubljana, August, 2003, 243–258.

Българска етнология. БАН, Етнографски институт с музей.
Гл. ред. проф. Радост Иванова. ISSN 1310-5213.

2005, № 1: Цанева, Е. Какво и как празнуват българите в Австралия, 35–47; **Йорданова, Ю.** Полемични полета (М. Арнаудов — Д. Маринов), 66–79; **Водинчар, Е.** „Прътът“ в с. Чийший, Украйна — песенно-танцов комплекс от великденската обредност на бесарабските българи, 80–84; **Галанова, М. и П. Банкова.** Предизвикателствата на промяната. Българската историческа наука след 1989 г., 97–99; **Цанева, Е.** Етнографският институт с музей при БАН през 2004, 100–104.

2005, № 2: Вълчинова, Г. Светецът и трактовката на лудостта в традиционната култура, 5–17; **Троева-Григорова, Е.** Представите за честния кръст в български исторически контекст, 35–52; **Анчев, А.** Пословиците и поговорките и проблемът за лудостта, 53–69; **Минчева, Е.** „Случаят Якоруда“ — между самоидентификация и държавна политика, 70–87; **Венедикова, К. и М. Милчева.** Тюрбето край село Кралево, Хасковска област, 101–108; **Маркова, М. и М. Маева.** Единадесета национална етнографска конференция „Обредната трапеза“, 118–121; **Шарланова, В.** Научна конференция „Православното културно-историческо наследство в район „Нови Искър“, 122–123.

Български език. БАН, Институт за български език.
Гл. ред. ст.н.с. д-р Владко Мурдаров. ISSN 0005-4283.

2004, № 2–3: Академик Валентин Станков (17.III.1936—8.XII.2003), 5–7; Библиография на академик Валентин Славчев Станков, 8–19; Приносът на акад. Валентин Станков в изследванията върху българската граматика, 20–43; Приносът на акад. Валентин Станков в изследванията върху историята на българския книжовен език, 44–54; Приносът на акад. Валентин Станков в изследванията в областта на езиковото строителство, 55–64; **Райнов, В.** Логосът в езиковата и психолингвистичната теория, 65–82; **Димитрова, М.** Залог и диатеза в текст, 83–92; **Станчева, Р.** Въпросът за видовата семантика на глаголите с наставка *-ир-а-м* (*изир-а-м*) в българския език, 92–102; **Пантелеева, Хр.** Причастия или прилагателни са формите на *-м/-ем/*, 103–107; **Иванова-Станкова, М.** За една употреба на изкази с имперфект (с оглед на превода), 108–115; **Кирова, Т.** Прояви на асиметрия при изразяване на едновременност в бъдещето в руски и български език, 116–123; **Костов, К.** Мисли за структурните ограничения в употребата на синтактичното съчетание *имам* + минало страдателно причастие от преходен глагол, 124–129; **Гарвалова, И.** За организацията

на морфологическата категория 'вокатив' и характера на т.нар. звателни форми в съвременния български книжовен език, 137—142; **Чаралозова, К.** Генеричната определеност и възможностите за изразяването ѝ с показателните местоимения *този, тази, това, тези*, 143—149; **Лакова, М.** Конструиране на едно българско изречение въз основа на семантиката му, 150—169; **Деянова, М.** Сложни изречения с подчинени обстоятелствени в езика на П. Р. Славейков, 170—181; **Тодорова, Е.** Обратни честотни речници — същност и приложение, 182—187; **Парашкевов, Б.** Относно лексикографското представяне на етимологичната дублетност, 188—196; **Цойнска, Р. В. И. Григорович** за някои морфологични особености на българския език, 197—204; **Захариева, Й.** Наблюдения върху процеса на установяване на словосъчетанията *слънцето залязва, залезът на слънцето* като книжовни, 211—220; **Тетовска-Троева, М.** Окончания за 1 лице единствено число сегашно време на глаголите от II спрежение от типа *броя, доя, поя* в лингвогеографски аспект, 221—229; **Тодоров, Т.** Относно произхода на глаголните форми *плънна, плънвам*, 230—233; **Георгиева, Е.** Наблюдения върху натрапващи се процеси в съвременната публицистична езикова и речева практика, 234—236; **Паскалев, Н.** Учтивостта: начин на употреба, 237—241; **Костадинова, П.** Собствените имена и някои въпроси на съвременната книжовноезикова норма, 242—251; **Георгиев, Б.** Към въпроса за транслитерацията на българската кирилица в чатовете, 262—256.

2004, № 4: Младенова, О. Наблюдения върху лексиката на дамаскините, 15—21; **Бояджиев, Т.** За мястото на полудиялекта сред социалните и функционалните подсистеми на езика, 27—31; **Парашкевов, Б.** Из лексиката на град Русе, 32—40; **Велчева, Б.** Старобълг. *водважда* 'водопровод', 48—49; **Даскалова, А.** За една стара българска дума, 50—52; **Стефова, Л.** Необичайни глаголни префикси в Райковския дамаскин, 53—58; **Дейкова, Хр.** Проблеми при производните в етимологична статия от гнездови тип (върху материал от „Български етимологичен речник“), 74—78; **Костов, К.** Няколко пояснителни бележки за произхода на немските заемки *ланга* 'вид краставица' и *шлифтер* 'дълга връхна дреха' в българската професионална терминология, 79—82; **Младенова, Д.** Контаминацията в светлината на ареалната лингвистика, 95—100; **Мурдаров, Вл.** За новите български шрифтове, 109—110; **Благоева, Д.** Един случай на неправилно калкиране, с. 111.

2005, № 1: Алексиев, Б. Функционална уместност на преводните еквиваленти на метафорични термини, 20—33; **Колковска, С.** Някои аспекти на терминологичната стандартизация в лексикографската практика (реализирана в „Речник на основните термини“, Т. I), 34—47; **Кирова, Л.** Обобщаване на семантичните и граматични значения при словообразуване с чужда дума в специалния език на компютърните технологии, 48—58; **Сидерова, Ю.** Междуетикова асиметрия на полисемантичните термини в английската и българската терминология по електроника, 59—65; **Панова, Т.** Пасивните причастия като терминоелементи във военната терминосистема, 66—73; **Димитрова, Г.** Тълковно-преводен речник от тезаурусен

тип за предметната област „Туризъм“, 74—80; **Петкова, Е.** Взаимотношение между основни географски термини и общоупотребими думи с еднаква звукова форма, 81—91; **Александрова, Здр.** Терминологични словосъчетания, съдържащи собствени имена, 92—99; **Янкова, Д.** Описание на текстовите модели на правната норма в английски в съпоставка с български, 100—113; **Лилова, М.** Български съответствия на няколко компютърни термина, 114—116; **Благоева, Д.** За някои неправилни или ненужни калки в компютърната терминология, 117—118; **Христова, А.** Накратко за дейността на секцията по терминология и терминография, 129—130; **Кърпачева, М.** Библиография на българската езиковедска литература. 2003 г. (първо полугодие), 136—159.

2005, № 2: Тетовска-Троева, М. Окончания за 1 лице единствено число сегашно време на глаголите от типа *кова, пера, плета* в българските диалекти, 5—14; **Каневска-Николова, Е.** Към въпроса за обусловеността на тройното членуване в родопските говори, 15—22; **Първанов, К.** Особенности на префиксното глаголно словообразуване в българските говори (I), 23—31; **Сергова, З.** Говорът на кримските българи като част от националното езиково пространство, 32—38; **Василева, Л.** Названия със значение *студен вятър* в българските говори, 39—45; **Кочева-Лефеджиева, А.** Архаични лексеми за ‘данъци и облагания’ с наставки *-ина||-нина* в българските диалекти, 46—53; **Миланов, Вл.** Абстрактни названия за *бедност* в българските диалекти, 54—69; **Керемидчиева, Сл.** Холка — една невключена в речниците дума, 60—64; **Котева, М.** Всекидневна традиционна храна в Родопите — етнолингвистично изследване по материал от гр. Костандово, Пазарджишко, 65—76; **Антонова-Василева, Л.** Акцентни противопоставяния при видовите двойки глаголи в българските говори (I), 77—83; **Стефова, Л.** Сегашно време на глаголите в Райковския дамаскин, 84—90; **Иванова, Ц.** Морфологични модификации при образуването на прилагателни имена от географски названия в съвременния български книжовен език, 91—94; **Балкански Т.** Към езиковата археология на Панагюрище и Калугерово, Пазарджишко, 95—98; **Кондов, В.** Ономастиката на с. Кортен, Тараклийски район на Бесарабия, 99—114; **Гаравалова, И.** Една (не)обичайна замяна на предлог *в* с предлог *на*, 115—116; **Сумрова, В.** Наричателни имена за съпругата, 117—118; **Михайлова, Д.** Национална конференция по проблемите на българската ономастика, 129—130; **Кърпачева, М.** Библиография на българската езиковедска литература. 2003 г. (второ полугодие), 131—149.

Български език и литература. МОН, И. д. гл. ред.чл. кор. проф. Тодор Бояджиев. ISSN 0323-9519.

2005, № 1: Стаматов, Г. Апостоли или агенти, 23—32; **Тонова, М.** Митологизация на героичното начало в романа „Под игото“, 33—44; **Борисова, Е.** „Зидари“ от Петко Ю. Тодоров — драматичното раждане на модерната душа, 45—49; **Донев, Вл.** Гледните точки на разказвача в повестта „Крадецът на праскови“ от Емилиян Станев, 50—63.

2005, № 2: Димитрова, Е. Манифестите на Кирил Кръстев, 18—29; Сугарев, Е. Тъгите на Димо Кьорчев, 29—34; Вачева, А. Разум и метафизика: модернистични предизвикателства, 35—40.

2005, № 3: Странджева, А. „Ний хромим към просвещението“ — вяра и недоверие към силата на училището, 13—18; Пенкова, Е. Ролята на езика за жизнената сила и свежест на революционните песни на Добри Чинтулов, 19—26; Илчевска, М. Трансформация на патриархални семейно-властови отношения в контекста на криворазбраната цивилизация, 27—37; Симеонов, И. Титрологичната метафора „гусла“ в българската възрожденска поезия, 38—41; Михайлова, М. Архетипален модел и културни универсалии в повестите „Гераците“ на Елин Пелин и „Жетварят“ на Йордан Йовков, 42—46; Георгиева, Е. Правописни и семантични проблеми при някои съчетания, 72—73.

Български фолклор, БАН. Институт за фолклор. Гл. ред. Любомир Миков. ISSN 0323-9861.

2004, № 4: Попов, Б. Образът и имената на Младия бог в българския коледен песенен и обреден цикъл (Реконструкция и анализ на мита), 7—33; Петкова, Б. Старозаветният рай — фолклорна интерпретация на растителните кодове, 34—45; Денова, Св. Еврейските фамилии Леви и Коен: взаимодействието между име и социален статус, 54—63; Божилова, М. От Вавилонската кула до Двудикия Янус (Опит за антропологична таксономия на българската езикова картина на света), 64—79; Легурска, П. и М. Китанова. Тематичен речник на народния календар — теоретична основа и принципи, 80—102; Илиева, Л. Фолклорният израз „(х)иия вера“, 103—104; Петкова, Св. Вицове и разкази във всекидневния разговор, 105—122; Китанова, М. Материали за етнолингвистичен речник, 123—126; Павлова, Н. За една тракийска дума в българския език, 127—130.

2005, № 1: Сантова, М. Идентичността: православни и протестанти. Примерът на Банско, 5—11; Алексиев, Б. Балкански употреби на идеята за прогреса в дискурси и представи за „другите“, 22—29; Тончева, В. Българите мюсюлмани — идентичност и музикален фолклор, 42—48; Вуков, Н. Идентичността на мъртвите: аспекти на мотива за разпознаване на родственик в българския юнашки епос, 49—58; Карабечева, К. Етнокултурна идентичност на банатските българи в Румъния, 74—80;

2005, № 2: Георгиева, А. и Г. Гаров. Проектът: нов живот за традицията или нов възглед за живота, 7—20; Георгиева, А. Фолклорният разказ в динамиката на съвременността, 21—30; Любенова, М. Фолклорните архивни фондове към читалищата, 31—36; Село Гърмен, 37—38; „Земята изтегля тока...“ с. 39; Вампир и „караконджурова“ сватба, с. 40; Лекувания, 41—43; Село Дъбница, с. 44; Свети Архангел Михаил, 45—46; „Къщата на ужасите“, 47—50; Законите на Джевдет Зия, 51—52; Село Копривлен, с. 53; Направа на дайре, 54—61; Село Плетена, с. 62; Дракус в село Плетена 62—64; Проговорила след преспиване в Хаджидимовския манастир „Св. Геор-

ги“, 65—67; **Малчев, Р.** Св. Иван Рилски — „самодив старец“ (По фолклорни материали от Монтанско), 68—77; **Рангочев, К.** Менталност и сакралност. Структура на сакрума, 78—84; Библиография на научните трудове на професор д-р Цветана Романска, 100—110.

2005, № 3: **Мицева, М.** Параметри на родовата памет, 7—12; **Елчинова, М.** Свещената книга във фолклорните представи, 13—22; **Бокова, И.** Курбанът — реактуализация на родовата памет („Аврамовата жертва“ в акционален план — възприятия и интерпретации в съвременността), 23—32; **Вуков, Н.** „Староседелци“ и заселници — специфика на съхраняването и изразяването на родовата памет (По материали от селата в Кюстендилско), 40—46; **Куманов, Г.** Родовата памет като извор на информация за културните комуникации в Северозападните Родопи, 47—50; **Рашкова, Н.** Влияние на родствениите връзки при усвояването на фолклорномузикалния инструментализъм, 51—56; **Братанова, Р.** Родове и певчески стилове, 57—62; **Гаров, Г.** „Инверсията“ в танцовата култура на Гоцеделчевско, 63—66; **Грънчарова, Евг.** От традицията до сцената (Трансформации на селищната танцова култура), 67—90;

Българско музикознание, БАН. Институт за изкуствознание.
Гл. ред. Димитър Христов. ISSN 0204-823X.

2005, № 3: **Пейчева, Л.** Песен синур няма (Изборът на чужденците: властната красота на българския музикален фолклор), 88—116; **Димов, В.** Ориенталски образи и орбити в записана музика от България през първата половина на XX век, 121—135; **Найденова, Г.** Музическото във втората половина на индивидуалния жизнен цикъл в една локална традиционна култура: предаване на знанието, 138—156.

2005, № 4: **Попова, М.** За описа на непубликувани материали на Васил Стоин от Източна Горна Тракия, съхранявани в Музикалнофолклорния архив на Българската академия на науките, 5—7; Опис на непубликувани материали на Васил Стоин от Източна Горна Тракия, съхранявани в Музикалнофолклорния архив на Българската академия на науките, 11—83; Нотни примери, 84—89; Теренни бележки, 90—91; Азбучен показалец на околиците и селищата в тях и индекс на номерата на песните в описа, 92—93; Азбучен показалец на функциите на песните и индекс на техните номера в описа, 94—100; **Атанасов, А.** Елена Василева Стоин. Библиография, 117—144.

Известия на държавните архиви. Главно управление на архивите.
Отг. ред. Цочо Билярски. ISSN 0323-9780.

2005, № 89: **Пантев, А.** Една неосъществена балканизация, 3—8; **Дойнов, Д.** Националнообединителната и организационнокомитетската приемственост в делото на Съединението, 1885 г., 9—23; **Ташев, Т.** Един неутрализиран противник или неочакван съюзник при Съединението, 24—30; **Тодоракова, М.** Съединението — път към изграждането на единни национални институции и българска държавност, 13—107; **Дертлиева-Кисе-**

линовска, А. Документи за Съединението от архива на Иван Андонов, 108—140; Нойков, Ст. и С. Жечева. Съединението и Сръбско-българската война 1885 г. през погледа на баварската дипломация, 141—199; Лечева, М. Белгийският дипломатически представител в София за събитията в България и на Балканите през 1885 г., 200—241; Бугарчева, Е. Спомените на генерал Никола Генов за Сръбско-българската война и действията на Трънския отряд, 251—285; Симеонова, Р. Съединението на Източна Румелия и Княжество България през погледа на един македонски българин (Из спомените на Василий Диамандиев), 286—298; Георгиева, И. Агенция „Хавас“ съобщава (Съединението и Сръбско-българската война от 1885 г. в чуждата преса), 299—352; Лечева, М. и др. Опис на непубликувани документи за Съединението и Сръбско-българската война 1885 г. от чужди архивохранилища, 353—419; Ванова, Л. Непубликувани и малко известни материали за Съединението на България и Сръбско-българската война, съхранявани в държавните архиви, 420—433; Билярски, Ц. Спомени, дневници, публицистика и документи за Съединението и Сръбско-българската война, публикувани след 1985 г., 434—441.

Исторически преглед. БАН, Институт по история. Гл. ред. проф. Георги Марков. ISSN 0323-9748.

2005, № 1—2: Запрянова, А., Бл. Нягулов и И. Марчева. Историографията между приемственост и промяна, 3—6; За текущата история на историческата наука в България, 7—44; Анкетно проучване „Историци за историята“, 45—97; Грозданова, Е. Българската османистика на границата между две столетия — приемственост и обновление, 98—157; Никова, Г. Найновата българска история в огледалото на руската историография, 180—206; Даскалов, Р. Поглед към творческия път на проф. Николай Генчев, 207—223; Томлеков, А. Дионисовото прорицалище в Тракия. Проблеми на историческата интерпретация на изворите и локализацията, 224—246; Владимирев, Г. История и култура на Волжка България — специфики на изворовата база, 247—268.

История. Гл. ред. проф. Георги Бакалов. ISSN 0861-3710.

2004, № 6: Порожанов, К. Пристанищата на Аполония Понтика (по данни от котвите и промените в нивото на морето), 2—7; Плетнъв, В. За културните влияния между българи и маджари до X в., 44—48; Табов, Й. Интерполация за българите в „Историята“ на Лъв Дякон (въпроси и отговори), 49—55; Паев, К. Недоразуменията на българския исторически календар, 56—58.

2005, № 1: Плетнъв, В. За класификацията на средновековната керамика, 33—41; Тодоров, Ю. Електронни документи и архиви, 42—56.

2005, № 2—3: Мошев, А. Боспорското царство и Стара Велика България — възможна приемственост, 1—9; Назърска, Ж. Историята като професия на българските жени (1879 — 50-те години на XX век), 42—64; Анге-

лова, Р. Народната партия през призмата на Юбилейния събор от 1904 г., 65—71; Манасиева, И. Търговски отношения между Украинската народна република и България (1918—1919): възможности и проблеми, 72—90; Зашев, Е. Наименования на съдове за течности и храни в Синайския патерик, 91—99; Плетньов, В. Демографският облик на Варна през XVI—XVII в., 106—109; Тотева, Т. Участието на евреите в стопанския живот на градовете в Северозападна България през третата четвърт на XIX век, 110—116;

2005, № 4: Николов, Г. Родова организация на властта в българското ханство, 7—12; Баева, И. и Д. Калчева. Маршът на живите 2005. Българско участие в XIV международен поход от Аушвиц до Биркенау, 37—45; Енчева, Ст. Александър Екзарх и Стара Загора, 46—51; Черийска, Д. Райна Княгиня — жизнен път на границата на две столетия, 52—55.

Литературна мисъл. БАН, Институт за литература. Гл. ред. Радосвет Коларов, ISSN 0324-0495.

2004, № 2: Дамянова, Р. „Иван Д. Шишманов — форумът“, 5—6; Господинов, Д. Иван Д. Шишманов и дисциплинарната матрица на изследванията на Българското възраждане, 7—19; Димчева, Р. Приносът на проф. Иван Д. Шишманов към социологията на литературата, 20—29; Данова, Н. Иван Шишманов и националната митология, 30—37; Бояджиева, Ст. „Мъртвият брат“ — анализи и тълкувания, 38—51; Протохристова, Кл. Иван Шишманов и западноевропейските литератури — академичният проект, 52—62; Минкова, Л. Каравелов—Прижов, Шишманов—Драгоманов и началото на българската украинистика, 63—75; Недялкова, Д. „Под игото“ — исторически роман, 76—82; Малинова, Л. Карамфила Стефанова — в сянката на мистификацията, 83—94; Николова, В. „Думата осъзнава своя божествен произход“, 95—116; Йорданова, Ю. Раждането на бащата, 117—126; Дакова, Б. „Несвоевременната“ проза на сп. „Художник“, 127—136; Симова, Ж. Градът и Зоната — референции на фразовата метафоричност при Атанас Далчев и Гийом Аполинер, 137—146.

Македонски преглед / Macedonian Review. Македонски научен институт. Гл. ред. проф. Димитър Гоцев. ISSN 0861-2277.

2005, № 1: Елдъров, Св. Оптимистична теория за Македония, 5—18; Кочев, И. Историята в стихове, 19—32; Любенова-Бакалова, М. Историографията за „македонския език“ 1945—2001 г., 33—54; Китанов, В. Иван Гарванов и Македоно-одринското движение 1903—1907 г., 55—80; Райкова, М. Притча Самсонова или отново за творчеството на разложкия книжовник хаджи Михаил Попфилипов, 81—96; Кременлиев, А. Войводата Георги Кременлият, 103—112; Асиова, Б. Песенен спомен за Балканската война, 113—118;

2005, № 2: Загорев, И. Виртуалната Титославия и Бранковата идея за паметник на Тито в Скопие, 23—28; Герасимов, Й. Дейността на Македоно-одринското дружество на гр. Фердинанд (дн. Монтана), 29—38; Георгиев, Г.

Непубликувани документи за дейността на Яне Сандански в Дупница, 39—48; **Гоцев, Сл.** Никола Спасов Малешевски — виден деец на ВМОРО (По случай 155 г. от рождението му и 60 г. от неговата смърт), 49—66; **Джонев, А.** Две писма на Благой Конев (Блаже Конески), 71—76; **Велева, Фл.** Българската гимназия в Солун — 125 години по-късно, 95—97; **Тюлеков, Д.** Научна конференция по повод 90 години от смъртта на Яне Сандански, 98—100; **Радоева, Сн.** Македоно-одринската организация в Княжество България, Върховният комитет и освободителното движение в Македония и Одринска Тракия (1895—1912), 105—142.

Минало / Minalo. Гл. ред. Любомир Юруков. ISSN 1310-3415.

2005, № 2: **Петкова, Т.** За стенописите под могилата Оструша, 5—11; **Божинов, В.** Андрей Ляпчев и ВМРО на Иван Михайлов, 24—32; **Хаджиев, И.** Жертвите на англо-американската бомбардировка над град Дупница на 4 януари 1944 г., 46—48; **Панайотов, Т.** Темите на всекидневния вестник „Мир“ (българския „Таймс“) в годините на Втората световна война, 49—60; **Петков, Н.** Проблемът за вероучението в църковно-държавните отношения (9.9.1944 г.—1948), 61—76.

2005, № 3: **Овчаров, Н.** За идентификацията на сгради за скриптории, канцеларии и архиви в страни от православния културен кръг, 5—20; **Кирилова, А.** Приносът на няколко комитета за финансиране на революционната организация през 1873—1875 година, 46—56; **Янчев, В.** Руската концепция за българската армия след Освобождението, 57—61; **Петков, П.** Генерал Павел х/и Христов (Железния генерал) „Каналията“, 73—78; **Марковски Д.** За един образец европеец и неговата българска участ, 79—83; **Пенчев, Вл.** Част от колективна находка с медни скифати, укрита към края на царуването на Константин Асен, 84—87; **Банчев, Б.** Ливанизацията срещу балканизация в българския външнополитически речник през 1991 г., 88—93.

Музикални хоризонти. Съюз на българските музикални и танцови дейци. Гл. ред. д-р Юл. Куюмджиев. ISSN 1310-0076.

2005, № 5: **Рядкова, Бл.** Бургаският балет в Истанбул, с. 5; **Бъжев, Хр.** Органите в България, 20—24; **Русков, Р. и Св. Райчев.** Поглед върху вокално-постановъчните и естетическите принципи на проф. Георги Златев-Черкин, 36—37; **Малинова, М.-Б.** Стефан Македонски, 38—40.

2005, № 6: **Янева, А.** Експериментите в Софийската опера, 17—18; Наградите от Националния конкурс „Панчо Владигеров“, с. 19; Национална творческа среща за музикално-сценичните изкуства в България, с. 24; **Палиева, А.** Отново за „Похвално слово за Константин Философ, наречен Кирил“ на Константин Илиев, 30—34; **Карапетров, К.** Първата солистка на първата извънстолична опера — Ничка Хаджимитева-Баталова, 42—43.

Проблеми на изкуството / Art Studies Quarterly. БАН, Институт за изкуствознание. Гл. ред. проф. Елка Бакалова. ISSN 0032-9371.

2005, № 2: **Стефанов, В.** Народният театър „Иван Вазов“ и предизвикателствата на новото време, 3–6; **Дечева, В.** Народният театър — глобално-локални проблеми, 7–11; **Йорданов, Н.** За името „Народен театър“, 12–14; **Спасова-Дикова, Й.** Актьорски поколения в Народния театър, 15–19; **Попилиев, Р.** Народният театър — норма и отклонение, 20–24; **Бенева, Св.** Актьорската трупа на Народния театър — поведенческа култура, 25–31; **Николова, К.** Народният театър и водещите идеологеми в хода на неговото развитие, 32–35; **Стефанова, А.** Народният репертоар на Народния театър, 36–54.

Старобългаристика / Palaeobulgaria. БАН, Кирило-Методиевски научен център. Гл. ред. ст.н.с. Светлина Николова. ISSN 0204-4021.

2005, № 1: **Карачорова, И.** Към изучаването на библейските песни в славянската ръкописна традиция, 25–43; **Мъжлекова, М.** Паралели при притежателните прилагателни имена в старобългарските евангелски преписи, 44–71; **Димитрова, А.** Студийският манастир в житията на св. Теодор Студит, 72–83; **Билиарски, И. и Е. Барабанш.** Славянските ръкописи от Ставрополеос (Букурещ), 84–106.

2005, № 2: **Ганчева, Н.** Издания на средновековни славянски паметници в интернет, 3–24; **Аганасов, А.** Певческите текстове в съдържанието на Апостол № 882 от Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, 25–41; **Вълева, Цв.** Образът на св. Варвар Пелагонийски в притвора на църквата в Кремиковския манастир, 49–64; **Николов, Г.** Българска принцеса в цариградска тъмница, 65–84.

2005, № 3: **Николова, Св.** За документалната основа на филологическата старобългаристика и възможностите на българо-американското сътрудничество, 3–16; **Илиева, Т.** Наблюдения върху лексиката на Богословието в превод на Йоан Екзарх, 36–60; **Рашев, Р.** Някои добавки и уточнения за езическия период в Българския апокрифен летопис, 61–71; **Желев, Й.** Няколко непубликувани автографа и приписки от Рилския манастир, 98–114.

Bulgarian Historical Review / Revue bulgare d'Histoire. Bulgarian Academy of Sciences, Institute of History. Editor-in-Chief Virginia Paskaleva. ISSN 0204-8906.

2005, № 1–2: **Michailov, S.** Über die Dobrudža-Inschrift von 943, 3–5; **Cheshmedziev, D.** Knyaz Boris-Michael I: the Bulgarians' Conversion to Christianity, 6–18; **Kowatschew, R.** Register aus dem Osmanischen Archiv in Istanbul für die Kaza und den Sancak von Küstendil während des 16. Jh., 19–40; **Letschew, W.** Österreich-Ungarische Handelsschiffahrt auf der Donau 1916–1917, 41–66; **Mitchéva, C.** L'Organisation Révolutionnaire Intérieure Macédonienne (L'ORIM)

dans la vie politique bulgare des années 1928–1934), 67–96; **Nazarska, G.** L'Association des Femmes Bulgares à l'Instruction Supérieure (L'AFBIS) (1924–1950), 120–147; **Popova, N.** Littérature scientifique historique bulgare en 2004 (suite), 250–264.

Études balkaniques. Institut d'études balkaniques. Ed.-in-Chief Agop Garabedian. ISSN 0324-1654.

2005, N° 1: Kostov, A. Dutch Capital and the Balkan States (in the 19th and the early 20th century), 37–51; **Mihneva, R. et P. Voillery.** La famille des Exarque entre l'exaltation et la réalité dans les Balkans. Ivan Alexandrov Exarque, 73–100; **Zaimova, R.** La modernité balkanique de l'historien Lamartine, 101–109.

ДИСЕРТАЦИИ

2005

ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

Пенка Емилова **Ангелова**. Теоретичните произведения на Елиас Канети, или Подстъпи към митологичното мислене. С., 2005. ДН

Радка Николова **Атанасова**. Митологизация и демитологизация на А. С. Пушкин в руската литература на XX век. С., 2005.

Стиляна Атанасова **Баталова**. Агиографските творби за св. Евстатий Плакида в латинската традиция до XII в. С., 2005.

Иванка Тодорова **Гугуланова**. Неличните форми на глагола в българския в съпоставка с други славянски езици. С., 2005. ДН

Мариянка Борисова **Жекова**. Наративни модели в българската традиционна култура. (Разкази за селищна история). С., 2005.

Стоян Борисов **Жерев**. Българското книжовно дружество и възрожденските теоретични възгледи за националния характер на новобългарския книжовен език. С., 2005. ДН

Ралица Стефанова **Иванова**. Маскарад и сотериология на злото в романа на Щефан Хайм *'Ахасфер'*. Естетически измерения на мотива за вечно скитания евреин в модерността. С., 2005.

Иван Георгиев **Илиев**. Епитетът в старобългарската книжнина от XIV—XV век. С., 2005.

Бойка Кирилова **Илиева**. Рецепция на италианската литература в България. (Българското възраждане и италианската култура). С., 2005.

Теодора Стефанова **Кирякова**. Езикови и неезикови особености на телевизионната реклама в български и немски видеоклипове. С., 2005.

Регина Александрова **Койчева**. Ирмоси и словесни структури в триодните канони на Константин Преславски. С., 2005.

1869

НАУЧНИ ФОРУМИ

2005

ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

Азбуки Нет

Международна научна конференция
Българска академия на науките
27–28 октомври 2005 г. — София
36 доклада

Българските “острови” на линвистичната карта на Балканите

Международна научна конференция
Факултет по славянски филологии на Софийския университет „Св. Климент
Охридски“
4–6 ноември 2005 г. — София
60 доклада

Емануил Попдимитров и българският модернизъм

Научна конференция по случай 120 години от рождението на поета
Институт за литература при БАН
20 октомври 2005 г. — София
17 доклада

Иван Шишманов — ученият и гражданинът Шишманови четения 2

Институт за литература при БАН
27–28 октомври 2005 г. — София

Иконичност в литературната комуникация

Полско-българска научна конференция
Институт за литература при БАН
19–20 септември 2005 г. — София
8 доклада

Интердисциплинарен колоквиум по старобългарска литература и култура

Институт за литература при БАН
10–11 ноември 2005 г. — София
30 доклада

Литературата — топоси и посоки

Посветен на 200-годишнината от рождението на Хаджи Найденов
Институт за литература при БАН
24–25 ноември 2005 г. — София

Литературознанието през XX век — динамика на ценностите

Институт за литература при БАН
21–22 ноември 2005 г. — София

Научна сесия, посветена на живота и творчеството на Сава Доброплодни

По случай 185 години от рождението му и 50 години от създаването на Регионална библиотека „Сава Доброплодни“
Регионална библиотека „Сава Доброплодни“ — Сливен
1–2 декември 2005 г. — Сливен

Проблеми на Кирило-Методиевото дело и на българската култура през IX–X век

Международна научна конференция, посветена на 25-годишнината от основаването на Кирило-Методиевския научен център при БАН и в памет на 1120-годишнина от смъртта на св. Методий
Кирило-Методиевски научен център при БАН
28 септември–2 октомври 2005 г. — София
Участват 92 учени от 17 страни

„Словото — класическо и ново“

Национална научна конференция, посветена на 40-годишнината от създаването на самостоятелен Факултет по класически и нови филологии
Факултет по класически и славянски филологии на Софийския университет
„Св. Климент Охридски“
5–6 декември 2005 г. — София

Юбилейна научна конференция „120 години от рождението на Николай Лилиев“

Институт за литература при БАН
14 ноември 2005 г. — София
10 доклада

Юбилейна научна конференция „125 години от рождението на Йордан Йовков“

Нов български университет
23–24 септември 2005 г. — София

Юбилейна научна конференция „110 години от рождението на Гео Милев“

Институт за литература при БАН
15 ноември 2005 г. — София
12 доклада

Юбилейна научна конференция по повод „100-годишнината от рождението на Илия Волен“

Институт за литература при БАН
15—16 декември 2005 г. — София

ИСТОРИЯ И АРХЕОЛОГИЯ**Българи и италианци през вековете в борби за независимост и държавност**

Научен семинар по случай 200 години от рождението на Джузепе Мацини (1805—1872)
Институт по история при БАН и Италиански културен институт, София
6—8 октомври 2005 г. — София
18 доклада

Дилеми пред Европейския съюз, Балканите, България и Русия

Кръгла маса
Българска академия на науките, Исторически факултет на Софийския университет
„Св. Климент Охридски“ и Руския културно-информационен център в София
16 септември 2005 г. — София

Изследвания в памет на акад. Анани Явашов

Научна конференция по повод 150 години от рождението му
Исторически музей — Разград
25 октомври 2005 г. — Разград
33 доклада

130 години от Старозагорското въстание

Общобългарски комитет „Васил Левски“
4 октомври 2005 г. — Стара Загора
5 доклада

Съдбата на поборниците след Освобождението

Исторически четения „Скравена 2005“
2 юни 2005 г. — Скравена
6 доклада

ЕТНОГРАФИЯ И ФОЛКЛОР

Брегът, морето и Европа. Модели на интеркултурна комуникация

Международна научна конференция

Институт за фолклор при БАН и община Поморие

8—1 септември 2005 г. — Поморие

Участват учени от 8 страни и докладите са групирани в следните работни заседания: „Поморие и Европа“, „Морските култури“, „Живот край морето“, „Интеркултурна комуникация“, „Срещи с другите. Туризъм“, „Вярвания, символи, образи“ и „Общностите и морето“

Локални култури и традиции в България и Италия: исторически прочит на проблематиката и проблеми на културното наследяване

Българо-италиански колоквиум

Институт за фолклор при БАН, Институт „Ла Сапиенца“, Рим и Италиански културен институт, София

15—17 септември 2005 г. — София

Стереотипи и митове в българската и полската култура в условията на мултикултуризъм

Българско-полска научна сесия

Институт за фолклор при БАН и Институт за славистика при ПАН

14 септември 2005 г. — София

8 доклада

ХОРИЗОНТИ

Българистиката в италианските университети: Традиции и съвременно състояние

Традициите на университетската българистика в Италия водят началото си от 20-те години на XX век, когато се формира италианската научна славистика¹. Първенството принадлежи на Римския университет „La Sapienza“, където Енрико Дамиани (1892—1953), полиглот и всеотрасно подготвен славист, по всеобщо признание — истинският основоположник на италианската българистика² — започва да води системен курс по български език и литература: от февруари 1929 г. като свободен доцент, а от юни 1930 като извънреден професор, подпомаган от лектор с майчин език български. Сред първите студенти българисти в Рим е бъдещият професор Луиджи Салвини (1911—1957)³, който дебютира през 1930 година с една антология „Български народни песни“⁴, а през 1933 година защитава първата в Италия дипломна работа по българистика, посветена на българската литература от Освобождението до Балканската война⁵. По-късно дипломант на Дамиани в Рим с тема върху Пенчо Славейков ще стане и известният италиански палеославист и

¹ За началния период в развитието на италианската българистика вж. *Дел'Агата Дж.*, Начало на българистиката в Италия. — В: *Българистика 2001, 2. Доклади от международната работна среща. София, 21–22 септември 2001 г.* БАН, София 2001, 108–119; срвн. и *Jerkov J.* *Bulgaristica*. — In: *La slavistica in Italia. Cinquant'anni di studi (1940–1990)*, Roma 1994, 429–453 (и по-конкретно с. 434–435).

² За него като българист вж. *Dimov G.* Enrico Damiani e la Bulgaria. — In: *Relazioni storiche e culturali fra l'Italia e la Bulgaria. Studi presentati al Convegno Italo-Bulgaro in memoria di Enrico Damiani (Napoli-Positano, 29 maggio–3 giugno 1979)*, Napoli 1982, 13–21; *Lekova T.* Enrico Damiani tra Italia e Bulgaria и *Spassova V.* Enrico Damiani e la letteratura bulgara: dialogo tra due nazioni в сб. *Traduzione e dialogo tra le nazioni. Convegno internazionale dedicato alla memoria di Enrico Damiani. Napoli 27–30 settembre 2002*, Napoli–Kraków 2003, 45–61, 63–69.

³ За него като българист вж. *Di Sora D.* Luigi Salvini bulgarista. — In: *Luigi Salvini. Studioso ed interprete di letterature e culture d'Europa*. A cura di G. Dell'Agata, Pisa 2000, 35–41.

⁴ *Canti popolari bulgari*. Roma 1930. Предговорът е от Е. Дамиани.

⁵ Публикувана в разширен и преработен вид: *Salvini L.* *La letteratura bulgara dalla Liberazione alla prima guerra balcanica (1878–1912)*, Roma 1936.

българист проф. Рикардо Пикио, който защитава дипломната си работа през 1946 г.⁶

Продължавайки да преподава в Рим, през 1941 г. Дамиани става титуляр на новоосновената Катедра по български език и литература в Източния университетски институт в Неапол. Там от началото на 30-те години практически занятия по български език води Екатерина Данева Колозимо, която продължава да работи като лектор до 1953 г. През 1942 г. Дамиани издава две книги, които за дълго време играят ролята на учебни помагала за студентите: „Теоретичен и практически курс по български език“⁷ и „Очерк по история на българската литература от възникването ѝ до днес“, придружен от „Аспекти на българския дух отразени в литературата, в историята и в културата“⁸.

В други италиански университети до края на Втората световна война няма специфични преподавания, позволяващи изучаването на български език и литература като първа или като втора специалност, но теми, засягащи най-вече старобългарския период, се разглеждат в рамките на общите курсове по славянска филология. Особено активен в това отношение е Артуро Кроня (1896—1967)⁹, който от 1936 г. преподава славянска филология в университетите в Падуа и Болоня, а от 1940 г. е титуляр на първата в Италия катедра по сърбо-хърватски език и литература в Падуа. През 1936 г. Кроня публикува „Очерци по старобългарска литература“¹⁰, в които тя за пръв път е сравнително пълно представена на италианския читател. През 1942 г. под ръководството на Кроня в Падуа се дипломира Лавиния Бориеро (1913—1986), която по-късно специализира български език и литература при проф. Роже Бернар в Париж.

След Втората световна война продължава преподавателската и преводаческа дейност на Е. Дамиани, а след смъртта му през 1953 година

⁶ Вж. за него встъпителния очерк на Г. Димов към книгата *Пикио Р. Православното славянство и старобългарската културна традиция*. София 1993, 5—30 и очерка в *Кирило-Методиевска енциклопедия*, 3, С., 2003, 144—148.

⁷ *Damiani E. Corso di lingua bulgara. Teorico-pratico*. Pubblicazioni del R. Istituto Universitario Orientale di Napoli. Edizioni Universitarie — Roma 1942, 420 p. До излизането на тази граматика студентите, по спомен на Р. Пикио, са ползували граматиката на Жорж Нурижан (известен деец на итало-българското културно сътрудничество по онова време): *Nurigiani G. Grammatica bulgara ad uso degli italiani*. Milano 1929 (II ed.: 1941).

⁸ *Damiani E. Sommario di storia della letteratura bulgara dalle origini ad oggi*. Seguito da: *Aspetti dello spirito bulgaro riflessi nella letteratura, nella storia, nella cultura*. Biblioteca bulgara a cura di Enrico Damiani, N. 6, Roma 1942, 111 p.

⁹ Вж. за него *Arturo Cronia 1896—1967 nei ricordi di amici e nella sua opera scientifica*, Padova 1978.

¹⁰ *Cronia A. Saggi di letteratura bulgara antica. Inquadramento storico e versioni*. Roma 1936, 126 p.

проф. Л. Салвини поема катедрата по български език и литература в Рим, асистент към която от 1951 г. е Л. Бориеро. След преждевременната смърт на Салвини през 1957 г. като основна фигура в италианската университетска българистика постепенно се оформя Л. Бориеро, която се хабилитира през 1962 г. и преподава първоначално в Източния институт в Неапол, а след това в Рим. През 1957 г. тя публикува една история на българската литература от средата на IX до средата на XX век, чието преработено издание от 1969 г.¹¹ и до ден-днешен остава единствената цялостна история на българската литература, достъпна за италианския читател. Нейно дело е и издадената през 1977 г. българска граматика¹², в която са отчетени всички следвоенни новости на българските граматика и правопис и която остава единствена по рода си в Италия и досега.

След смъртта на проф. Л. Бориеро Катедрата по български език и литература в Римския университет „La Sapienza“ е поета временно от проф. Марио Капалдо¹³ и после от проф. Яня Йерков, възпитаник на същия университет, която е неин титуляр и досега. Към катедрата се числи и един лектор, изпращан от България в рамките на културния обмен. В последните две десетилетия доста студенти слависти от „La Sapienza“ защитиха дипломни работи по българистика. С подчертан интерес към българистичната проблематика, предимно средновековна, се отличават и професорите, които водят курса по славянска филология в „La Sapienza“: от 1961 до 1969 г. Р. Пикио, после Санте Грачоти и понастоящем М. Капалдо и Я. Йерков.

В Неапол в ранния следвоенен период преподаванията по български език и литература и по славянска филология се водят от Е. Дамиани, който, малко преди смъртта си, завещава на Източния институт библиотеката си, наброяваща около 11 000 тома, и основава един фонд, благодарение на който тази библиотека продължава да се обогатява и днес е една от най-богатите славистични библиотеки в Италия. След Дамиани българистичните преподавания в Неапол са поети от Дан Данино Ди Сара (до края на 50-те години), после от Л. Бориеро, а след нейното окончателно установяване в Рим, като извънреден професор по български език и литература в Неапол работи проф. Георги Димов, чиито приноси за развитието на българо-италианските връзки в областта на хуманитарните науки са добре известни. В редица случаи, когато в конкретна учебна година преподаването остава без хабилитиран

¹¹ *Borriero L. Storia della letteratura bulgara con un profilo della letteratura paleoslava*, Milano 1957 (nuova edizione aggiornata: Sansoni-Accademia, Firenze 1969).

¹² *Borriero L. Grammatica bulgara*, LICOSA, Firenze [1977 — в самото издание годината не е посочена].

¹³ Вж. за него *Кирило-Методиевска енциклопедия*, т. 2, С., 1995, 222–224.

титуляр, Катедрата по българистика се оглавява по съвместителство от проф. Нуло Миниси, дългогодишен титуляр на Катедрата по славянска филология, директор на Института по славистика и ректор на Източния институт. Като студент Н. Миниси слуша лекции по български език при Е. Дамиани и по-късно в разностранната му научноизследователска дейност не липсват и българистични (езиковедски) теми.

През 1976 г. в Неаполския ориенталски институт постъпва като асистент по руска литература Вардарина Спасова Дал'Альо, на която скоро започват да бъдат възлагани семинари по българска литература. След 1984 катедрата по българистика е ръководена по съвместителство от проф. Р. Пикио, който след завръщането си от САЩ работи в Неапол като титуляр на Катедрата по руски език и литература, водейки и курса по църковнославянска литература. В отделни години катедрата е ръководена и от проф. Росана Платоне. От 1991/92 учебна година с преподаванията по български език и литература е натоварена Вардарина Спасова, която ги води и досега, подпомагана от лектор¹⁴.

В началото на 70-те години редовен курс по български език и литература се открива и в университета в Бари, където с преподаването е натоварена Николета Конте Милтенова. Отсъствието на лектор с майчин език български ограничава ефекта от това преподаване главно в областта на литературата и на теоретичното запознаване с българската граматика; за разлика от университетите в Рим и Неапол, от този в Бари засега не са излезли българистични кадри, макар че дисциплината е могла да бъде избрана и като първа, и като втора (предимно) специалност. През учебните 2003/04 и 2004/05 курсът е възложен по съвместителство на В. Спасова, която акцентува върху езиковото преподаване, а от есента на 2005 г. за негов титуляр е назначена асоцииран проф. Барбара Ломаджистро. В новите условия на икономическо сътрудничество (през Бари минава Европейски транспортен коридор № 8) самият град и целият регион Пулия са силно заинтересовани от развитието на сътрудничеството с балканските страни и това би могло да стимулира и изучаването на българските език и литература.

Четвъртият италиански университет, в който се води редовен курс по български език и литература, е този в Пиза. През 1959—1961 г. проф. Р. Пикио, който по това време е на щат във Флорентинския университет, чете лекции по средновековни славянски литератури в Пиза, където негов студент

¹⁴ До края на 2004 година лекторатът в Неапол се поддържаше по линия на културния обмен, но поради промените се финансови условия повечето обменни лекторати бяха закрити от страна на ректората.

е Джузепе Дел'Агата. От учебната 1964/65 г. Дел'Агата е вече преподавател по славистика в същия университет, където се хабилитира и става титуляр на Катедрата по славянска филология, като в различни години води отделни курсове по руска, по чешка и по българска литература, а от есента на 2002 г. е титуляр на преподаването по български език и литература¹⁵, към което има и щатен лектор. Освен в чисто академичен план, проф. Дел'Агата развива активна българистична дейност с по-широк обществен резонанс: публични лекции, организация на дни на българската култура, преводи. За отбелязване са и грижите му за формиране на млади българисти чрез дипломни работи и докторски дисертации, които ръководи. От 1987 до 2002 година редовният двегодишен курс по български език и литература в Пиза се води от Даниела Ди Сора, която, след 10 години прекарани като лектор по италиански език във Велико Търново, Москва и София, става асистент в Пиза, където преподава руска и българска литература. От 1998/99 г. тя преподава български език и литература и във Втория римски университет „Тор Vergata“, където се премества окончателно от 2002/03 г. През 1995 г. Ди Сора основава в Рим издателската къща „Воланд“, която публикува множество славянски автори, сред които Емилиан Станев, Йордан Радичков, Иван Кулеков и др.¹⁶

*

На няколко места в това изложение стана дума за „редовен курс“ по български език и литература. Според организацията на висшето образование в Италия, която, независимо от някои промени (особено след студентските вълнения от 1968 г.), съществуваше до 1999 г., това означава постоянен курс по дадения език и литература, който може да бъде избран от студентите като основна специалност с 4-годишно изучаване и с отделен писмен и устен изпит всяка година, като втора специалност с 3-годишно изучаване и общ годишен изпит по език и литература и като трети език и литература с 2-годишен курс. Това беше основният модел, по който се подготвяха специалисти по език и литература, докато в специалностите с историко-филологически профил можеше да се изучават повече езици и литератури с по-малка продължителност на курса. Студентите, избрали даден език и литература като

¹⁵ Вж. за него предисловието на Кр. Станчев към кн.: *Дел'Агата Дж. Студии по българистика и славистика*, София 1999, 5–10. Дел'Агата е голям почитател на Йордан Радичков и сам е превел някои негови произведения, а в живота ги свързваше сърдечно приятелство, израз на което е и послесловието на Радичков към цитираната книга.

¹⁶ Само от 2000 г. досега „Воланд“ публикува три книги на Йордан Радичков и една на Иван Кулеков; подготвя се и ще излезе през юни 2006 преводът на „Естествен роман“ на Георги Господинов (превод на Даниела Ди Сора и Ирина Стоилова).

своя основна специалност, полагаха и полагат поне един задължителен изпит по съответната филология, в случая славянска. Курсовете по славянска филология в различните университети са доста разнообразни в зависимост от научните интереси на водещите ги професори, но в тях така или иначе се дават основни познания за прехода от индоевропейски към праславянски и старославянски/старобългарски, главни характеристики на славянската средновековна езикова и литературна традиция, увод във филологическата критика на текста. В случаите, когато студентите по избор записваха и втора година славянска филология, освен задълбочаване на познанията в областта на историята на езика и текстуалната критика им се предлагаше и курс по сравнителна граматика на славянските езици и/или увод в един друг славянски език, различен от изучавания/изучаваните от тях. Именно под такава форма, в рамките на курса по славянска филология, на немалко места се водеха и понякога още се водят постоянни или спорадични едногодишни курсове по български език, по-рядко и по литература, макар те да не можеха да бъдат избирани като основна специалност в дадения университет. Така започва преподаването на български език и литература в Пиза, както вече стана дума, където вече има специалност „Български език и литература“. По подобен начин са водени и/или се водят курсове в Милано (под патронажа на проф. Бруно Мериджи), Флоренция (при проф. А. Рафо и сега при проф. М. Гардзанити), Падуа (при проф. Розана Бенакио), Палермо (при проф. Алда Джамбелука Коссова), в Трети римски университет (от проф. Кр. Станчев). В университета „Ca' Foscari“ във Венеция бе воден подобен курс (при проф. Джанфранко Джираудо) през 90-те години, а понастоящем, със създаването на Център за балканистични изследвания, е открит постоянен годишен курс по български език (воден от асоцииран проф. Илиана Кръпова Чинкуе) и е засилено присъствието на българистичната проблематика в преподаванията по лингвистика и славянска филология. До тази година асист. Камила Данилченко водеше постоянен едногодишен курс по български език в Болонския университет.

От 2000 г. в Италия е в ход реформа на висшето образование по модел, прилаган и в други страни от Европейския съюз — известната формула „3 + 2“, т.е. тригодишен основен курс, който завършва с „малка“ диплома (в други страни наричана бакалавърска степен), и двегодишен магистърски курс. Паралелно с това бяха въведени класове на дипломите и на магистърските дипломи, които предвиждат определени задължителни минимума и известни ограничения при избора на дисциплините — напр. задължително изучаване на един от големите европейски езици и свързаните с него литератури, задължителен минимум кредити (доста висок) по история, философия, изкуствоведски дисциплини и пр. Въведена бе и кредитната система, като всеки кредит отговаря на определен брой часове заетост на студента

(завършването на първата степен носи 180 кредита, на втората — 120). Всичко това наложи сериозни промени в учебните планове. Що се отнася до славистиката, стана почти невъзможно, например, изучаването само на славянски езици и литератури, както често правеха студентите по старите учебни планове — напр. четиригодишен курс по руски, тригодишен по български и двегодишен по друг славянски език, плюс съответните литератури и курса по славянска филология. Сега възможните комбинации са други: най-често два основни езика, изучавани и трите години в първата степен и после същите в магистърската, съответните литератури като в зависимост от класа те могат да бъдат изучавани и с по-малък брой часове и кредити, съответната филология или ако езиците са от различни групи, и двата курса по филология (напр. германска и славянска), евентуално единият само един семестър. Предвиден е и един трети език, изучаван само една година (евентуално още една в магистърската степен, но там може да се избере и друг едногодишен езиков курс).

Отделните университети, в които сред основните езици може да бъде избран и български, са конкретизирали по различен начин учебните си планове, прибегвайки често до закона за университетската автономия и до възможността всеки отделен университет да въведе известно количество кредити по свой избор.

В римската „Сапиенца“ преподаванията в първата степен предвиждат възможност за тригодишен или двегодишен курс с 8 кредита годишно по български език (средната норма във всички университети е 7 или 8 кредита годишно на език) и 4 кредита годишно за българска литература; към това се прибавя курсът по славянска филология. По принцип се изучават два основни езика, като единият обикновено е на нация от Европейския съюз, има и трети едногодишен езиков курс. Програмите за магистърската степен сега дебютират и още не са оповестени публично. Преподаванията по българистика са адресирани към студентите и от двата хуманитарни факултета. Водят се от проф. Яня Йерков и от лектор по културния обмен.

В Източния университет в Неапол¹⁷ решението е по-различно. Там в рамките на първата степен е формирана специалност „Сравнително езиковедство и културознание“, в която е предвидено изучаването на три основни езика: един западен, с тригодишен курс, и два източни, европейски или не (предвид спецификата на университета), единият с тригодишен, а другият с двегодишен курс. В рамките на специалността е предвиден специален поток „Езици и култури на Източна Европа“, в който двата източноевропейски езика, сред които може да се избира и български, се изучават три години с

¹⁷ От няколко години Източният институт в Неапол бе преименуван на Неаполски източен университет (Universita di Napoli „L'Orientale“).

по 8 кредита годишно, а западноевропейският — две години. За двете източноевропейски литератури са предвидени респективно 24 и 20 кредита в рамките на трите години. За студентите слависти е задължителен и курсът по славянска филология. Най-хубавото в учебните планове на тази специалност е, че в магистърската степен е предвиден едноименен двегодишен курс и не се налагат загуби на кредити при преминаването в нея. Така студентът славист, избрал за един от основните си езици българския, може да продължи системно формирането си през всичките пет години.¹⁸ Занятията се водят от Вардарина Спасова, подпомагана до миналата година от лектор по културния обмен.

В университета в Бари ефективното преподаване на български език и литература бе „съживено“ едва в последните две години; по принцип изучаването на български език и литература като основни е предвидено и в първата, и във втората степен, има записани студенти и перспективите са добри, остава да се реши проблемът с липсващия засега лектор с майчин език български (проблемът, разбира се, не е кадрови, а финансов). Занятията води асоцииран проф. Барбара Ломаджистро.

В университета в Пиза български език и литература като основна специалност могат да се избират едва от влизането в сила на новите учебни планове и трябва да се подчертае заслугата на проф. Джузепе Дел'Агата за този качествен скок спрямо предишното положение. Първоначално преподаването по българистика бе насочено само към студентите от историко-филологическия факултет, но от две години е разширено и по посока на студентите от самостоятелния факултет по чужди езици и литератури. Програмите предвиждат покритие и на двете степени на обучението, макар че силите са скромни — един професор (Дел'Агата) и един лектор на щат (А. Влаевска), но такова е положението на „малките“ езици във всички университети. В първата степен са предвидени по 7 кредита годишно за езика и по толкова за литературата; във втората степен отново има два целогодишни курса по езика и два по литература; за славянската филология са предвидени 10 кредита (делими на 5+5), занятията по славянска филология се водят от проф. Дел'Агата и от асист. Силвия Тоскано.

От споменатите по-горе единични курсове по български език и/или литература, които не дават възможност за взимане на българистиката като специалност, но спомагат за изграждането на многопрофилни слависти и

¹⁸ От началото на тази учебна година в Неапол бе открита и нова специалност, „Лингвистично посредничество със страните от Източна Европа“, в която също се изучават три езика, от които единият задължително западен, но хорариумът на езиците е по-висок за сметка на този на литературите и на филологията.

балканисти, при новите условия са активни тези във Венеция (Илиана Кръпова), Флоренция (Виктория Салвини) и в Римския университет „Тор Вергата“ (Даниела Ди Сора).

Проблемите на старобългарските литература и език, които по принцип се третират в занятията по славянска филология, заемат важно място и понякога са обект на отделни семинарни занятия в курсовете на тези професори, чиито научни интереси са по-конкретно насочени към тях, независимо дали в дадения университет има специфични преподавания по българистика, или не. В момента това са Дж. Дел’Агата и С. Тоскано в Пиза, Дж. Цифер в Удине, Ел. Велковска в Сиена, Ив. Буюклиев в Триест, Кр. Станчев в Трети римски университет, М. Капалдо и Я. Йерков в „Сапиенца“, Рим, М. Гардзанини във Флоренция, Н. Марчалис в „Тор Вергата“, Рим, Р. Бенакио в Падуа. В Неаполския източен университет продължава да съществува отделен курс по църковнославянска литература, воден в близкото минало от проф. Р. Пикио, после от асист. В. Спасова, а в момента от проф. Ал. Вилкон и от асоц. проф. Р. Морабито.

През 2004 година се навършиха 75 години от началото на редовните преподавания по български език и литература в Италия. Пионерското дело на Енрико Дамиани, независимо от всички трудности, исторически превратности и реформи, продължава да дава добри резултати в една страна, в която, колкото и да е чудно, независимо от географската близост и вековните контакти, България е слабо позната. Но няма студент, изучавал български език и литература, посетил летните семинари в София или Велико Търново, докоснал се до българската култура, до българския дух (както би се изразил Дамиани), който да не е станал ентузиаст на тема „България“ и да не дава, според възможностите си, своя принос за по-нататъшното опознаване на България в Италия. И в това отношение на университетската българистика в Италия е съдено да играе важна роля и в бъдеще.

Красимир Станчев (Рим)

ABOUT THE CENTRAL LIBRARY OF THE BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES

The Central Library of the Bulgarian Academy of Sciences is a multidisciplinary scientific library responsible for the creation and the organization of the national library collection and of the library and information services of the readers and users with Bulgarian and foreign scientific literature and data bases in the field of mathematical, physical, chemical, biological sciences, Earth sciences, technical sciences, humanities and social sciences. The Central Library is a center of the special bibliography in the research fields covered by the Academy. The Library is a depository for the publications of the World Bank. It manages a network of 48 special libraries of the permanent research units of the Academy in an integrated library complex. The Central Library carries out research and development activity in the field of library and information sciences. It publishes monographs, reference works, bibliographies, studies and articles. Carries out expert activity in the field of the library and bibliographic standards and technologies. Collaborates in national and international projects. The Central Library is a base for education of students in library and information sciences.

The Central Library is the first scientific library in Bulgaria, founded in 1869 in Braila, Romania, as a book collection of the Bulgarian Learned Society, today Bulgarian Academy of Sciences. The whole academic library stock in 2004 is 1 888 763 volumes, from which 1 073 533 volumes of book and special kind of publications, and 815 230 volumes of periodicals. The academic collections contains more than 70 personal libraries and unique collections (old-printed books, microfilms of Slavonic and Greek manuscripts, Slavic literature). Promotes international cooperation with more than 1 500 institutions all over the world. Annually more than 1000 readers are served with over 20 000 library units and access to foreign data bases. In the Central Library is implemented the automated system for management of information resources ALEPH 500. An electronic catalogue is build for up to date and permanent 24-hour service and access to foreign data bases. The Library is a national coordination center for international standards MARC 21 and AARC2, and possesses rightful license from the Library of Congress to exchange data with leading libraries in the world.

Address: 1, 15 Noemvri Str., Sofia 1040
tel. (+359-2) 987 89 66, fax (+359-2) 986 25 00
E-mail: library@cl.bas.bg
URL: <http://www.cl.bas.bg>

НАУЧЕН ЖИВОТ

Державински четения в Санкт Петербург

Научните конференции на българистите, които се организират ежегодно в Санкт Петербург от 1996 г., носят название „Державински четения“. Академик Н. С. Державин (1877—1953), глава на Петербургската (Петроградската, Ленинградската) славистична школа през XX в., по своите научни интереси преди всичко е българист.

Н. С. Державин е роден в село Преслав (Таврическа губерния), основано от български преселници през 1862 г., затова първите му научни публикации, които се появяват след 1898 г. в различни научни издания, са посветени на културата и бита на българите в Русия. Като резултат от дългогодишните му етнографски изследвания излиза известният труд „Българские колонии в России“ (Т. 1 — София, 1914; Т. 2 — Петроград, 1915), запазил научното си значение до наши дни. Наследството на Н. С. Державин включва над 500 публикации, между които има и фундаментални като „История Болгарии“ (Т. 1—4. М.—Л., 1945—1948), трудовете за Хр. Ботев, Ив. Вазов, П. Хилендарски, С. Врачански, А. Константинов и др. Диапазонът на научните му интереси е много широк. В изследователското си творчество Н. С. Державин се обръща към проблемите на генезиса на славяните, на староруската книжовност, на руската литература и руския език, литературата на други славянски народи, фолклористиката, етнографията.

Съществен дял от дейността на акад. Н. С. Державин е неговият принос за организацията на образованието и науката: през 1922—1925 г. той е ректор на Университета, през 1925—1928 г. е декан на Факултета по език и литература, през 1944—1948 г. е ръководител на Катедрата по славянски филологии, през 1948—1953 г. възглавява Катедрата по славянски литератури. Избран е за академик през 1931 г. и същата година организира в Ленинград Институт за славянознание (1931—1934), където се подготвят и се публикуват научни трудове по славянска филология, по история на славянските литератури, по етнография и история на славянските народи. На Н. С. Державин принадлежи определението на славистиката като „комплекс от дисциплини, които се занимават с всички страни на социалното творчество на славянските народи

и с тяхната култура“ (Наши задачи в области славяноведения // Труды института славяноведения АН СССР. 1932, 1. с. 13). Наследството на акад. Н. С. Державин е съществена част от петербургската славистична школа.

Организатори на Державинските четения са Катедрата по славянски филологии на Санктпетербургския университет, Санктпетербургското отделение на Междурепубликанската научна асоциация на българистите, Славянският фонд на Библиотеката на Руската академия на науките.

Пленарните заседания и сесиите, посветени на българското езикознание, се провеждат във Филологическия факултет на Санктпетербургския университет. В Катедрата по славянски филологии работят специалисти по български език (М. Ю. Котова — ръководител на катедрата, Е. Ю. Иванова, Г. В. Крилова, М. П. Рускова, З. К. Шанова, О. В. Василева) и по българска литература (О. И. Минин), а от 1976 г. в катедрата работят и лектори от България. Български лектори през това време бяха Ив. Буюклиев, Д. Кенанов, П. Пеев, Хр. Трендафилов, А. Бучков, Вл. Янев, Г. Петков. От 2003 г. лектор в Петербург е М. Иванова-Гиргинова. Катедрата по славянски филологии на Санктпетербургския университет е единствената университетска катедра в света, където непрекъснато от 1944 г. се подготвят специалисти (по шест студенти всяка година) по българска филология.

В Четенията вземат участие също така и специалисти от Катедрата по история на славянските и балканските страни на Историческия факултет на Санктпетербургския университет. Деканът на Историческия факултет А. Ю. Дворниченко е председател на Санктпетербургското отделение на Междурепубликанската научна асоциация на българистите, създадена през 1991 г. по инициатива на учените от Харковския университет. Председатели на Санктпетербургското отделение през тия години бяха известният специалист по българска литература доктор на филологическите науки проф. В. Д. Андреев (1929—2000), проф. А. И. Доронченков (1930—2001), проф. А. В. Гадло (1937—2002). Заместник-председател на Санктпетербургското отделение на Междурепубликанската научна асоциация на българистите и представител в Централното управление от неговото създаване е И. П. Садовска, специалист по киноизкуството на България.

Станало е традиция сесиите на Державинските четения, посветени на историята, културата, литературата на България, да се провеждат в Славянската читалня на Библиотеката на Руската Академия на науките (РАН). Славянският фонд в Библиотеката на РАН е бил създаден през 1882 г. и съдържа публикации по социална, политическа и икономическа история на славянските народи, по философия, право, по история на религията, по военно дело, странознание, литература на славянските народи. Провеждането на заседанията в Библиотеката на РАН дава възможност да се подготвят и да се представят на участниците в Четенията изложби, посветени на паметни

дати на значими събития от българската история, на юбилеи на български писатели и учени и тяхното творчество.

Державинските четения се провеждат от 1996 г., когато в Петербург беше организирана конференция, посветена на научното наследство на акад. Н. С. Державин. В конференцията взеха участие над 50 слависти от Петербург, Москва, Харков, Лвов, от други градове на ОНД, както и от България (М. Божилова, Вл. Янев), а с приветствено слово към участващите в конференцията се обърна генералният консул на Република България в Санкт Петербург К. Алдев.

От 1996 г. насам Державинските четения се организират всяка година и се провеждат в рамките на Междувузовските (сега Международните) научно-методически конференции на преподаватели и аспиранти от Филологическия факултет на Санктпетербургския държавен университет. През изтеклите 10 години са издадени десет сборника с материалите от конференциите. Организаторите на Державинските четения, като изхождат от Державиновата трактовка на славянознанието като комплексна наука, която се занимава с езици, литератури, култура, история, етнография на славянските народи, канят за участие в конференцията изследователи, работещи в различни области на българистиката. В тези заседания вземат участие филолози, историци, философи, археолози, етнографи, изкуствоведи, културолози от Университета, от Ермитажа, от Руския етнографски музей, от други научни и културни организации на Санкт Петербург, а също от други градове на Русия, от Украйна и от България. Всяка година има доклади, посветени на творчеството на Н. С. Державин, продължават се изследванията на неговия архив, съхраняван в Санкт Петербург. Творческото наследство на Н. С. Державин отразява интересите му в различни области на славянознанието, където той се изявява като историк, литературовед, лингвист, диалектолог, етнограф.

През 2005 г. Державинските четения отбелязаха своята десетгодишнина. В Библиотеката на РАН беше подготвена изложба (З. Шанова), посветена на юбилея; беше изнесен доклад за материалите по българска лингвистика, публикувани в сборниците „Державински четения“ (Г. В. Крилова). На десетите Державински четения дойде да поздравя участниците с приветствено слово генералният консул на Република България в Санкт Петербург Цв. Ночев. Бяха прочетени съобщения, посветени на дейността на известни българисти — на Н. С. Державин (Н. М. Калашникова и О. И. Минин), на Ю. С. Маслов (О. В. Василева), на В. Д. Андреев (Н. К. Жакова), на А. И. Доронченков (А. В. Малинов), на Е. А. Захаревич (Е. Ю. Иванова). В. В. Василик разказа за българските ръкописи, съхранявани в Руската национална библиотека, кандидат по изкуствознание И. П. Садовска запозна слушателите с публикациите, отразяващи културните връзки между Русия и България. Имаше съобщения, посветени на стогодишнината на Народния театър (М. Ива-

нова-Гиргинова — България), на творчеството на писателя Любен Дилов (Л. И. Тарасова), на художника Вл. Димитров-Майстора (М. А. Аникин) и др.

Санктпетербургските българисти, следвайки в своята научна дейност традициите, заложи от Н. С. Державин, разработват различни направления на славянознанието, а на Державинските четения демонстрират достиженията на Петербургската славистична школа, към която принадлежи и творчеството на един от нейните създатели — акад. Н. С. Державин.

Зоя Шанова (Санкт Петербург)

„Проблеми на Кирило-Методиевото дело и на българската култура през IX–X век“

Международна научна конференция, 28–30 септември 2005, София

Конференцията бе организирана от Кирило-Методиевския научен център при БАН и бе посветена на 1120-годишнината от смъртта на св. Методий и на 25-годишнината от създаването на Кирило-Методиевския център. В работата на научния форум взеха участие над 90 учени от България, Австрия, Белгия, Великобритания, Германия, Чехия, Испания, Холандия, Гърция, Израел, Италия, Македония, Норвегия, Полша, Русия, Словакия, Сърбия и Черна гора. Присъствието и плодотворните проучвания на много от най-изтъкнатите учени в областта на палеославистиката превърна конференцията в най-забележителното медиевистично събитие за 2005 г.

На пленарното заседание на конференцията бяха прочетени поздравления до участниците от президента на Република България Георги Първанов, министър-председателя Сергей Станишев, Министерство на образованието и науката, ръководството на БАН, Богословския факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, от Академичното издателство „Марин Дринов“, от Института за литература, Института за български език, Института по тракология на БАН. По случай юбилея ръководството на БАН удостои Кирило-Методиевския научен център с почетен плакет „Марин Дринов“ и неговия директор ст.н.с. д-р Светлина Николова — с почетен знак „Марин Дринов“ на лента. За постиженията им в областта на медиевистиката и за големите заслуги към българистиката бяха наградени трима изтъкнати чуждестранни слависти — с почетен знак „Марин Дринов“ на лента проф. Е. Вайер (Германия), с грамоти — проф. Ф. Томсън (Белгия) и проф. Е. Блахова (Чехия).

Във встъпителния пленарен доклад „Вселената на Кирило-Методиевото дело“ *Св. Николова* разгледа историята и значението на делото на св. Методий, както и ролята на България за запазването и разпространението на славянската писменост. В този контекст бяха представени историята, задачите, изданията и научните постижения на Кирило-Методиевския научен център, единствената в света научна институция, специализирана в проучването в исторически, филологически и изкуствоведски план на Кирило-Методиевото наследство.

Голям брой доклади бяха посветени на значението и рецепцията на делото на Кирил и Методий. *Й. Русек* (Полша) обобщи съвременното състояние на изследванията върху книжовната дейност на св. Методий и защити мнението, че славянският първоучител е извършил пълен превод на старо-

заветния корпус текстове. *Ив. Добрев* (България) добави доказателствен материал от лексикален и културологичен характер към хипотезата за прабългарското потекло на Солунските братя. *Т. Лалева* (Испания) разгледа в исторически план делото на Кирил и Методий в контекста на средновековна Европа. Исторически ракурс към събитията от IX—X в. представиха в докладите си немските изследователи *М. Егерс*, който разгледа „Отношенията между България и Великоморавия в светлината на кирило-методиевската мисия“, и *Ч. Боулус*, в чийто доклад бе изследвано „Писмото на папа Николай I до хан Борис в широк исторически контекст“. *И. Илиев* спря вниманието си върху рецепцията на Кирило-Методиевото дело през XI—XIII в. в съчиненията на охридските архиепископи на Българската църква и по-специално на Теофилакт Охридски и Димитър Хоматиан. *Кр. Станчев* и *А. Влаевска* (Италия) разгледаха свидетелства за почитта към двамата братя в западната късносредновековна писмена и иконографска традиция. Темата бе продължена в широк исторически и географски диапазон от докладите на *К. Нихоритис* (Гърция) „Из кирило-методиевската традиция в Гърция“, *Я. Страдомски* (Полша) „Светите братя Кирил и Методий в католическата и православната полемична литература в Полша през XVI—XVIII в.“, *Й. Бенъовски* (Словакия) „Кирило-Методиевската традиция в Словакия“ и от българските учени *О. Пърличева* („Личностите и делото на Кирил и Методий — символ и интерпретации в българската възрожденска книжнина“) и *В. Желязкова* („Кирило-методиевската проблематика в българския емигрантски периодичен печат в Северна Америка през първата половина на XX в.“). В няколко изказвания акцентът бе поставен върху научно-изследователските достижения и методика. В доклада на *В. Москович* (Израел) „Славистиката в Израел: проблеми и перспективи“ бяха анализирани основни насоки в трудовете на израелските слависти, а *Н. Ганчева* (България) представи „Кирило-методиевската библиография в електронен вид: структура на базата данни и възможности за търсене“.

Интерес предизвикаха и докладите, свързани с интерпретацията на някои извори за делото на Кирил и Методий. *С. Бърлиева* (България) анализира латинския ръкописен фрагмент от Констанц, съдържащ юридически извлечения от Псевдо-Изидоровата юридическа сбирка. Създаването му през третата четвърт на IX в., локализирането му в манастири около Боденското езеро, както и неговото съдържание, водят изследователката до предположението, че фрагментът е свързан с Методиевото заточение. *Д. Чешмеджиев* (България) разгледа появата в Пространното житие на Климент Охридски на Кирило-Методиев ученик на име Лаврентий. Авторът изказа хипотезата, че мястото вероятно е интерполация на Теофилакт Охридски, извършена под влияние на Литургията на св. Петър, в която след св. Климент Римски се споменава св. Лаврентий Римски. *Д. Бойович* (Сърбия и Черна гора) се спря върху

„Боговдъхновеността в изворите за Св. св. Кирил и Методий“, като особено внимание обърна на експлицирането на тази тема в Житието на св. Кирил, в службата и похвалата за него, в Канона за Св. св. Кирил и Методий.

Кирило-методиевската проблематика съвсем естествено определи насочването на много от прочетените доклади към темата за библейските преводи. *Св. Николова* (България) посвети изследването си на старозаветната Книга на Иисус, син Сирахов, чийто славянски превод не е засвидетелстван в цялост в най-ранните запазени ръкописи и не е изследван детайлно. Авторката представи лингвистични и текстологични данни от най-стария запазен препис (в ръкопис F. I. 461 от Руската национална библиотека в Санкт Петербург от втората половина на XIV в.), като допусна възможността преводът да принадлежи на св. Методий и учениците му. По материал от същия ръкопис *В. Чермак* (Чехия) се спря върху членението на текста на Книга Притчи Соломонови и анализира някои общи характеристики на чети-текста и паремийната версия. *М. Таубе* (Израел) разгледа непроучен фрагмент от ръкопис 761/VII от Хилендарския манастир, чийто текстологичен анализ сочи, че става въпрос за текст на Притчи Соломонови 31:10-31, преработен през XVI в. въз основа на сравнение с гръцки ръкопис. *Т. Мострова* (България) представи проучване на вариантите на Книгата на пророк Исая, поместени в Макариевите чети-минеи под дата 9 май. *И. Христова* (България) представи текстуалната история на Книга Йов и на нейните славянски преводи, като специално внимание бе отделено на отношението им към византийската ръкописна традиция. *Маргарет Димитрова* (България) съпостави три версии на Книга Песен на Песните с акцент върху ръкопис 2/24 от сбирката на Рилския манастир (XV в.). Бе установено, че преводът на тълкуванията оказва влияние при лексикалния избор при предаването на библейския текст. *К. М. Макробърт* (Великобритания) посвети доклада си на проблема за изграждането на „Критерии за различаване на западното (латинско) влияние в първата редакция на Псалтира“, а *И. Карачорова* (България) проследи връзката на славянските псалтирни полиелейни припела с византийската традиция. На новозаветните библейски преводи бяха посветени докладите на *М. Гардзанини* и *А. А. Алберти* (Италия) „Евангелието на Иван Александър и редакцията на превода на Светото писание в контекста на взаимоотношенията на славянския превод на Евангелието и гръцката ръкописна традиция“, *Е. Дограмджиева* „Славянският апракос след въвеждането на Ерусалимския устав“, *Е. Блахова* (Чехия) „Няколко наблюдения върху лексиката на славянския Апостол“. Докладът на *Е. Шулиц-Флюгел* (Германия) бе посветен на въпроса за „Ролята на библейските преводи на народностен език за развитието на националната култура“, а *Н. Рандоф* (Германия) представи „Един новооткрит екземпляр на славянската Библия на Скорина“, отпечатан през 1519 г. на старобелоруски език.

В работата на конференцията бе засегната и темата за житията на славянските първоучители. *Й. Райнхарт* (Австрия) изследва съдържанието и текстологията на първата глава на Житието на св. Методий и посочи цитатите от византийската патристична литература, свидетелстващи, че авторът е познавал текстове от Григорий Назианзин. Бяха представени данни от лексикален и културологичен характер, които обаче според мнението на изследователя не са достатъчни, за да изключат различното авторство на Пролога и останалата част от Житието. *А. Джамбелука-Коссова* (Италия) изследва Пролога на Житието на Методий като текст с катехитична функция. Житието на Константин-Кирил бе предмет на докладите на *В. Вълчанов* (Норвегия) „Покръстването на светеца — традиционен агиографски елемент в Пространното житие на Св. Кирил“ и на *М. Иванова* (София) „Ръкописната традиция на пространното житие на Константин-Кирил (според гл. XII—XVIII)“, извършено на базата на 43 пълни преписа и на преписите-извлечения.

На конференцията бяха представени приносни изследвания върху съчинения, възникнали през IX—X в. *М. Цибранска* (България) изнесе своите наблюдения върху категорията „духовно родство“ в Анонимната хомилия в Клоцовия сборник, Закона за съдене на хората и Пространното житие на св. Методий. *А. Деликари* (Гърция) предложи нови четения на някои места от текста на Пространното житие на св. Климент. *Фр. Томсън* (Белгия) анализира Симеоновия Изборник въз основа на извършеното критическо издание на гръцкия архетип. Бяха посочени някои преписвачески грешки във византийската традиция, незасвидетелствани в старобългарския превод и бе съобщено за подготвяно издание на загубената част от преписа от 1073 г. (21—22 въпрос на Анастасий Синаит) по Кирило-Белозерския препис на флорилегия. *Г. Баранкова* (Русия) изнесе данни за взаимоотношението между Светославовия препис на Изборника от 1073 г. и Софийския от XV в. *А.-М. Бруни* (Италия) говори на тема „Текстологическите проблеми на старобългарския превод на Словата на Григорий Назианзин“. При разглеждането на текстологията бяха приведени интересни палеографски доказателства за произхода на славянския превод на Словата, за който според изследователя критиката за „огледален“ превод е несъстоятелна. *Т. Попова* (Русия) разгледа фонетичните особености на Ръкопис № 198 от Румянцевия музей, от XII в., съдържащ най-стария препис на Лествицата на Йоан Синайски, *М. Спасова* (България) спря вниманието си върху руската ръкописна традиция на Учителното евангелие извън най-стария препис от XII в. В доклада си „Мъчението на св. Аполинарий Равенски в контекста на ранната славянска преводна литература“ *Л. Тасева* и *М. Йовчева* (България) приведоха данни, оспорващи тезата за славянски превод от латински източник. *Кл. Иванова* (България) представи детайлно изследване на съчинения на Климент Охридски и Йоан Екзарх, включени в състава на южнославянските минейни сборници, изгра-

дени на календарен принцип. *Л. Селс* (Белгия) направи текстологическа съпоставка на двата превода на Шестоднев — този на *Йоан Екзарх* и извършеният през XIV в. Докладите на *Б. Даниленко* (Русия) и на *Цв. Ралева* (България) фиксираха интересни данни от историята на текста на Беседата против богомилите на презвитер *Козма*. *Е. Вайер* (Германия) извърши обстоен анализ на славянския превод на огласителните поучения на *Кирил Ерусалимски* в археографски и текстологически план. Изследователят проследи рецепцията на текста в руската ръкописна традиция и стигна до заключението, че промените в текста са резултат на съзнателна езикова преработка. *А. Милтенова* (България) разгледа няколко въпросо-ответни катехитични текста, чиито архаични лексикални черти отнасят преводите им към IX—X в. *У. Федер* (Холандия) приведе текстологически свидетелства за превода на *Скитския патерик*, който е извършен от итало-гръцки, а не от константинополски извор и негов автор вероятно е св. *Методий*. В доклада на *Е. Зашев* (България) бе извършена съпоставка на слова от *Лаврентиевия сборник* със *Синайския патерик*. Авторът установи, че в *Лаврентиевия сборник* е извършена редакция, а не нов превод на анализираният текстове. *А. Николов* (България) посвети доклада си на „Държавно-политическа и етническа терминология в двата средновековни славянски превода на *Тълковния Апокалипсис*“, като акцентът бе поставен върху препредаването на политонима Ρωμαιοί . *Хр. Тончева* (България) изнесе данни за т.нар. *Атонска редакция* на старобългарския чин за *Богоявление*, засвидетелствана в ръкописи от XV—XVII в., съхранявани в *Хилендарския манастир*. Интересни и малко известни факти съдържаха докладът на *Св. Вялова*, посветен на прегледа на хърватските глаголически ръкописи, съхранявани понастоящем в книгохранилища от 20 държави. Изследванията, посветени на славянските апокрифи — на *А. Кулик* (Израел) „Проблеми на езиковото изследване на славянските апокрифи“ и на *Г. Минчев* (Полша) „*Никодимовото евангелие* и цикълът за *Пилат* — текстологични проблеми“ — се откриха със задълбочения текстологически и лингвистичен анализ.

Голям интерес предизвика докладът на *К. Попконстантинов* (България), в който бе представено разчитане на текста на два новооткрити амулета от X в. Единият от тях е изписан изцяло на глаголица и съдържа молитвен текст, а другият представлява палимпсест, чийто долен текст е кирилски, а горният — смес от кирилско и глаголическо писмо.

Във връзка с писмените свидетелства бяха и изследванията с културологична насоченост. *Я. Р. Хагланд* (Норвегия) разгледа „*Отзвукът от битката при Берое* през 1121 или 1123 г. в старата норвежка литература“ в контекста на културните контакти между Скандинавието и Византия, в центъра на които стои колонията на варягите в Константинопол. *С. Смядовски* (България) се спря на отношението към убийството в средновековното общество в неговата

парадоксална двойственост — от една страна, като морален християнски императив, от друга — като факти от историческите извори за насилственото отстраняване на множество владетели. *Е. Коцева* (България) спря вниманието си върху култа към св. ап. Петър, който се установява в България през X в. във връзка с политиката на християнизация. Авторката добави нов извор за проучването на култа от мецесослова на сръбски избран Апостол—Евангелие от XIII в., в който се споменава освещаване църква на ап. Петър „в Бугарех“. *Б. Николова* (България) посвети изложението си на манастирските училища през IX—X в. Археологическите находки от с. Равна позволиха на авторката да предположи, че в тях са били подготвяни ученици в зряла възраст; обучението е включвало наизустяване на богослужбни текстове и придобиване на калиграфски умения. *Е. Статева* (България) анализира някои аспекти на култа към св. Кирил, свързани със „сакралната натовареност“ на прабългарския календар. В доклада си „Св. Седмочисленици и св. Йоан Екзарх от Рим за България и Далмация“ *Тр. Кръстанов* (България) се ангажира със становището, че прототипът на Симеоновия Изборник е донесен от Рим, а преводът на Номоканона е дело на Йоан Екзарх.

Редица проучвания имаха строго езиковедска насоченост. *Б. Велчева* (България) посвети доклада си на глаголицата и промените в абецедарите през IX—XII в., които бяха интерпретирани като възможност да се анализира фонетичната стойност на няколко графема. В доклада на *Д. Дзифер* (Италия) „Някои наблюдения за езика на кирило-методиевските извори“ бяха извършени наблюдения върху някои лексеми от класическите старобългарски паметници. *А. Минчева* (България) постави въпроса за релевантността на статистическия анализ за коректното проучване на старобългарската лексика. Интерес предизвика и изследването на *А. Давидов* (България), в което бяха анализирани лексикалните особености на февруарския миней № 586 от сбирката на Московската духовна академия, съхраняван днес в РГБ—Москва — паметник, чието последно проучване принадлежи на *И. И. Срезневски* от далечната 1874 г. В доклада на *Р. Станков* (България) бяха разгледани лексемите гворатъин, голотнѣ, дромонни, ковъникъ, празъ и хъса, срещащи се в Хрониката на Георги Амартол и бе фиксирано разпространението им в южнославянски по произход текстове. *Д. Пеев* (България) спря вниманието си върху някои лексикални особености на славянския превод на Юдейските войни на Йосиф Флавий, сред които и изключително рядко срещащото се образуване на числителни с предлог къ (от типа двадѣсѣтъ къ сътоу, сто и двадесет), което бе интерпретирано като балканска езикова черта. *В. Десподова* (Македония) детайлно изследва „Нарах legomena в Синайския палимпсест“, а в доклада на *Т. Илиева* (България) бяха извършени наблюдения върху грешките, свързани с паронимия, в текстуалната история на Йоан-Екзарховия превод на Богословието. *В. Баранов* (Русия) се спря върху някои

морфологични и синтактични маркери, отразяващи взаимоотношението между граматика на текста и граматика на езика. *М. Димитрова-Вълчанова* и *В. Вълчанов* (Норвегия) изследваха особеностите на синтактичните модели в Супрасълския сборник, *И. Петров* (Полша) изнесе данни за синтаксиса в старобългарската епиграфика в сравнение с ръкописните паметници от XI в., *А. Кавеца* (Полша) коментира въпроса за изразяването на категорията определеност-неопределеност в някои от произведенията на Йоан Екзарх.

Голям брой доклади бяха посветени на старобългарското химнографско наследство. *Г. Попов* (България) набеляза основните проблеми и задачи на изследванията върху Кирило-Методиевото творчество в областта на химнографията. Бяха засегнати въпроси, свързани с принципите за издаване и изследване на преводните и оригинални химнографски съчинения и с проучването на разпространението на химнографските сборници. *Е. Верецагин* (Русия) предложи реконструкция на текста на Канона за Рождество Христово от Константин Преславски. Специално внимание бе отделено на възстановяването на смисъла и ритмиката на произведението там, където са налице грешки, неточности и поправки, свързани с трансмисията на текста. В доклада на *В. Криско* (Русия) бяха изнесени данни за съвпаденията между службата за Константин-Кирил Философ гръцката служба за св. Павел Изповедник, която може да се смята за първоизточник на старобългарската служба. Въз основа на тези наблюдения бе предложена реконструкция на няколко тропара от канона за Константин-Кирил. *Р. Станкова* (България) представи наблюдения върху разпространението на старобългарски химнографски съчинения в сръбската книжовна традиция. *А. Наумов* (Италия) изследва „Руските химнографски творби от XIX в., посветени на Кирил и Методий“. В доклада на *Б. Мирчева* (България) бе изказана хипотеза за авторството на Лъв VI Философ на византийското песнопение „Достоино естъ“. *Св. Куюмджиева* (България) предложи изследване на тема „Проучвайки ранните Осмогласници: нови данни“. Авторката защити мнението, че първоначалният състав и структура на Октоиха води началото си от византийския Тропологий, който вероятно е бил познат на Кирил и Методий и/или на техните ученици. Върху проблеми на старобългарското музикознание бяха съсредоточени проучванията на българските изследователи *Е. Тончева* („Съотношението устност-писменост в християнското богослужбено пеене през старобългарския период (IX—XI в.): Хипотези“), *М. Димитрова* („Използването на тита-нотацията в ранните славянски и гръцки миней“) и *А. Палиева* („Химни за св. св. Кирил и Методий в европейското музикално творчество“). Изнесени бяха и няколко доклада с изкуствоведска тематика. *Р. Русева* (България) представи изследване върху изображенията на св. Методий в църковното изкуство на Албания. Според изследователката първосвещеническата роля на Методий е подчертана от начина на изобразяване — на преден план сред Седмочислениците,

държащ в ръце църква. *Л. Мавродинова* (България) представи изследване върху някои нови данни за св. Евстатий Плакида и за св. Евстратий в средновековната българска живопис, разкрити след реставрацията на Боянската църква, в Паталеница и в църквата „Св. Георги“ в Колуша. *К. Паскалева* (България) изследва разпространението на почитта към св. Пантелеймон в старобългарската писмена и иконографска традиция. Бе подчертана с многообразен аргументативен материал връзката между почитането на св. Пантелеймон с култа към св. Климент Охридски.

Във връзка с 25-годишнината на Кирило-Методиевския научен център и като съпътстваща конференцията проява, във фойето на Централната сграда на БАН от 27 септември до 14 октомври 2005 г. бе експонирана изложба, чрез която бяха представени дейността и изданията на Центъра и богат снимков материал от научните форуми с участие на неговите сътрудници. По време на научната среща бяха представени и три нови издания на Центъра — сборникът „Jews and Slavs. V. 15. Judaeo-Bulgarica, Judaeo-Russica et Palaeoslavica“ под редакцията на В. Москович и Св. Николова, книгата „Хиляда години като един ден. Животът на текстовете в православното славянство“, съдържаща 35 статии на изтъкнатия холандски медиевист Уилям Федер и монографията на проф. Л. Мавродинова „Иконография на дванадесетте големи църковни празника в средновековната стенна живопис в България (IX—XIV в.)“.

Явор Милтенов

Международна конференция за приложение на информационните технологии в хуманитаристиката

От 24 до 27 октомври 2005 г. в София се състояха международна конференция и семинар „АЗБУКИ НЕТ“, организирани от Института за български език, Института за литература, Института за математика и информатика и Централната библиотека на БАН. Това бе поредният проведен у нас международен форум за приложение на информационните технологии в хуманитаристиката, който утвърди позицията на България като един от центровете за координиране усилията на водещи специалисти и институции в тази научно-приложна област. В рамките на „АЗБУКИ НЕТ“ се срещнаха участници от България, Великобритания, Германия, Дания, Литва, Молдова, Норвегия, Румъния, Русия, Словения, САЩ, Сърбия и Черна гора, Унгария и др. Конференцията беше проведена непосредствено преди годишната среща на консорциума за кодиране на текстове Text Encoding Initiative (TEI), 28–30 октомври, София. Това даде възможност за разширяване кръга на участниците и лекторите, както и за резултатни срещи и дискусии.

Семинарната част на форума бе посветена на проблеми на компютърната лингвистика и електронното публикуване. Тя включваше няколко блока: *NooJ (софтуер за лингвистични корпуси)*, воден от Макс Зилберщайн (Франция); *RelaxNG*, представен от Сид Бауман (САЩ); *Какво може и как работи консорциумът Text Encoding Initiative (TEI)* с лектор Джулия Фландърс (САЩ) и семинара *Създаване и използване на TEI XML*, ръководен от видните специалисти Лу Бърнард, Себастиан Рац (Великобритания) и Матю Дрискол (Дания)¹.

Програмата на конференцията² съдържаше доклади и презентации на теми от областта на компютърната обработка на старославянски паметници и на съвременни славянски езици и текстове, описание, анализ и издание на славянски извори с компютърни средства, кирилската азбука в UNICODE, създаване на дигитални бази от данни и др.

Проблеми на стандартизираното електронно описание и създаването на база данни и електронни каталози на средновековни славянски ръкописи бяха разгледани в докладите на Анисава Милтенова от Института за литература при БАН и Андрей Бояджиев от Софийския университет „Св. Климент

¹ Програмата на семинара е публикувана в: <http://www.tei-c.org/Talks/2005/Sofia/>

² Програмата на конференцията е публикувана в: <http://www.cl.bas.bg/bsc/en/conf2005/>

Охридски“ (*The Repertorium Initiative: Building Up Bridges*); Мария Нишева-Павлова и Павел Павлов от Института за математика и информатика при БАН (*Knowledge-based search in collections of digitized manuscripts*), Вера Подковирова от Библиотеката на Руската академия на науките, Санкт Петербург (*Watermark digital collection from G.A. Jensch's paper collection (XV–XIX c.)*) и Елена Каширина от Педагогическия университет в Санкт Петербург (*Distributed information system for complex supporting of manuscripts research*).

Като актуална се очерта и темата за компютърния анализ и електронното публикуване на старославянски текстове и паметници, разгледана от Дейвид Бирнбаум от Университета в Питсбърг, САЩ (*Macro-level and Micro-level Structural Analysis of Mixed Content Miscellanies*); Виктор Баранов от Удмуртския държавен университет, Русия (*The Computer Model of the Slavonic Text: syntactic units, relationships and properties in the database of the Manuscript system*); Ралф Клеминсон, професор в Университета в Портсмут, Англия и Централноевропейския университет, Будапеща (*Creating electronic critical editions*); словенските учени Томаш Ерявец от Института „И. Стефан“ и Матия Огрин от Института за словенска литература и литературознание към Научноизследователския център на Словенската академия на науките и изкуствата в Любляна (*Monumenta frisingensia – a digital edition of the oldest Slovenian text*), както и от Татяна Тимченко от Университета във Вилно, Литва (*One problem of the Cyrillic Texts Editing: Exletteral signs*).

Отделна секция от конференцията бе посветена на тясно свързаната с електронното публикуване на старославянски текстове стандартизация на кирилското и на глаголическото писмо в системата на UNICODE, по която изнесоха доклади Себастиан Кемпген от Университета в Бамберг, Германия (*Slavic philology and Unicode 4.1*), Димитър Добрев от Института по математика и информатика при БАН (*Use of Transliteration in the Transformation from Unicode to 8-bit code tables*) и Иван Держански от същия институт (*Old Cyrillic in Unicode*). Зоран Костич от Белград (Сърбия и Черна гора) направи презентация на системата от шрифтове „Хилендарски устав“, сред които се открояваше шрифтът „Монах“, съдържащ голям брой варианти на буквени начертания от сръбските средновековни ръкописи.

Разнообразни по тематика и проблеми бяха представените изследвания от областта на компютърната лингвистика и създаването на on-line езикови корпуси. Те бяха разгледани от известния учен Дан Туфиш от Изследователския институт за изкуствен интелект към Румънската академия на науките (*Reifying word alignments*). Доклади изнесоха още: Светла Коева от Института за български език към БАН (*Inflection Types of Compounds in Multi-fields Dictionaries*); Кирил Симов и Петя Осенова от Лабораторията по езиково моделиране, БАН (*Encoding of the HPSG-based Bulgarian Treebank in XML Local Stand-Off Annotation*); Мила Димитрова-Вълчанова, Валентин Вълчанов и

Цветана Димитрова от Норвежкия технически университет (*Issues of POS-Tagging of Old Bulgarian Texts*) и група от учени от Софийски университет „Св. Климент Охридски“: Йовка Тишева и Марина Джонова (*Colloquial Bulgarian on the Web*), Атанас Атанасов (*Encoding Bulgarian colloquial speech using TEI specification*) и Николай Вазов (*Electronic linguistic resources for Russian*).

Проекти за създаването на дигитални бази данни за представяне и запазване на културно наследство и проекти за създаване на интерактивна среда с образователни цели представиха: Весна Шатов, Цветана Кръстев и Душко Витас от Университета в Белград (*Serbian proverbs in TEI format – the new edition*); Тома Тасовац от Университета в Принстън, САЩ (*The Transpoetika Project: A Preliminary Evaluation*); Миранда Ремнек от Университета в Илинойс, САЩ (*Digitizing Art Materials from Central Europe: Promoting International Interoperability*) и Юрий Лабинцев от Института за славянознание към Руската академия на науките, Москва (*New information technologies in culturological archeographic expeditionary search on East Slavic territories: The initial stage of creation of text databases*).

В рамките на „АЗБУКИ НЕТ“ бе проведена и кръгла маса, на която бяха обсъдени научните проекти, координирани от Комисията за компютърна обработка и описание на средновековни славянски ръкописи и старопечатни книги към Международния комитет на славистите.

Научната проява бе проведена с финансовата подкрепа на Агенцията за развитие на съобщенията и на информационните технологии към Министерството на транспорта и съобщенията, на междуправителствената организация „Централноевропейската инициатива“ (СЕИ) (която подкрепи участниците от балканските страни) и на Българската академия на науките.

Диляна Радославова

**Научна конференция „Иван Шишманов — ученият
и гражданинът“
(27—28 октомври 2005, София)**

През 2005 г. интердисциплинарният научен проект „Иван Шишманов и модернизацията на българската хуманитарна наука“, осъществяван в Института за литература, продължи успешно своята широко замислена програма. Заслужава да бъде специално отбелязана проведената конференция на тема: „Иван Шишманов — ученият и гражданинът“ (27—28 октомври), която представя втори етап от поредицата „Шишманови четения“¹.

За разлика от първата конференция, чието тематично разнообразие огледа от много страни забележителното научно присъствие на Ив. Д. Шишманов в нашата хуманитаристика, втората научна проява показва един различен подход към изпълнението на дългосрочната програма. Откри се тенденция към съсредоточаване на изследователските усилия и задълбочаването им в определени направления, последователното изчерпване на които да разкрива методично и по-релефно измеренията на едно колосално дело. Отделно заседание под наслов „Докторантска секция“ беше предназначено за изяви на млади научни работници.

В част от докладите бяха разгледани контактите на Шишманов с наши и чужди учени, писатели, народоведи, политици — в кореспонденция, чрез обмен на научни идеи и гледища, в изследвания по общи теми: М. Смолянинова (Институт по славянознание — Москва) „Преписката на Иван Шишманов и Николай Рубакин (1921—1924)“, Вл. Мурдаров (Институт за български език) „Иван Д. Шишманов и Н. С. Трубецкой“, В. Балевски (Институт за литература) „Иван Шишманов и Михаил Арнаудов“, М. Василева (ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“), „Кореспонденцията между Ив. Д. Шишманов и Д. Маринов“, Вл. Пенчев (Институт за фолклор) „Иван Шишманов и чешката наука“, К. Топалов (СУ „Св. Климент Охридски“) „Песента за мъртвия брат“ — обща тема на Иван Шишманов и Николаос Политис“, Р. Спасов (в. „АЗБУКИ“) „Приемственост в културната политика и в книжовността — Константин Величков и Иван Шишманов“. Тези разработки навлязоха в атмосферата на един интересен период от развитието на модерната българска наука — края

¹ Научните резултати от първата конференция (2004) са публикувани в: *Иван Д. Шишманов — форумът. Шишманови четения. Книга 1. Ред. колегия: Р. Дамянова (гл. ред.), С. Бояджиева, Н. Капралова, Р. Попов, В. Мурдаров. С., Карина — Мариана Тодорова, 2005.*

на XIX и началото на XX в. Заедно с профила на нашия изтъкнат учен, чрез неговия културен диалог със съвременниците му се очертаха идеи и личности, емблематични за състоянието на тогавашната наука и култура, за политиката и обществените нрави у нас и в чужбина.

Редица научни проекти и концепции на Шишманов поразяват с новаторския си дух, с демократичния заряд на един отворен ум. Провокирани от приносите му в областта на Българското възраждане, новобългарската литература, делото на Паисий Хилендарски, някои доклади осъществиха своя научен диспут с известни изследвания на учения. Бяха изслушани нестандартни тези и интерпретации, които търсят паралели във философията на идеите, в типологичното съпоставяне на епохи и личности, разсъждават върху методологическото избистряне в литературната теория и история: Е. Тачева (ЮЗУ „Неофит Рилски“) „Паисий и неговите епохи“, Пл. Антов (Институт за литература) „1762: Паисий и Русо“, Вл. Кржиж (Славянски институт — Прага) „Началото на новобългарската литература и Българското възраждане в делото на Иван Шишманов“.

Дейността на проф. Шишманов като литературен критик и историк също намери място в научния форум. Отнасяйки се изключително сериозно към призиването на поети и писатели, ученият оценява по достойнство величието на уникалния творец на културни ценности. Той се прекланя пред личния талант, а същевременно подчертава колко важна е отговорната мисия на писателя като възпитател в общественото пространство. С различни акценти засегнаха този въпрос Б. Ганчева (ПУ „Паисий Хилендарски“) „Иван Вазов в литературноисторическото зрение на Иван Шишманов“ и П. Стойчева (СУ „Св. Климент Охридски“) „Идеята за писателя-възпитател в критическите текстове на Иван Д. Шишманов“.

Специално внимание беше отделено на тази страна от дейността на Ив. Д. Шишманов, която трайно свързва името му с методологическите опори на българското народознание — обособяване и описване на научна област, уточняване на терминология, образцови разработки с фундаментално теоретическо и методологическо значение в историята на етнографските и фолклористични изследвания у нас Ст. Бояджиева (Институт за фолклор) „Понятия, дисциплини, традиции в полето на народоуката“, Цв. Горанова (Център по наукознание) „Концепцията на Иван Д. Шишманов за развитието на българската народоука“.

Ю. Николова (ПУ „Паисий Хилендарски“) говори за „училищната политика“ на проф. Шишманов, Ст. Кръстева (Национален литературен музей) го представи като архивист и музеолог, Е. Гетова (ПУ „Паисий Хилендарски“) построи своите тезиси върху едно модерно виждане на Шишманов за пътеписа, а Л. Михова (Институт за литература) разгледа мястото на геогра-

фията и културната история в изследванията на учения. Тези щрихи отново откриха яркото излъчване на един сложен образ — ерудит с разностранни и дълбоки интереси в различни области, личност силно ангажирана в културния и обществено-политическия живот на своето време.

Светла Петкова

ПРОФИЛИ

Донка Петканова на 75 години

Юбилеите винаги ни насочват към житейските факти, към професионалните достижения на личността и в същото време ни карат да осъзнаем как изминалото и предстоящото се превръщат във философски категории, които възпитават менталността ни. Или ако решим да си послужим с една сентенция от Драголювия сборник от XIII в., можем да кажем: „Времето всичко разкрива, изнася на светлина“.

Донка Петканова е родена на големия Богородичен празник 15 август през 1930 г. в Бургас. Завършва гимназия в родния си град, а от 1948 г. е вече в София — студентка по специалността българска филология до 1952 и аспирантка по старобългарска литература в периода 1952—1955 г. Работи под вещото научно ръководство на проф. Петър Динев и през 1957 г. защитава дисертацията си на тема „Дамаскините в българската литература“. Паралелно с това Донка Петканова се утвърждава и в преподавателското поприще: от 1955 до 1957 г. тя е хоноруван асистент по българска литература до Освобождението, а от 1958 г. става редовен асистент. Участието ѝ в подготовката на христоматия за обучението по университетската дисциплина заедно с вече утвърдени слависти като Петър Динев и Куйо Куев, свидетелства за нейното присъствие в университетския живот на Катедрата по българска литература (Христоматия по старобългарска литература. С., 1961). В същата катедра през 1970 г. Д. Петканова е избрана за доцент, а десет години по-късно, през 1980 — и за професор. Годината е важна и с това, че във връзка с преподаването на няколко сродни медиевистични дисциплини се създава новата Катедра по кирилометодиевистика към Факултета по славянски филология на Софийския университет, а за неин ръководител е избрана Д. Петканова. На този пост тя е до 1993 г.

Преподавателската дейност на проф. Петканова обаче е свързана и с други университети в страната и в чужбина — с Шуменския университет „Константин Преславски“, с Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, от 1997 г. и с Бургаския свободен университет, с Хумболтовия университет в Берлин (1965—1968), със Свободния университет в Берлин (1976—1979), с университетите в Кьолн (1983—1985) и Залцбург (1987, 1990). Лекционната ѝ дейност е широкопектърна (преподава както средновековна българска литература, така и дисциплините възрожденска литература и фолклор), а по-тесните ѝ специализирани курсове със студенти, дипломанти и докторанти (спецкурсовете върху връзките между апокрифната литература и фолклора, върху Пространните жития на Кирил и Методий, върху средновековната символика; магистърските занятия за средновековните литературни жанрове и литературните, просветни и книжовни центрове в средновековна България) разкриват способността ѝ както да обобщава, така и да навлиза в детайлите. Като внимателен и опитен научен ръководител ще я запомнят не само нейните многобройни дипломанти, но и докторантите ѝ по фолклор (Светлана Ставрева) и по стара българска литература (Мая Йонова, Емилия Гергова, Аделина Ангушева, Венета Янкова). Редица чуждестранни слависти също могат да твърдят, че са формирали своя професионален свят с помощта на проф. Петканова. За немскоговорещите студенти и любознателни читатели през 1979 г. се появява първата антология на старата българска литература, в чието съставяне взема активно участие проф. Петканова („Qellen reinen Wassers...“. Eine Anthologie bulgarischer mittelalterlicher Literatur. Berlin (West).

Цялостна визия за средновековната българска културна и книжовна събитийност проф. Д. Петканова представя в своята „История“, както я нарича самата тя. Става въпрос за университетския учебник „Старобългарска литература“, който се появи като двутомник в края на 80-те години и внесе успокоението, че има обозрителна формула за Българското средновековие. Последвалите издания от 1992, 1997, 2001 г. (последното издание носи вече и ново заглавие — „Българска средновековна литература“) показват как най-новите открития в областта на науката могат своевременно да намерят място както в лекционното обговаряне, така и в учебника като корпус от утвърдени и постулатни знания.

Трудно е да се постави строга граница между университетската (учителската, ако използваме думата в нейния хубав средновековен смисъл) дейност на проф. Петканова и научните ѝ занимания. Разбира се, те имат свой неприкосновен периметър и могат да бъдат проследени с библиографска прецизност по изданията — книги, отделни монографии, статии, рецензии, а също и в участията и в многобройните конференции в страната и чужбина, но наред с това откриваме една вечно жива активност и позитивен стремеж научното познание да бъде адаптирано за повече възприематели. В трудовете

на българската изследователка филологията се превръща в мост между фактологията на миналото (средновековно, възрожденско и фолклорно) и съвременното съзнание. Във връзка с това ще представим монографиите на проф. Петканова, като започнем с „Дамаскините в българската литература“ (1965), един безспорно приносен труд, който формулира нова територия за изследване — дамаскинарската литература. Тръгвайки от създаването на сборника „Съкровище“ на Дамаскин Студит, авторката установява адаптирането и рецепцията им в България. Появилите се в печата рецензии са красноречиво доказателство за възникналия интерес както към проблематиката, така и към конкретния труд.

Втората важна по значение монография е „Апокрифна литература и фолклор“ (1978). Вниманието и тук е насочено към недостатъчно проучена сфера: възникването на апокрифите, връзката им с фолклора, мигриращите през различни народности територии теми и мотиви. Обемният материал е подложен на анализ и синтез, предложена е типологизация на апокрифите. Книгата „Апокрифи“ (1981, 1982) възниква като естествен резултат от дългогодишната работа на изследователката върху този тип литература. Преводите, обобщаващата начална студия и конкретното въвеждане на обяснителни бележки в края на тома задават един успешен модел на представяне на средновековните текстове за широк кръг читатели. Не трябва да се забравя, че посочената книга се явява първи том от една много ценна поредица — „Стара българска литература“, чиято цел е да разгърне богатството на средновековната книжовна продукция по възможност ясно и в пълнота.

Изключителен интерес предизвиква и книгата „Народното четиво през XVI—XVIII“ (1990). При подбора на четивата, извлечени от късносредновековните ръкописи, отново е приложена познатата ни вече прецизна методологична схема: увод—текст—обяснителни бележки.

През 1993 г. се появява още една антологична книга с интригуващото заглавие „Старобългарска есхатология“ (в съавторство с А. Милтенова). Тук са представени различни по типове текстове — откровения, пророчества, проповеди, части от житийната и патеричната литература, обединени от присъствието на есхатологичните мотиви в тях. В съпровождащата студия, както и в обяснителните бележки, проблемът за съществуването на темата е разгърнат исторически.

В редицата на книгите, които адаптират средновековните текстове за съвременния културен читател, се нарежда и сборникът „Многолетна мъдрост“ (в съставителство с М. Йонова, 1995). Кратките крилати изречения са извлечени от ръкописните средновековни и възрожденски източници и са групирани тематично. При подбора и коментара вниманието е насочено към връзката Античност—Средновековие—ново време.

Интересът към тематичното, към енциклопедичното познание, е органичен за проф. Петканова и появяването на два важни справочника като

„Старобългарска литература. Енциклопедичен речник“ (1992, 2003) и „Средновековна литературна символика“ (1994, 2000) безспорно го доказва. Макар и с изявен авторски колектив за отделните речникови рубрики, няма нищо странно в това, че в ежедневно си професионално общуване ние продължаваме да го наричаме „Речникът на проф. Петканова“. Тя е двигателят за създаването му, както и за повторното му преработено издание, автор е на повече от 100 от рубриките. Трябва да споменем и това, че в продължение на повече от десетилетие начинаещите филолози формират и обогатяват терминологичния си апарат с помощта на енциклопедичния речник. Подобни са функциите и значението на първия по рода си в България речник „Средновековна литературна символика“ (1994). Ценното в него е, че той обобщава европейската методология при създаване на подобен род справочници с отличното познаване на средновековните литературни текстове и извличането на конкретните примери от тях. Проф. Петканова има участие с отделни рубрики и в още две енциклопедии: 4-томната Кирило-Методиевска енциклопедия (1985—2004) и *Enzyklopädie des Märchens* (1976, 1980, 1992, 1993).

Различни по своята функционалност са синтезните монографии за Константин-Кирил Философ („Константин-Кирил, денница на славянския род“, 1983) и Черноризец Храбър („Черноризец Храбър“, 1994), които също претърпяват повече от едно издание.

През различните години от професионалното си развитие проф. Петканова е публикувала и няколко сборника със свои статии, които отразяват отделните етапи в професионалния ѝ живот. Такива са: „Въпроси на старобългарската литература“ (1966); „Хилядолетна литература“ (1974); „Приемственост и развитие“ (1992) и последната по време „По книжовния друм на миналото“ (2005).

Съвсем отделна тема можем да обособим, ако решим да представяме студиите и статиите на проф. Петканова в българския и чуждестранния научен печат, невключени в книгите ѝ. Освен чисто медиевистичните изследвания, специално внимание трябва да се обърне и на тези, посветени на възрожденски произведения и автори, или на прехода между средновековно и „ново“. Този преход е обсъждан не толкова идеологически (проф. Петканова е привърженик по-скоро на идеята за едно дълго и плавно Средновековие, подхранвало дълголетно сформиращата се модерност), колкото посредством „техниката“ на словотворчество и по-специално на жанра.

За своите научни и академични постижения проф. Петканова е награждана неколkokратно. През 1988 г. е отличена с международната награда „Готфрид фон Хердер“, която всяка година се присъжда на седем европейски научни и културни дейци за заслугите им в запазването и умножаването на европейското културно наследство. Също през 1988 г. за написването на университетския учебник „Старобългарска литература“ на проф. Петканова е присъдена Кирило-Методиевската награда на БАН и СУ „Св. Климент

Охридски“. А през 2005 г. съвсем заслужено Академичният съвет на Софийския университет я награди с „почетен знак със синя лента“.

Ценни не по-малко от наградите са колегиалното уважение и внимание към дейността на проф. Петканова. За тях недвусмислено говорят както отделните и многобройни рецензии за писаните ѝ трудове, така и честването на нейните юбилеи. Сборникът „Медиевистика и културна антропология“ (1998) е посветен на 40-годишната ѝ творческа дейност. През 2000 г. в списание *Palaeobulgarica* бе отпечатан обзорен текст за дейността на изследователя и преподавателя Донка Петканова. Съвсем естествено е да открием името ѝ и в представителната Кирило-Методиевска енциклопедия, тъй като в публикациите ѝ кирило-методиевската проблематика е застъпена много широко. През 2004 г. Катедрата по кирилометодиевистика организира конференция на тема „Малката Света гора“, посветена на проф. Петканова като неин основател и пръв ръководител. Неслучайно това събитие се проведе в Жеравна, градът, с който проф. Петканова е свързана житейски и емоционално.

Жизнеността и енергичността на проф. Петканова наистина са добре познати на студентите и колегите ѝ. Но те стават достойние и на по-широка аудитория чрез медийните ѝ изяви. През годините са многобройни публикации в пресата, свързани с популяризирането на културни средновековни събития и имена. Тук трябва да споменем и участието ѝ в няколко научно-популярни филма като тези за българистиката в Залцбург или за св. Климент Охридски. А през изминалата 2004 г. бе реализиран документален филм, посветен на проф. Петканова, омасловен „Божият дъжд на буквите“ (реж. Ана Петкова). Не ни учудва и нейната дейност като издател — издателство „Време“ е емблематично и разпознаваемо сред културните български читатели. Но истинска изненада се оказва последната книга на издателството — автобиографията „Слово за самата себе си. Откровения“ (2005). В нея Донка Петканова разказва искрено и по човешки за своите корени, родители, близки, за градовете, в които е живяла, за студентските години, за преподавателската дейност, за пътя към и в науката, изобщо за нещата от живота, които са важни.

От името на всички, които познават и ценят трудовете и академичната дейност на проф. Донка Петканова, диалога с нея, живия ѝ устрем към познанието, пожелавам от сърце — Честит юбилей!

Избрана библиография

1. Към въпроса за връзките на фолклора с богомилството. — В: Известия на Института за българска литература, 6, 1958, 81—100.
2. Неделикът на Софроний Врачански. Извори и идеи. — В: Известия на Института за българска литература, 9, 1960, 199—246.
3. Един непознат съвременник на Паисий Хилендарски [Йосиф Хилендарски] — Език и литература, 1962, 6, 41—54.

4. “Горски пътник“ и народната песен. — Славянска филология, 5, 1963, 53—68.
5. Дамаскините в българската литература. [Монография]. С., 1965, 259 с.
6. Въпроси на старобългарската литература. [Сборник със статии]. С., 1966, 159 с.
7. Из гръцко-българските книжовни отношения през XVII—XVIII в. — В: Годишник на Софийския университет, ФСФ, 62, 1968, 51—151.
8. Развитие на просветните идеи в България през XVIII в. — В: Известия на Института за литература, 21, 1972, 23—42.
9. Притчата в средновековната литература. — Славянска филология, 13, 1973, 291—298.
10. Хилядолетна литература. [Сборник със статии]. С., 1974, 290 с.
11. Реторическата проза през Средновековието. Родове, особености, обща характеристика. — Литературна мисъл, 1974, 6, 62—75.
12. Фолклорът в апокрифните молитви. — Български фолклор, 1976, 2, 23—29.
13. Die Apokryphen in der byzantinisch-slavischen Welt. — Enzyklopädie des Märchens. Handwörterbuch zur historischen und vergleichenden Erzählforschung, Bd. 1, 3, 1976, 662—666.
14. Апокрифна литература и фолклор. [Монография]. С., 1978, 241 с.
15. „Quellen reinen Wassers...“ Eine Anthologie bulgarischer mittelalterlicher Literatur. Berlin (West), 1979, 245 S.
16. Folklore und Literatur während des Mittelalters in der byzantinisch-slavischen Welt. — Zeitschrift für Balkanologie, Bd. 15, 1979, 89—97.
17. Dinekov, Peter Nikolov. — Enzyklopädie des Märchens. Handwörterbuch zur historischen und vergleichenden Erzählforschung, Bd. 3, 2/3, 1980, 673—674.
18. Стара българска литература. Т. I. Апокрифи. С., 1981, 431 с. (2. тираж С., 1982).
19. Богомилството и апокрифната литература. — Palaeobulgarica, 1982, 3, 143—153.
20. Die Bulgarische musikalische Kultur im 9. und 10. Jahrhundert nach literarischen Quellen. — In: Musica antiqua. Bydgoszcz, 1982, 77—92.
21. Константин-Кирил, денница на славянския род. С., 1983, 124 с. (2. допълнено изд. С., 1994, 143 с.)
22. Паисий Хилендарски и средновековната традиция. — Palaeobulgarica, 1983, 1, 11—17.
23. Красивото в апокрифите. — В: Сборник „Литературознание и фолклористика. В чест на акад. Петър Динев“. С., 1983, 48—52.
24. Черноризец Храбър. С., 1984, 93 с. (2. изд., С., 1992, 92 с.).
25. „Латини“ и „немци“ в старобългарската литература и в българската народна песен. — Български фолклор, 1984, 4, 28—34.
26. Die Genres in der Apokryphenliteratur. — In: Gattung und Narration in den älteren slavischen Literaturen. Wiesbaden, 1984, 85—95.
27. Културни връзки на българите със Западна Европа през Средновековието (IX—XVII в.) — Старобългарска литература, 15, 1984, 22—50.
28. Апокрифи. — В: Кирило-Методиевска енциклопедия, Т. 1, С., 1985, 85—93.
29. Старобългарска литература. Ч. 1. С. 1986, 431 с.; Ч. 2. С., 1985, 283 с. (2 преработено изд. С., 1992, 604 с.; 3 допълнено изд., С., 1997, 684 с.; 4 разширено изд. (Българска средновековна литература) В. Търново, 2001, 787 с.
30. Към въпроса за авторството на Житието на Методий. — Език и литература, 2, 1986, 5—10.
31. Числата в Пространното житие на Кирил. — In: Studia slavica medievalia et humanistica. Riccardo Picchio dicata. Roma, 1986, 563—576.
32. Апокрифни въпроси и отговори. Старобългарска литература, 21, 1987, 3—25.
33. Die Anshaugen über die Frau in der mittelalterlichen Literatur. — In: Die Stellung der Frau auf dem Balkan. Berlin, 1987, 189—192.
34. Една неизвестна приписка на Йосиф Братати. — Palaeobulgarica, 1989, 1, 110—111.
35. Народното четиво през XVI—XVIII в. (съставителство, преводи, предговор и бележки). С., 1990, 420 с.

36. За условността на понятието „време“ в старобългарската агиография. — *Palaeobulgarica*, 1991, 1, 13–18.
37. Апокрифни мотиви в творчеството на Климент Охридски. — В: Кирило-Методиевски студии, 8., С., 1991, 11–21. [Същото с малки промени на немски език в сборник в чест на G. Mayer, München, 1991, 271–286].
38. Средновековната литература като извор за балканския фолклор. — *Старобългарска литература*, 25–26, 1991, 85–89.
39. Vorstellungen vom menschlichen Körper in der Apokryphenliteratur. — In: Körper, Essen und Trinken im Kulturverständnis der Balkanvölker. Berlin, 1991, 249–255.
40. Старобългарска литература. Енциклопедичен речник. С., 1992, 519 с. (Съставителство, обща редакция и авторство на около 100 статии). [2 преработено и допълнено изд. В. Търново, 2003 (авторство на поредица нови очерци)].
41. Приемственост и развитие [Студии по старобългарска литература]. С., 1992, 352 с.
42. Отново по въпроса апокрифи и фолклор. 1. Каин. 2. Детството на Исус. — *Език и литература*, 1992, 4, 124–138.
43. Kain. — *Enzyklopädie des Märchens. Handwörterbuch zur historischen und vergleichenden Erzählforschung*, Bd. 7, 2/3, 1992, 841–845.
44. Kindheitslegenden Jesu. — *Enzyklopädie des Märchens. Handwörterbuch zur historischen und vergleichenden Erzählforschung*, Bd. 3, 4/5, 1993, 1355–1361.
45. Старобългарска есхатология. Антология. С., 1993, 247 с. [Съвместно с А. Милтенова] (Съставителство, преводи, предговор и бележки).
46. Средновековна литературна символика. С., 1994, 142 с. (2. изд. 2000, 184 с.).
47. Плачът и сълзите в средновековната литература — *Palaeobulgarica*, 1994, 2, 82–93.
48. Схващания за името на човека във фолклора и в средновековната литература. — *Старобългарска литература*, 28–29, 1994, 52–55.
49. Die polemischen Schriften Konstantin-Kyrills. — In: *Hungaro-Bulgarica*, V, Szeged, 1994, 91–101.
50. Многолетна мъдрост. Сентенции и поуки, извлечени от средновековни книжовни извори. С., 1995, 327 с. (Съставителство съвместно с М. Йонова, предговор и бележки).
51. Катедра по кирилометодиевистика. — В: Кирило-Методиевска енциклопедия. Т. 2, С., 1995, с. 273.
52. Луната в средновековната литература и във фолклора. — *Преславска книжовна школа*. Т. 5. Изследвания в чест на проф. д.и.н. Тотю Тотев. С., 2001, 153–168.
53. Апокрифните лечебни молитви. — *Palaeobulgarica*, 2001, 3, 61–85.
54. Полемически трудове на Константин-Кирил Философ. — В: Кирило-Методиевска енциклопедия. Т. 3, С., 2003, 193–197.
55. Към въпроса за въздействието на Житие на Стефан Дечански от Григорий Цамблак върху сръбската летописна книжнина. — В: Сборник в чест на проф. д.ф.н. Георги Данчев. Велико Търново, 2004, 123–128.
56. По книжовния друм на миналото. [Сборник със статии и студии]. С., 2005, 284 с.
57. Григорий Цамблак и византийските хроники. — В: *Нкъсть оученикъ надъ оучителюмъ своимъ*. Сборник в чест на проф. дфн Иван Добрев, член-кореспондент на БАН и учител. (Съставители: Анна-Мария Тотоманова, Тая Славова). С., 2005, 55–66.
58. Слово за самата себе си. Откровения. [Автобиография]. С., 2005, 160 с.

Мая Иванова

Елена Сюпюр на 65 години

Българистка със сърце отворено към науката и хората — това е Елена Сюпюр — известен румънски и без преувеличение „български“ учен. Филолог по образование, Е. Сюпюр излиза далеч извън рамките на получената диплома и разгръща таланта си и в други области — история, социология, културознание. Автор е и на няколко романа от различен жанр.

Родена е на 22 септември 1940 г. в с. Каракурт, Исмаилска област в Бесарабия, днешна Украйна. През 1963 г. завършва Факултета по славянска и румънска филология при Букурещкия университет. Две години по-късно, след като започва работа в Института за югоизточноевропейски изследвания

в Букурещ, тя насочва вниманието си към българската литература и култура, както и към взаимоотношенията ѝ с румънската книжовна традиция. Тези нейни интереси се материализират през 1974 г. в първото ѝ голямо изследване на тази тема: „Румъно-български литературни взаимоотношения през периода 1878—1918“. Елена Сюпюр го защитава като докторска дисертация в София под научното ръководство на проф. Георги Димов. Изследването представлява нов етап в компаративистиката, като хвърля светлина върху редица малко проучени и непроучени проблеми. Понастоящем Е. Сюпюр е професор и научен секретар на Института за югоизточноевропейски изследвания на Румънската академия.

Успоредно с чисто „академичната“ дейност известната изследователка преподава и в Букурещкия университет в Катедрата по история. Лекционният ѝ курс е свързан отново с Югоизточна Европа и формирането на политическите елити през XIX и началото на XX в. — един извънредно актуален въпрос в съвременната културология.

Важна част от творческата дейност на Е. Сюпюр е нейното оригинално литературно творчество — тя е не само изследовател, но и автор на множество художествени произведения. От 1981 г. е член на Съюза на румънските писатели.

Научните интереси на проф. Сюзюр се разпростират и в други географски посоки, където интелигенцията от Европейския югоизток е оставила сериозна дия. След няколкогодишни упорити изследвания тя представи на научната общност няколко публикации за формирането на елитите от Балканите по време на обучението им в германските университети в края на XVIII и през XIX в. резултат от трудоемко и търпеливо издирване в архивите на различни университетски центрове.

Проф. Сюзюр влага много сили в изграждане на нови мостове между двете научни общности — българската и румънската. От 1981 г. тя е секретар на румънската част на Румъно-българската смесена комисия по история. Участва активно — организационно и научно — в нейната работа, подготвя и школа от млади изследователи, избрали науката в своя жизнения път и имали щастливата съдба да бъдат творчески насочвани именно от Елена Сюзюр.

В научното пространство Е. Сюзюр е сред най-ерудитаните и задълбочени изследователи на българската история: тя проучва румъно-българските литературни взаимоотношения, формирането на нациите в Югоизточна Европа, състоянието на румънското общество през XIX в. и отношението му към модернизиранието на българската култура, съдбата на балканската интелигенция и по-специално българската емигрантска интелигенция в Румъния през XIX в., българските училища в Румъния през XIX в. и тяхната роля и т.н. Тя е автор на множество преводи на румънски език на български научни и художествени произведения. Основополагащо значение има аналитичната библиография на румънско-българските отношения през вековете, съставена от нея.

За изключителните си заслуги към българската наука, оценени и извън пределите на нашата страна, тя е наградена с орден „Кирил и Методий“ II ст. (1977); от 1999 г. е почетен доктор на Софийския университет „Св. Климент Охридски“; през същата година получава и орден „Св. Климент Охридски“. Управителният съвет на Българската академия на науките присъжда на Е. Сюзюр най-високата награда — орден „Марин Дринов“ (2000).

Плодотворната творческа дейност на голямата българистка не може да бъде обхваната в няколко страници. Многобройни са участията ѝ в конгреси и научни конференции. Само някои от тях говорят за мащабите на дейността, разгърната от нея: международна конференция „150 г. от рождението на Васил Левски“ в София (1987); международна конференция „Национал-революционери: идеология и движение“ във Виена (1988); международна научна конференция „Изследвания върху интелигенцията“ в София (1986); първи и втори международен конгрес по българистика в София (1981, 1986); международна конференция „Рибентроп-Молотов и последиците за Бесарабия“ (1991); конференция „Просвещение, френската революция и модер-

низацията в Югоизточна Европа“ в Инсбрук (1993); международна научна конференция „Интелигенцията в Югоизточна Европа. История, роля и функции“ в Мюнхен (1990); международна научна конференция „150 години от рождението на Христо Ботев“ в Пловдив (1998) и др.

Българската култура още от Възраждането насетне е дълбоко свързана с историята и съдбата на нашата съседка на север от Дунав. Няма статистика, установила колко пъти хъшовете са преминавали Дунав — свързващата ни река. Нито пък колко българи е посрещнала легендарната странноприемница на Странджата. Така не могат да се изброят и идванията на на Е. Сюпюр с нови идеи, с нови книги и нови изследвания в България. Така няма и българин, посетил Букурещ и останал без подкрепата — научна и човешка — от страна на изтъкнатата българистка.

Нека пожелаем на юбиларката — пример за духовен мост в общуването между културите — още дълги години творческо и лично здраве, дълголетие и оптимизъм, който винаги е съпътствал неспокойния ѝ дух на творец и съзидател.

Избрана библиография

1. „La chanson du frère mort dans la poésie des peuples balkaniques“ et la correspondance de I. D. Schischmanoff, B. P. Hasdeu et I. Bianu. – Revue des études sud-est européennes, 6, 1968, № 2, 347–364.
2. Est-il y Kiriak Tsankov l’auteur du reportages de „Telegraful“? – Revue des études sud-est européennes 7, 1969, № 4, 681–695.
3. Les relations littéraires roumano-bulgares pendant la période 1878–1918, 1. – Revue des études sud-est européennes, 8, 1970, № 3, 495–515; 2. Revue des études sud-est européennes, 10, 1972, № 4, 693–710.
4. Rapports littéraires roumano-bulgares entre 1878–1918. 2. – Revue des études sud-est européennes, 10, 1972, № 4.
5. Иван Д. Шишманов и културните връзки с Румъния. — Литературна мисъл, 1973, № 3, 476–489.
6. Ек отвъд Дунава (Румънски документи за Априлското въстание). С., 1976. (съавт. М. Младенова).
7. Manifestations consacrées au centenaire de la mort du poète et révolutionnaire bulgare Christo Botev, organisée à Bucarest. – Revue des études sud-est européennes, 15, 1977, № 2.
8. La formations des intellectuels d’emigration bulgare en Roumanie au XIX-e siècle. – Revue des études sud-est européennes, 16, 1978, № 4.
9. Relații Literare Româno-Bulgare în Perioada 1878–1918. București, 1980. 197 p.
10. Книги и статии за румъно-българските взаимоотношения през XIX-ти в. на румънски език. — В: Румънско-българските литературни взаимоотношения през XIX-ти в. С., 1980. 285–291. (съавт. З. Юфу).
11. Типологически черти на румъно-българските взаимоотношения през XIX-ти в. — В: Румънско-българските литературни взаимоотношения през XIX-ти в. С., 1980. 23–33.
12. Българската емигрантска интелигенция в Румъния през XIX-ти век до Освобождението. — В: Литературна мисъл, 1981, № 1, 39–48.

13. Българската емигрантска интелигенция в Румъния през XIX-ти век. С., 1982, 275 с.
14. Bulgarian Writers in Emigration in XIX-th Century. – Cahiers roumains d'études littéraires, 1983, № 3.
15. Evoluția genurilor și speciilor în literaturile moderne română și bulgară. – Științele sociale și politice din România, 1983, № 2.
16. Български писатели емигранти през XIX-ти век. – В: Литературна история, 1985, № 13, 26–42.
17. Политическата роля на българската интелигенция в Румъния в българската национална революция (1856–1878). – В: 150 г. от рождението на Васил Левски. С., 1987.
18. Емигрирането и политическата функция на интелигенцията – Софроний Врачански. – В: 250 г. от рождението на Софроний Врачански. Враца., 1989.
19. Формиране на интелигенцията в Югоизточна Европа през XIX-ти век. Румънският модел. – В: Интелигенция и културен кадър. С., 1992.
20. Cartea și școala pentru bulgari. – In: Contribuția românilor la îmbogățirea tezaurului cultural în Balcani. București, 1992, 42–48.
21. Soziale und intellektuelle Struktur der bulgarischen Kommities aus Rumänien im 19. Jahrhundert. – Schriftenreihe des Österreichischen Ost- und Südosteuropa-Institut, Wien, 1993, 20, 68–77.
22. Bucureștiul, centru cultural, economic și politic al mișcării de emancipare a bulgarilor în secolul al XIX-lea. – Citadela, 4, № 1–4, 1999, 102–107.
23. Българските училища в Румъния през XIX-ти век. Документи 1858–1877. С., 1999, 580 с.
24. Промени в етнодемографската структура на Бесарабия през XIX-ти век. – В: Български фолклор, 2004, № 3.

Румяна Конева

Хелмут Шалер на 65 години

През 2005 г. големият немски балканист и българист проф. д-р Хелмут Вилхелм Шалер навърши 65 години. Цялата му досегашна дейност, която вече надхвърля 40 години, е свързана с изследвания върху проблемите на балканското езикознание, славистиката и немско-българските езикови взаимоотношения.

Роден е през 1940 г. в Байрот, ФРГ. Следва в Мюнхен славистика. Тогава се събужда интересът му към славянските езици и по-специално към българския, който до голяма степен става негова съдба, защото е свързан с научното му израстване. През 1965 г. защитава дисертация на тема „Словоредът в руски език“ (*Die Wortstellung im Russischen*), а през следващата е стипендиант на фондацията Thyssen (1966–71). Написва хабилитационен труд на тема: „Съставното именно сказуемо в руския език“ (*Das Praedikatsnomen im Russischen*). Две години (1971–72) е асистент, по-късно преподава като частен доцент (1973–77), след което става извънреден професор (1978–82) в Мюнхен. Междувременно е гост-професор в Регенсбург (1976–77), Саарбрюкен (1974) и Залцбург, Австрия (1978–79).

Проблемите на българския език с оглед на особеното място, което той заема в рамките на балканското езиково семейство, се превръщат в централна тема в значителна част от трудовете му през този период. Разглежда въпроси като: лексикалните заемки от турски и техният статут в български език (*Die tuerkischen Lehnwoerter in der bulgarischen Sprache. Eine Betrachtung nach sprachlichen Merkmalen und Bedeutungsgruppen* – ZB, 9, 1973; *Zur Frage sprachlicher Eigenschaften aus dem Tuerkischen entlehnter Substantiva im Bulgarischen* – *Suedosteuropa unter Halbmond*, 1975; *Zur Frage der synagmatischen und phraseologischen Verwendung tuerkischer Lehnwoerter im Bulgarischen* – LB, 36, 1993; *Aus dem Tuerkischen entlehnte Adjektiva im Bulgarischen*. — *Изследвания върху историята и диалектите на българския език. Сборник в памет на К. Мирчев. С.*, 1979), уникалния развой на българския език от синтетизъм към аналитизъм (*Развитието на българския език от синтетизъм към аналитизъм* — I Международен конгрес по българистика. София, 1981; *Uebersetzungen zur Entwicklung des Bulgarischen vom Synthetismus zum Analitismus* – *Ars Philologica*, 1999; *Altkirchenslavisch. Bulgarisch*. – *Bibliogr. der Bibliographien zur slav. Sprachwissenschaft*, 1982), балканизмите в български и т.н. са само част от многоаспектната проблематика, която Шалер прецизно и аргументирано разработва. Той заявява ясно и недвусмислено отношение по изкуствено създадения в славистиката спорен въпрос за българската етническа принадлежност на Кирило-Методиевия език (*Der Begriff „Altbulgarisch“* in

Vergangenheit und Gegenwart – LB, 31, 1988; Neues zur altbulgarische Syntax: Flexionsskasus und Praepositionalkasus – Slavistische Studien, 1988).

Славистичната, балканистичната и българистична проблематика продължава да занимава трайно Х. Шалер и когато става през 1983 г. редовен професор по балканско и славянско езикознание в Марбург. През есента на тази (2005 г.) година той приключи с активната си преподавателска дейност. Марбургският период от 22 години безусловно е най-ползотворният в научната биография на изтъкнатия изследовател. Несъмнени са постиженията му в областта на славянското езикознание, езиковата типология, синтаксиса, балканистиката, както в синхронен, така и в диахронен план. Той преподава и ръководи дипломанти, консултира компетентно и рецензира многобройни дисертационни трудове, помага в научно отношение на Хумболтови стипендианти, т.е. създава цяла школа от свои по-млади последователи в балканистиката.

Особено ценен принос представляват статиите на Х. Шалер за живота и творчеството на изтъкнати езиковеди от миналото и днес като Алфонс Маргулис, Август Шлайхер, Густав Вайганд, Александър Дорич, Волфганг Геземан и др.

Цяла поредица от статии е посветена на българо-немските езикови контакти и на културно-историческите отношения между двете страни. Проучванията отразяват задълбоченото и пространно познание на историята и съвременността на тези връзки, които самият той като изследовател в продължение на десетилетия ревностно съхранява, поддържа и развива. Ако разгледаме в съвкупност творбите му, те представляват истинска енциклопедия на българо-германското сътрудничество в областта на науката и културата през последните два века. Тук трябва да обърна и специално внимание върху факта, че от 1996 г. именно проф. Шалер е председател на Немско-българското дружество за насърчаване на връзките между Германия и България в Берлин. Той е носител на орден „Кирил и Методий“ I степен.

Проф. Шалер последователно и активно участва във всички най-важни българистични, славистични и балканистични форуми. Трудно е те да бъдат изброени. По-същественото в случая е, че неговите доклади и изказвания са не само задълбочени изследвания върху конкретен научен проблем, но винаги съдържат и ясно дефинираната позиция на автора — факт, на който той остава неизменно верен. Преглед на тези конгреси, конференции и семинари той прави редовно в лингвистичните издания в Германия, като по този начин осведомява немската езиковедска научна общественост за проблематиката на големите форуми.

През по-голямата част от научния си живот Шалер е съредактор или съставител на поредици и сборници. (Die Welt der Slaven, Archiv fuer Bulgarische Philologie, Symbolae, Selecta Slavica, Bulgarische Sammlung, Tyroscrip-Edition

Hieronymus. Slavische Sprachen und Literaturen, Bulgarische Bibliothek N. F., Scripta Slavica, Bulgarien Jahrbuch). У нас той е член на Редакционния съвет на сп. „Български език“ и на „Балканско езикознание“. Проф. Шалер е член на научния съвет на Обществото за Югоизточна Европа в Мюнхен, на Комисията по история на славистиката, на Комисията по граматичен строеж на славянските езици, председател е на Комисията по балканско езикознание към Международния комитет на славистите.

Тази огромна българистична и славистична дейност, продуктивността му като компетентен анализатор и искрената му обич към България едва ли ще секнат и през следващите години. Неговите колеги, студенти и последователи очакват от проф. Хелмут Шалер още много нови и важни за балкано-логията, славистиката и българистиката ценни трудове.

Избрана библиография:

1. Die syntaktische Verwendung der Demonstrativpartikeln in den südslavischen Sprachen. – *ZB*, 7, 1969/70, № 1–2.
2. Besonderheiten der Wortstellung des Bulgarischen im Vergleich mit der des Russischen. – *AnSPH*, 7, 1973.
3. Die türkischen Lehnwörter in der bulgarischen Sprache. Eine Betrachtung nach sprachlichen Merkmalen und Bedeutungsgruppen. – *ZB*, 9, 1973, № 1–2.
4. Zur Frage sprachlicher Eigenschaften aus dem Türkischen entlehnter Substantiva im Bulgarischen. – In: *Südosteuropa unter dem Halbmond*. München, 1975.
5. Die Balkansprachen. Eine Einführung in die Balkanphilologie. Heidelberg, 1975.
6. Bulgarisch. – In: *Bibliogr. zur Balkanphilologie*. Heidelberg, 1977.
7. Deutsche Slavisten in der Bulgarischen Akademie der Wissenschaften: A. Leskien, E. Berneker, M. Vasmer, K. H. Meyer. – *LB*, 22, 1979.
8. Aus dem Türkischen entlehnte Adjektiva im Bulgarischen. – В: *Изслед. върху историята и диалектите на бълг. ез. Сб. в памет на К. Мирчев*. С., 1979.
9. Alfons Marguljis als Slavist an der Universität München. – *SOF*, 39, 1980.
10. Der I. Internationale Kongreß für Bulgaristik in Sofia. – *SOEM*, 21, 1981, № 3.
11. Fragen der Textlinguistik des Bulgarischen aus vergleichender Sicht. – In: *1300 Jahre Bulgarien*. 1. Neuried, 1981.
12. Bibliographie zur Bulgaristik in Deutschland (Ein Überblick). – In: *1300 Jahre Bulgarien*. 1. Neuried, 1981; (съавт. К. Харалampieff).
13. Der Begriff „Balkanismus,,: Möglichkeiten und Grenzen seiner Anwendung auf die Balkansprachen. – *LB*, 24, 1981, № 2.
14. Die Geschichte der Slavistik in Bayern. Neuried, 1981.
15. Das Bulgaristik-Symposium in Ellwangen. – *SOEM*, 22, 1982, № 2.
16. Altkirchenslavisch. Bulgarisch. – In: *Bibliogr. der Bibliographien zur slav. Sprachwissenschaft*. Frankfurt M. – Bern, 1982.
17. Развитието на българския език от синтетизъм към аналитизъм. – В: *I Международ. конгр. по българистика. София, 1981. Докл. Истор. развой на бълг. ез., 1. С.*, 1983.
18. Das Bulgarische und seine Bedeutung für die Balkanphilologie. – *LB*, 26, 1983, № 2.
19. Neue Überlegungen zum Begriff des Sprachbundes und seiner Anwendung auf die Balkansprachen. Ziele und Wege der Balkanlinguistik. Berlin, 1983.

20. Der bulgarische Komparativ – eine baltoslawische Gemeinsamkeit? – *LB*, 27, 1984, № 1.
21. Das IV. Deutsch-Bulgarische Symposium in Sofia. – *SOEM*, 24, 1984, № 3.
22. August Schleichers Beitrag zur Bulgaristik. – *II. Intern. Bulgaristikkongreß. Sofia, 1986. 21. Beiträge.* Neuried, 1986.
23. Die Geschichte der Bulgaristik in Deutschland und in der Bundesrepublik – ein Überblick. – *BHR*, 1987, № 3.
24. Deutsch-bulgarische Beziehungen im 19. und 20. Jahrhundert. Bulgaristik-Symposium in Marburg. – *SOEM*, 27, 1987, № 2, 3–4.
25. Sprache und Nationalkultur in Südosteuropa: Probleme einer bulgarischen Hochsprache. – *SOEM*, 27, 1987, № 1.
26. Bulgaristik in Deutschland – ihre Geschichte und gegenwärtige Situation. – *SOEM*, 27, 1987, № 2.
27. Neues zur altbulgarische Syntax: Flexionskasus und Präpositionalkasus. – In: *X. Intern. Slavistenkongreß. Sofia, 1988. Slavist. Studien.* Köln–Wien, 1988.
28. Gustav Weigands balkanphilologische Veröffentlichungen und ihre wissenschaftliche Wertung. – *LB*, 31, 1988, № 3–4.
29. Bulgaristik in Deutschland. Historischer Abriss mit Bibliographien. Neuried, 1988.
30. Der Begriff „Altbulgarisch“, in Vergangenheit und Gegenwart. – *LB*, 31, 1988, № 3–4.
31. August Leskien und die bulgarische Sprachwissenschaft. – In: *Kulturelle Traditionen in Bulgarien.* Göttingen, 1989.
32. Der Beitrag der russischen Sprachwissenschaft zur Erforschung der bulgarischen Sprache Ende des XIX./Anfang des XX. Jahrhunderts. – *LB*, 32, 1989, № 1.
33. Die deutsche Bulgaristik und ihre Anfänge: Franz Maurer und Karl Emil Franzos. – In: *Bulgaristik-Symp. Marburg. 1990.* München, 1990.
34. Bibliographie zur bulgarischen Sprache. München, 1990.
35. Gustav Weigands 'Bulgarische Grammatik' aus dem Jahre 1907 und ihre Bewertung aus gegenwärtiger Sicht der Sprachwissenschaft. – *SOEM*, 30, 1990, № 2.
36. Veröffentlichungen zur bulgarischen Sprache in den USA. – *SOEM*, 30, 1990, № 4.
37. William Richard Morfill (1834–1909) – Begründer der Bulgaristik in England. – *SOEM*, 31, 1991, № 2.
38. Der Beitrag der mittel- und westeuropäischen Sprachwissenschaft zur Erforschung der bulgarischen Sprache Ende des XIX./Anfang des XX. Jahrhunderts. – *LB*, 34, 1991, № 1–2.
39. Franz Miklosich und das Bulgarische. – In: *Miklošičev Zb.* Ljubljana, 1992; 39. Gustav Weigand. Sein Beitrag zur Balkanphilologie und zur Bulgaristik. München, 1992.
40. Aleksandar Doritsch und sein Beitrag zur Bulgaristik in Deutschland. – *LB*, 36, 1993, № 1.
41. Zur Frage der syntagmatischen und phraseologischen Verwendung türkischer Lehnwörter im Bulgarischen. – *LB*, 36, 1993, № 2.
42. Bulgarien in Deutschland. Katalog zur Buchausstellung der Deutsch-Bulgarischen Gesellschaft zur Förderung der Beziehungen zwischen Deutschland und Bulgarien vom 08.11.1996 bis zum 08.12.1996 in der Staatsbibliothek zu Berlin. Marburg, 1996.
43. Bulgarien und Deutschland – kulturelle Beziehungen im 19. und 20. Jahrhundert. – *BJ*, 1997.
44. Bibliographie zum Bulgarien. – Eine Auswahl. – *BJ*, 1997.
45. Wolfgang Gesemann Doctor honoris causa der Universität Sofia. – *BJ*, 1997.
46. Bulgarien in Europa. Materialien zur Buchausstellung. Marburg, 1998.
47. Überlegungen zur Entwicklung des Bulgarischen vom Synthetismus zum Analytismus. – In: *Ars Philologica.* Frankfurt a.M., etc., 1999.
48. Geschichte der Südosteuropa-Linguistik. – In: *Handbuch der Südosteuropa-Linguistik.* Wiesbaden, 1999.
49. Die Lehnwortbeziehungen der Sprachen in Südosteuropa. – In: *Handbuch der Südosteuropa-Linguistik.* Wiesbaden, 1999.

50. Ferdinand I. von Bulgarien im Coburger Exil 1918–1948. – *AgO*, 79, 1999.
51. Bulgarien und Grossbritannien: Kulturelle Beziehungen im 19. und 20. Jahrhundert. – *BJ*, 1998/1999, 2000.
52. Bibliographie der Lehrmittel zum Bulgarischen fuer die Zeit des 19. und 20. Jahrhunderts. – *BJ*, 1998/1999, 2000, c. 123–137.
53. Die Anfaenge der Balkanlinguistik in Deutschland im 18. Und 19. Jahrhundert. Ivan Duridanov zum 80. Geburtstag – *ZB* 36, 2000, c. 76–91.
54. Deutsch-Bulgarische Gesellschaft zur Foerderung der Beziehungen zwischen Deutschland und Bulgarien – *Bulletinn der Deutschen Slawistik* 6, 2000, c. 61–62.
55. Der Beitrag des Griechischen zur Entwicklung der Balkansprachen und seine Bewertung durch die Sprachwissenschaft – In: *Balkanlinguistik: Synchronie und Diachronie*. Thessaloniki 2000, c. 11–16.
56. Alois Schmaus (1901–1970). Zum 100. Geburtstag des Slawisten und Balkanologen – *ZB*, 37, 2001, № 2, c. 189–217.
57. Aktuelle Probleme der Balkanlinguistik und Fragen der Zusammenstellung eines Balkansprachatlases – *Linguistique Balkanique* 41, 2001, № 2, c. 162–165.
58. Balkanlinguistik, Suedosteuropa-Linguistik oder Eurolinguistik? – *Linguistique Balkanique* 42, № 1, c. 29–35.
59. Die Bedeutung des Sorbischen fuer die gegenwaertige slawistische Sprachwissenschaft – *Im Wettstreit der Werte. Sorbische Sprache, Kultur und Identitaet auf dem Weg ins 21. Jahrhundert*. Bautzen/Budysin 2003, c. 411–417.
60. Das Haus Sachsen-Coburg-Gotha und seine Bedeutung fuer Bulgarien in Vergangenheit und Gegenwart – *Bulgarien-Jahrbuch 2001/2001*, Muenchen 2003, c. 83–100.
61. Die Rolle der Akademien bei der Entwicklung der slawischen Philologie in Deutschland – In: *Histoire de la Slavistique. Le rôle des institutions*. Paris 2003. c. 56–67.
62. Christo Vasilev zum Gedaechnis – *Bulgarien-Jahrbuch 2000/2001*, Muenchen 2003, c.130–131.
63. Bibliographie der historischen Grammatiken des Bulgarischen – *Bulgarien-Jahrbuch 2002/2003*, Muenchen 2004, c. 139–152.
64. Besprechung: Wolfgang Geier: *Bulgarien zwischen West und Ost vom 7. Bis 20. Jahrhundert. Sozial – und kulturhistorisch bedeutsame Epochen, Ereignisse und Gestalten*. Wiesbaden 2001 – *Bulgarien-Jahrbuch 2002/2003*, Muenchen 2004, c. 187–191.
65. Das bulgarische Staatswappen in Vergangenheit und Gegewart – *Bulgarien-Jahrbuch 2004/2005*, Muenchen 2005.
66. Wolfgang Geseman zum 80. Geburtstag – *Bulletin der deutschen Slavistik* 11, 2005, c. 5–6.
67. Besprechung: Violeta Joern: *Bulgarien in Berlin*. Berlin 2003. – *Bulgarien-Jahrbuch 2001/2001*, Muenchen 2003.

Ана Кочева

Румяна Златанова на 60 години

В палеославистиката не са рядкост личностите с оригинален творчески натюрел, които се открояват в хуманитарното знание не само като учени, но като ярки индивидуалности. Румяна Златанова е запомняща се фигура в съвременната славистична общност както с високите си научни постижения, така и с духовността и изяществото, които се излъчват от нейното присъствие. Нейните интереси не само към езиците и литературите, но в областта на музиката, на изобразителното изкуство и към интеркултурния диалог я правят популярна сред широки културни кръгове в Европа.

Румяна Златанова завършва Българска филология в Софийския университет през 1967 г., след което постъпва като аспирантка в Института за български език при БАН. Защитава кандидатска дисертация (1973) на тема „Структура на съставното именно сказуемо“, отпечатана на немски език (1976). Известно време тя работи в Института за български език (1971—1984), а по-късно става доцент в Катедрата по кирилometодиевистика във Факултета по славянски филологии в СУ (1988). Няколко години е лектор в Университета в Саарбрюкен, Германия, и е гост-доцент в Университета в Регенсбург. От 1988 г. е доцент, а сега — професор в Университета в Хайделберг, където развива богата научна и културна дейност. Научната степен „Доктор на филологическите науки“ ѝ е присъдена за изследването ѝ върху Книгата на дванадесетте пророци с тълкувания в старобългарски превод (1999). Наградена е с орден „Кирил и Методий“ II ст. (1985); получила е награда на БАН и Софийския университет за езикознание „Акад. Вл. Георгиев“ (1987) за съавторство на труда „Увод в изучаването на южнославянските езици“ (1986). Агенцията за българите в чужбина ѝ присъди медал „Иван Вазов“ за българистичната ѝ дейност в чужбина (2004). Съредакторка и издателка е на *Bulgarien-Jahrbuch. Schriften der Deutsch-Bulgarische Gesellschaft zur Förderung der Beziehungen zwischen Deutschland und Bulgarien* (от 1997) и на популярното издание *Bulgarische Bibliothek*, излизащо в Марбург. Автор е на над 150 научни публикации, множество енциклопедични статии, рецензии, обзори и др.

Интересите ѝ към палеославистиката датират още от началото на седемдесетте години. Получавайки своята подготовка под ръководството на проф. Кирил Мирчев, тя продължава най-добрите традиции на българската филология, които обогатява със съвременните постижения на кодикологията и текстологията.

Трудно е да се очертае накратко богатата проблематика, върху която работи Румяна Златанова. Тя е автор на изследвания върху историята на българския език в синхронен и диахронен аспект, върху историческия синтаксис, лексикология и лексикография, библейските преводи и по-специално върху историята на Кирило-Методиевия превод на Стария завет. Тя публикува статии за историята на славистиката, превежда старобългарски текстове на немски език и немскоезична литература на съвременен български език, редактира и съставя антологии и т.н. Сред приносите ѝ в старобългаристиката се нареждат проучванията върху синтаксиса на простото изречение (1990) и върху книжовната норма на старобългарския език през XIV в. (1985, 1986). Участва в съставянето на речника на старобългарския език (1, 1999). С изследването и публикуването на Книгата на дванадесетте пророци (1998) тя създава модел, образец в палеославистиката за изследване и издание на определена библейска книга — според изискванията, създадени в теорията и практиката на библейската текстология. Текстологическата част на монографията включва: непълната, богослужебна паремийна рецензия на текста, текстовете от хърватските бревиарии и пълния текст на Книгата на дванадесетте пророци с тълкувания от Теодорит Кирски. Не трябва да се забравя и изчерпателното палеографско изследване на основния препис от XIV в. (F.I.461 от Националната руска библиотека в Санкт Петербург). Методиката, с която е осъществено изданието, и сведенията за историята на текста, включени в коментара (особено по отношение на гръцкия първообраз), представляват важен принос в съвременната текст-критична практика. Анализът на хърватските глаголически текстове, който се прави за пръв път, има важно значение. Резултатите представляват несъмнен принос в изучаването на българските преславски преводи от X в., а новият материал, въведен в научно обращение, несъмнено е основа за бъдещи изследвания. В края на изданието читателят може да използва богат справочен апарат: гръцко-български речник-индекс, списък на етноними, лични имена и топоними, показалец на словоформите (с означение на тяхната фреквентност и местонахождение), обратен речник — изработени с помощта на компютърната програма Tustep. Р. Златанова е отворена за перспективите, които дава приложението на информационните технологии във хуманитаристиката. Тя откликва на всяка възможност за по-ефективна работа с текстовете, за улеснен достъп до тях и представянето им пред по-широка аудитория.

Обхватът на книгите, студиите и статиите ѝ се отличава с голяма прецизност, с коректност на понятийния апарат и с яснота на научната позиция. Силата на нейните строго професионални и популярни текстове е не само в тяхната научна стойност, но в точността на изказа и в дълбочината на мисълта. Макар че в голяма част от нейните публикации се говори за факти и явления от една далечна епоха, в тях се чувства вълнението на авторката, което създава непосредствена връзка с читателя и го приобщава към сложната материя.

Неотделима страна от творческата личност на Румяна Златанова е нейната преподавателска дейност и нейната мисия като „духовен посланик“ на българската култура в Германия. Тя започва още през 1973—78 г., когато е лектор по български и старобългарски език в Саарския университет, а покъсно продължава като преподавател в Регенсбург (1984) и в Хайделбергския университет (1992). Беседвайки с нейни колеги и студенти, или когато разглеждаме снимките, направени по време на празнуването на 24 май в Хайделберг, виждаме великолепните резултати от непреставания ѝ стремеж да намери път към младите хора, да спечели нови и нови приятели на българската история и писменост. Тук искам да припомня и организирането на летния семинар за чуждестранни българисти в София, както и колоквиума по старобългаристика, на които тя беше движеща сила преди време. Двата форума се запомниха като едни от най-плодотворните прояви на Софийския университет за своето време.

Без да изневерява на своето призвание като учен, Румяна Златанова непрекъснато откликва на актуални проблеми на българистиката и ратува за опазване на българското културно наследство. Тя подкрепя редица инициативи в последните години, когато българистичните проучвания изпитваха редица затруднения поради новите условия, в които бяха поставени. Участва в Кирило-Методиевската енциклопедия (1. 1985; 2. 1995; 3. 2003; 4. 2003). Автор е на почти сто статии в справочника „Българистиката през XX век“, който се подготвя за печат в Съвета за чуждестранна българистика при БАН. Като член на Немско-българското дружество и на други обществени организации в чужбина, тя отстоява универсалните ценности, които изповядва.

В статията си под заглавие „Към изворите на европейската цивилизация“ (2004) Р. Златанова пише: „Във време, когато националните граници губят значението си на разделителна линия между отделни държави и области, когато все по-осезателно се приближаваме към осъществяване на онова единение, което ще доведе до разгръщане на нови форми на духовни и човешки взаимовръзки и контакти в планетарен мащаб, бъдещото обединение на Европа с основание се свързва с нейното хилядолетно културно наследство. Именно поради това познанията ни за континента и неговата история са наше хуманно достойние. Обърнем ли поглед назад във вековете, вниманието

ни ще привлече една от най-древните цивилизации в Европа, възникнала в центъра на източноевропейската ѝ част — там, където днес се намират земите на България...“.

Да поздравим авторката на тези редове с юбилея и да ѝ пожелаем много успехи и светли хоризонти в бъдещите години!

Избрана библиография

1. Съставно сказуемо с нереализирана копула в старобългарски. — В: Славистичен сборник. С., 1972, 73—83.
2. Структура на съставното сказуемо с причастен компонент в старобългарски.— Известия на Института за български език, 22, 1973, 73—105.
3. Die Structur des zusammengesetzten Nominalprädikats im Altbulgarischen. München, 1976 (Slavistische Beiträge, 103).
4. Ein Kapitel Geschichte der Slawistik in der BRD. Paläoslavistik an der Universität des Saarlandes. — Palaeobulgarica, 1980, № 1, 88—105.
5. Функция сказуемого имен существительных и имен прилагательных в среднеболгарском. — В: Язык и письменность среднеболгарского периода. М., 1982, 202—225.
6. Zur Syntax der adverbialen Formen bei Johannes dem Exarchen. — Palaeobulgarica, 1983, № 1, 47—63.
7. Хрониката на Симеон Логотет и отношението ѝ към реформата на търновските книжовници. — В: Търновска книжовна школа. 4. С., 1985, 204—222.
8. Комункативни типове изречения в книжовния старобългарски език (по материал от превода на „Слова против арианите“ от Константин Преславски). — Palaeobulgarica, 1986, № 3, 20—39.
9. Старобългарски език. — В: Увод в изучаването на южнославянските езици. С., 1986, 43—134.
10. Към характеристиката на едносъставните изречения в книжовния старобългарски език. — В: Кирило-Методиевски студии. 4. С., 1987, 204—216.
11. Zur syntaktischen Norm des Simeonschen Kodexes. Nach der Abschrift aus 1073. — Die Slawischen Sprachen, 17, 1989, 133—146.
12. Структура на простото изречение в книжовния старобългарски език. С., 1990.
13. Просто изречение. Синтактични гърцизми в книжовния старобългарски език. — В: Граматика на старобългарския език. Фонетика. Морфология. Синтаксис. С., 1991, 361—427, 519—524.
14. Zur Altbulgarischen Übersetzung des Zwölfprophetenbuches. — Die Slawische Sprachen, 28, 1991, 173—197.
15. Преславският превод на Дванадесетте малки пророци. — В: 1100 години Велики Преслав. 1. Шумен, 1995, 229—272.
16. Книга на дванадесетте пророци с тълкования. С., 1998 (Старобългарският превод на Стария завет. Под общата редакция и с въведение от Св. Николова).
17. Zur slawischen Bibelübersetzung: Das Zwölfprophetenbuch. Rezensionen und Textüberlieferung. — In: Slavistische Studien zum XII. Internationalen Slavistenkongreß in Krakau 1998. Hrg. von H. Jelitte. Frankfurt a.M. 1998, с. 239—257.
18. Книга на пророк Иона и реконструкцията на първоначалния ѝ пълен превод. — В: Медиевистика и културна антропология. Сборник в чест на 40-годишната творческа дейност на проф. д-р Донка Петканова. С., 1998, 470—501.
19. Das Buch Malachias und seine slawische Übersetzung. Aspekte der Rekonstruktion. — In: Ars Philologica. Festschrift für Baldur Panzer zum 65. Geburtstag. Frankfurt a. m.—Bern—New York—Paris—Wien. 1999, 671—690.

20. Vitae prophetarum in slavischer Übersetzung. Vorlagen, Rezensionen, Textüberlieferung. – Welt der Slaven, 48, 2003, 287–303.
21. Житията на Дванадесетте пророци и Преславският им превод. В: Великопреславската цивилизация IX–X в. Преславска книжовна школа, 7. С., 2003, 22–41.
22. Към изворите на европейската цивилизация. – Пламък, 2004, 3–4, 183–195.
23. Порив за народностна и индивидуална идентичност. – Българистика, 9, 2004, 11–16.
24. Die Vita des hl. Methodius. Ausstellung von Spartak Paskalevski in Ellwangen/Jagst. – In: Bulgarien-Jahrbuch 2002/2003, München 2004, 168–173.
25. Die Vorgeschichte. – 9 + 1 Katalog zur Ausstellung anlässlich des X. Salon des Arts 2005 im Kulturpalast, Sofia, 8–11; Bulgarische Übersetzung 97–121. Hrsg. Paskalevski, Tietze, Zlatanova. München 2005.
26. Житието на пророк Авдий и реконструкцията на първоначалния му превод. – В: Acta palaeoslavica 2. Sofia 2005, 93–102.

Анисава Милтенова

1869

ОТЗИВИ

Една нова апология на Средновековието
Гюзелев, В. Апология на Средновековието. С., Класика и стил,
2004, I—X + 169 с.

Новата книга на акад. В. Гюзелев носи красноречиво заглавие, което добре разкрива основната цел на автора — да сподели със специалистите и широката читателска публика своите преценки и виждания относно Средновековието (IV—XV в.) като една значима историческа епоха в живота на Европа, трайните достижения на българския народ и неговата държава през така очертания период и основните етапи, насоки и проблеми в развитието на българската медиевистика.

Веднага искам да подчертая, че тази книга има стойността на своеобразна творческа равносметка. Посветил половин век от своя живот на научни изследвания и преподавателска дейност, В. Гюзелев си е извоювал и изстрадал правото както да очертае един обобщен образ на Българското средновековие, така и да открие основните тенденции и неоспоримите приноси в развитието на нашата медиевистика. Що се отнася до вътрешната мотивация на автора да се заеме с написването на този труд, тя е разкрита достатъчно красноречиво в предговора: „Средновековието бе детството на съвременна Европа. Неговото внимателно изучаване е задължително за онези, които търсят корените на съвременните проблеми, но не заради откриването на някакъв универсален лек, а от любопитство и от стремеж за навлизане в дълбините на времето“ (с. IX).

Първият раздел на книгата е озаглавен „Апология на Европейското средновековие“. Авторът се спира върху появата и същността на термина „Средновековие“, употребен за пръв път през 1464 г. от италианския хуманист Джовани Андреа Буси, и представя накратко развитието на медиевистиката като научна дисциплина, която през XVIII—XIX в. изработва свои строги и критични методи за изследване на историческите извори. Отбелязана е липсата на консенсус по въпроса за началото и края на средновековната епоха, чиято същност авторът вижда в раждането между IV и XV в. на християнска Европа „като пъстра мозайка от народи и етнически групи, държави и самостоятелни княжества, религиозно-културни общности и народности

култури, формирали облика на нейната многоизмерна и съдържателна цивилизация“ (с. 5). Нататък е проследено постепенното преодоляване през XIX и особено през XX в. на оформилата се през епохата на Просвещението негативна представа за Средновековието.

В. Гюзелев акцентира върху ролята на Византия като един мост между културата на Античността и новопоявилите се на континента варварски народи и държави. В динамичния баланс на противопоставянето и сближаването между олицетворявания от Византия християнски Изток и организираните и сплотявани от Папството западен католически свят авторът е склонен да види причината за очерталото се още през Средновековието превъзходство на Европа над останалите континенти (с. 9). Очертани са достиженията на епохата — изграждането на християнска по своята същност култура, в която „европейският универсализъм“ съжителства с държавно-етническото многообразие; разширяването на културната география на Европа посредством въвлечането на най-широк кръг от народи и етнически групи в съграждането на собствена културна идентичност върху основата на християнството; появата на университетите; постепенното разпространение на книгата и появата на книгопечатането; зараждането на съвременните европейски нации; превръщането на моногамното семейство в основна обществена и стопанска единица и т.н. Специално внимание е отделено на многобройните технически и научни постижения на средновековния свят (с. 20—28).

Във втория раздел на книгата под заглавие „Българското средновековие в нашето съвремие“ (с. 33—58) В. Гюзелев си поставя за задача да отговори на въпроса какво е действителното, истинското и трайното наследство на българите от тази епоха. Като отбелязва, че именно тогава се раждат българският народ и държавност, авторът се спира последователно върху ролята и значението на държавата, църквата и славянския език и култура в средновековна България. Нататък е направен обзор на някои от по-забележителните паметници на средновековната българска култура. Очертано е превръщането на България в края на IX—X в. в първия духовен вожд на славянството, ала авторът припомня, че страната ни е дала на Европа и учението на богомилите, което „разкри *доминиращата сила на отрицанието в българското мислене и отношение към света*, което... от Средновековието та чак до наши дни винаги е силно изразено“ (с. 53). В края на раздела е направен и кратък обзор на откритията и техническите нововъведения на средновековните българи.

Третият раздел на книгата е озаглавен „Атлантическият път — портата към Новия свят (Европейският XV век и откриването на Америка)“ (с. 59—76). Тук е представен портретът на едно столетие, което „подготвя новото разположение на силите в Европа и нейните нови структури“ (с. 62). Обърнато е специално внимание на османската експанзия, която не само задълго поставя българите и останалите балкански народи в сферата на новооформената

Pax turcica, но и измества тежестта на европейската история към Атлантика (с. 66). Нататък са представени стопанската, социалната и демографската криза, обхванала Запада на европейския континент (с. 67–68), и двете открития на християнския хуманизъм на XV в., залегнали в основата на Европейския ренесанс — книгопечатането и идеята за богоравния човек (с. 69–70). Накарая авторът се спира на европейската експанзия към зоната на Атлантика, откриването на Америка и на презокеанския път към Индия и Далечния изток, които са рожба на Късното средновековие, но стават всъщност начало на Новото време в историята на Европа (с. 70–74).

Последният раздел на книгата под заглавие „Българската медиевистика“ (с. 77–159) съдържа серия от очерци върху една от най-старите научни дисциплини, чиито корени са дълбоко в Средновековието. На първо място (с. 78–85), В. Гюзелев се спира на зараждането и развитието на българската средновековна историопис. Тук е разгледан „Именникът на българските ханове“, който поставя началото на българското летописно себепознание — една тенденция, която намира своето по-нататъшното развитие в първо-българските надписи на гръцки език от VIII–IX в. (с. 78). Покръстването през 865 г. довежда до византинизация на българската историческа памет, но през следващите столетия неведнъж могат да бъдат открити проблясъците на една специфично българска гледна точка върху определени исторически личности и събития — в „Българския апокрифен летопис“ и свързаните с него историко-апокалиптични произведения от XI–XII в., „Кратката българска хроника“, вписана в среднобългарския превод на Манасиевата летопис, и особено в „Българската анонимна хроника“ от началото на XV в. (с. 78–82). Интересни са наблюденията на В. Гюзелев върху творчеството на авторите, работили през десетилетията след завладяването на българските земи от османците (Григорий Цамблак, Константин Костенечки, Владислав Граматик), в което проличава „тенденцията към разнообразяване и постепенно освобождаване от духа на византинизма на средновековната българска историопис“ (с. 84).

Във втория очерк (с. 85–98) авторът маркира проявленията на интерес към българското средновековно минало в трудовете на редица европейски историци през XVI–XVIII в. (Петър Богдан Бакшев, Бл. Клайнер, Й. Раич, Й. Енгел и др.). Именно постиженията на европейската и славянската историография през XVIII в. стават основа, но и коректив в дейността на родоначалника на Българското възраждане и на модерната медиевистична историография Паисий Хилендарски, който „чрез историческата ретроспекция... търси перспективата на българската нация..., за да очертае бъдните на своя народ и неговото „естествено право“ да има своя собствена национална държава и църква.“ (с. 93).

Третият очерк (с. 98—109) е посветен на появата и развитието на научното направление в българската медиевистика през XIX в. Открити са заслугите на редица представители на чешката и особено на руската академична славистика (П.-Й. Шафарик, К. Калайдович, О. Бодянски, Н. Мурзакевич, В. Григорович), чиито трудове стимулират появата на научното направление в българската медиевистика, ранни представители на което стават З. Княжески и В. Априлов. Като „образец и норма за следване от новите генерации на българските медиевисти“ са посочени тримата големи учени от втората половина на XIX в. — Сп. Палаузов, М. Дринов и Константин Иречек, създали „здрави основи и принципи в изследването на историята, институциите и културата на средновековна България“ (с. 101).

В четвъртия очерк (с. 109—125) е проследено развитието на българската медиевистика от края на XIX в. до 1945 г. През този период медиевистиката се налага като водещ клон в историческата и филологическата наука. В. Гюзелев откроява значението на двата основни центъра, които оформят облика на проучванията върху Българското средновековие в десетилетията след Освобождението: университетската школа (Историко-филологическия и Юридическия факултет на Софийския университет), родоначалник на която става В. Златарски, и Историко-филологическият клон на Българската академия на науките (с. 109—112). Представени са и редица институции, в рамките на които структурират и профилират своята изследователска и издателска дейност българските медиевисти. Характерни за този период насоки в развитието на средновековните проучвания стават събирането и публикуването на исторически извори, развитие на археологията и изкуствознанието, появата на значими обобщаващи академични трудове върху българската средновековна история (В. Златарски, П. Мутафчиев) и историята на Българската църква. Като цяло обаче, българската медиевистика в идейно-методологическо отношение остава в руслото на позитивизма, а нейните постижения са по-скоро дело на отделни учени, отколкото на планираната и целенасочена дейност на по-големи колективи (с. 121—122, 124—125).

В петия раздел (с. 125—137) е разгледано развитието на медиевистичните изследвания до края на XX в. В. Гюзелев се спира върху удара, който българската университетска и академична медиевистика понася в първите месеци и години след политическата промяна през 1944 г. и основателно характеризира началния етап на нейното „марксистко-ленинско преустройство“ като упадък и отдалечаване от тематиката и тенденциите на европейската наука след Втората световна война. Наред с това авторът очертава и една позитивна тенденция на постепенно увеличаване на броя на специалностите и научните центрове, на въвеждане на системност и планоност в научноизследователската работа, която става забележима през 60-те години и се развива във връзка с подготовката за честване на 1300-годишнината от

създаването на българската държава. Именно планомерното и относително добре финансирано от държавата издирване, публикуване и популяризиране на разнообразни извори за средновековната българска история „могат да бъдат смятани за най-голямото постижение на българската медиевистика в цялата ѝ досегашна история“ (с. 131).

В шестия очерк (с. 138–141) В. Гюзелев излага своите възгледи относно перспективите и задачите на медиевистичните изследвания в България. Тук са поставени въпросите за необходимостта от издирването, систематизирането и издаването на писмени и веществени извори за Българското средновековие; изготвянето на различни по характер справочници (регести, реперториуми, просопографски справочници и др.), които да отговарят на изискванията на съвременната медиевистика; обогатяването на тематичния спектър на проучванията и навлизането във вертикалните пластове на средновековната българска култура и мисловност.

В заключение мога да отбележа, че в новата книга на В. Гюзелев специалистите и широката читателска публика ще открият един твърде издържан в научно отношение и същевременно увлекателен със своята широта „портрет“ на Българското средновековие в неговия необходим и неизбежен европейски контекст. Като проследява развитието, постиженията и слабостите на българската медиевистика, авторът поставя въпроса за наложителната необходимост от една по-нататъшна координация на усилията на цялата наша медиевистична колегия с оглед извеждането на научните проучвания на едно качествено ново ниво. Да се надяваме, че учредяването на Асоциацията на византинистите и медиевистите в България през 2004 г., за чийто пръв президент бе избран В. Гюзелев, ще стане първата крачка към практическото изпълнение на тази голяма цел.

Ангел Николов

Българските царски грамоти в нова светлина

Дългоочакваният труд на Ангелина Даскалова и Мария Райкова „Грамоти на българските царе. Увод. Текстове. Речник. Библиография“. С., 2005. 443 с. и приложения, отскоро е факт на пазара на българската научна литература. Изработен като планов проект на Института за български език в Българската академия на науките, той е реализиран с финансовата помощ на Националния център за книгата и е отпечатан в престижното Академично издателство „Марин Дринов“. Изброеното, само по себе си, вече предполага очаквания за високо професионално качество на труда и в пълна степен те се оправдават.

Предмет на това издание са осем грамоти от владетелските канцеларии на следните български царе: Ватопедската и Дубровнишката от царуването на Йоан Асен II (1218—1242); Виргинската от времето на Константин Тих-Асен (1257—1277); Зографската и Оряховската от времето на Йоан Александър (1331—1371); Рилската и Витошката от времето на Йоан Шишман (1371—1393) и Брашовската грамота — писмо на Йоан Срацимир (1356—1396). От тях датирани са само Зографската (от март 1342 г.), Оряховската (от 1 декември 1348 г.) и Рилската (21 септември 1378 г.), а за останалите, по допълнителни исторически или текстови данни, с голяма достоверност може да се посочи приблизителният времеви отрязък на възникването им. Документите представляват образци на деловата писменост на Втората българска държава и се нареждат сред редките писмени паметници със светски характер. Жанрвата обвързаност с канона на средновековната дипломатика, както и възможността за датиране, превръщат грамотите в ценни източници за историята на нашия език от среднобългарската епоха — „инструмента“ за написването им.

Като филоложки с богат изследователски и лексикографски опит авторките са превърнали именно този аспект в цел на труда си. В неговата основа е заложен пълният речник на лексиката, използвана в грамотите. Но доколкото всяко лексикално проучване е по-надеждно, ако се предшества от текстологично, те са предприели и ново издание на самите текстове на грамотите, закономерно придружено от извороведска и библиографска база данни. Така обемният труд е придобил следната структура: Увод. Текстове. Речник. Библиография.

В Увода е представена поотделно най-важната информация за всяка грамота, историята на нейното откриване, именуване и въвеждане в научно обръщение. Без да вземат специално отношение по споровете за автентичност на някои от грамотите, авторките предлагат синтезиран преглед на мнѐ-

нията и се спират на особените заслуги на учени като С. Бобчев, И. Дуйчев, Г. Илински и др. за издаването и изследването им. Подходът им е нагледна илюстрация за връзката между историята, текста и езика в медиевистиката, тъй като някои от най-ценните тълкувания на термини от грамотите всъщност са направени от историк на правото като С. Бобчев. На Й. Иванов пък, в настолната му книга за всеки медиевист „Български старини из Македония“, принадлежи първото и единствено досега пълно издание на всички грамоти, достигнали до нас, между които, освен изброените тук, се включват още подправената Калиманова грамота от XVI в. и Мрачката грамота на Стефан Дечански, също преправка от XIV—XV в. Предходната изследователска традиция умело е използвана в настоящия труд.

Текстовете на грамотите са разчитани основно по фотокопията, публикувани в съществуващите издания и са сверявани с последните. От архива на БАН е използвана снимка на Ватопедската грамота. Целта на авторките е била да се проверят спорните написания и оригиналната графематика на текстовете, тъй като това винаги е решаващо за вярната словна идентификация. Не са отминати понякога незаслужено пренебрегваните надредни знаци, ударения и придихания, пунктуационни знаци. Корекциите са плод на прецизност, езиков усет и безспорен опит в работата със средновековни текстове. Така в Дубровнишката грамота авторките открояват футурната форма *цїѣ* от глагола *хотѣти*, а не *цїѣ*, както е при Г. Илински и Й. Иванов (и *милѣсти не цїѣ инѣти*, с. 30) и това ги кара да заключат, че „хронологията на частицата *ще* в 3 л. ед. ч. не трябва да се свързва с Дубровнишката грамота“ (с. 15).

От морфологичните черти сред коригираните форми се нарежда правилно разчетеното по *дрѣжавѣ цѣѣ ми*, т.е. местен падеж, мн. число, а не по *дрѣжава* като ранна употреба на именителна форма след предлог във Виргинската грамота, където поначало авторките са коригирали най-много четения (с. 15). Това предполага да се изолира лексемата *дрѣжава* ‘владение’, която обаче отсъства от речника (възможен технически пропуск). Уводът съдържа редица ценни наблюдения върху правописа на грамотите, сред които привлича особено внимание заключението, че в написанието *ої* на мястото на етимологичен *ы*, по-рядко и във Виргинската грамота, прозира византийско влияние при кирилска транслитерация на *υ*. Предвид мащабите на явлението, то наистина изглежда по-скоро графичен маниер, макар че някои от формите се успоредяват с аналогични от ръкописите, където са третираны като проява на югозападнобългарски диалектни особености (освен в старобългарските паметници, срв. още с форми като *дрѣжавои* в Битолския триод от втората половина на XII в., *вои* *вм.* *вѣи* в Триоден фрагмент от края на XI в. в сбирката на БАН и др). Правописно-морфологичните особености не са предмет на анализ, тъй като това разбираемо би увеличило изследователската част, която тук е поставена в зависимост научно-приложната —

речника на грамотите, а и авторките вече са направили публикации по темата и подготвят други. С повече основание би могло да се усети като липса отсъствието на паралелен новобългарски превод към всяка грамота, независимо от съществуващите такива, тъй като това само би повишило обобщаващия характер на труда и би било в неоченима помощ на всички негови ползватели от широкоспектърното поле на медиевистиката — историци, филолози, юристи, етнологисти и др.

Най-значимият резултат от творческата работа на Даскалова и Райкова е преводно-тълковният речник с индексална част. Компактният лексикален материал от сравнително неголеми по обем паметници е дал възможност на авторките да разгърнат в пълнота речниковата статия с всички задължителни елементи на лексикографската характеристика, пояснени в „Принципи за съставяне на речниковите статии“ (с. 27–28). Особено достойнство са семантичните специфики — преносни и образни употреби, фразеологизмите и гръцките съответствия, където това е било възможно. На практика това позволява в речника да бъдат равноправно поставени пълнозначни и служебни думи, общоупотребима лексика и термини, нарицателни и собствени имена (антропоними, топоними) и др. Така материалът от грамотите за пръв път намира изчерпателна лексикографска интерпретация.

Трудно е да се обобщят всички типове лексика по словообразователен или семантичен критерий — имена с гръцки, тюркски или славянски произход за лица, длъжностни названия, термини за данъци и налози, местни имена и т.н. Наред с тези пластове лексеми — „запазена марка“ на грамотите, дори и беглият поглед върху композитните типове и абстрактните образувания доказва историческия континуум на българската реч и на книжовния език. Високата фреквентност на имена с наставка -чий за длъжностни наименования напомня темата за присъствието на прабългарските езикови следи в държавната администрация. Същото може да се каже за влиянието на византийската канцелария и дипломатика.

Отделни характерни черти в лексиката на грамотите са изтъкнати в самия увод. Ето едно от най-интересните наблюдения: някои наименования на глоби представляват терминологизиран вариант на самите престъпления, които санкционират — например *razъoi*, което старобългарският речник познава от глаголическия Синайски Евхологий X—XI в. за *homicidium* ‘човекоубийство’ вече означава ‘парична глоба за грабеж’ в Оряховската или ‘глоба за отвличане на девойка’ във Виргинската грамота (с. 21).

В края на труда е представена изчерпателна библиография, отразила стремежа да се актуализира максимално научният книгопис за грамотите. Като приложение се поместват 12 снимки от осемте грамоти.

В заключение мога само да изразя задоволството си от появата на това издание. Несъмнено то ще предизвика всеотраден интерес, както отбелязва

и авторката на Предговора, изтъкнатият палеославист проф. дфн. Боряна Велчева. Научното съдържание, професионалната изработка, техническото качество на шрифтовете и художественото оформление ще добавят още положителни оценки към начина, по който важна част от българската книжовна история е пренесена в нашето съвремие.

Марияна Цибранска-Костова

Архив на Константин Георгиев Фотинов.

Т. 1. Гръцка кореспонденция. Αρχείο του Κωνσταντίν Γεωργίεφ Φώτεινοφ. Τόμος Α΄. Ελληνική αλληλογραφία. Разчитане, превод на български, коментар и предговор Надя Данова. С., Гутенберг, 2004. 976 с.

Този голям масив документи, написани на гръцки език, се появява след значително — почти 50-годишно — прекъсване в издаването на самостоятелни корпуси от гръцки извори¹ от периода на Българското възраждане. През тези 50 години, разбира се, бяха публикувани отделни писма и документи на български възрожденски дейци и институции, създадени на гръцки, но те бяха или значително по-малко като брой, или част от други издания, в които документацията на български език определено преобладаваше. При това публикуваните гръцки документи произхождат от архива на една от най-значимите личности от първата половина на българския XIX век — Константин Георгиев Фотинов, създател на първото българско списание „Любословие“, учител-новатор и създател на учебни книги, сред които прословутото землеописание, един от преводачите на Светото писание на новобългарски език, преводач и преподавател по гръцки език във Френското консулство в Смирна, личност, в чийто живот и трудове проникването на големите идеи на Просвещението сред българите минава чрез прякото гръцко посредничество, а покрай всичко това и редови балкански търговец, упражняващ дейността си в голямото малоазиатско пристанище Смирна.

За пръв път в българската историческа наука към представянето на едно документално наследство, написано на гръцки език, освен това се подхожда с ясно съзнание, че то трябва да се издаде в своята цялост, а не селективно. В публикувания от Надя Данова том е включена цялата гръцка кореспонденция от архива на К. Фотинов без оглед на авторство и значимост на информацията в отделните документи. Извън изданието са останали само няколко писма, които не са могли да бъдат разчетени. Както отбелязва самата Н. Данова, за съжаление между тях е и чернова на писмо на К. Фотинов.

От включените в тома 410 документа 395 са писма до К. Фотинов, изпратени от 87 различни кореспонденти (118 от тях са от основния спомоществател на сп. „Любословие“ Рали х. Мавриди), 56 са чернови и ориги-

¹ С термина гръцки извори в българската историография се назовават не само същинските извори с гръцки произход, но и домашните такива, създадени на гръцки език.

нали на писма на самия Фотинов, адресирани до 45 лица, и 8 са писма, разменени между други лица. С малки изключения (8 от документите са написани на български език с гръцки букви, 2 на т.нар. франгохиотика, т.е. на гръцки език с латински букви, а 6 от Фотиновите чернови са на френски език) става дума за кореспонденция на гръцки език, като някои от авторите, особено търговците и занаятчиите българи, слабо владеят езика. Само 6 писма от поместените в изданието са публикувани преди това — 2 от Иван Шишманов и 4 от самата Надя Данова.

Кореспонденцията е подредена по азбучен ред съобразно фамилното или личното (когато липсва фамилно или то не е могло да бъде идентифицирано) име на авторите на писмата. Първо се помества разчитането на гръцки език, последвано от българския превод. При предаването на гръцкия текст Н. Данова се придържа максимално близко до оригинала, като запазва особеностите в правописа на авторите и само разчленява думите там, където слабограмотните автори са ги изписали слято. Археографските бележки се поставени при гръцкия текст, а бележките с исторически коментар при превода. Само 11 от черновите и оригиналите на писмата на самия Фотинов са поместени отделно, съобразно приетото подреждане по азбучен ред на авторите на кореспонденцията. Останалите 45 чернови се публикуват при писмата, чиито празни страници са използвани за написването им. Този археографски издържан подход — в повечето случаи става дума за писма-чернови, които са отговори на лицата, изпратили първоначалните писма, за съжаление не е отразен в заглавието на съответния документ, а не е приложен и отделен допълнителен списък на тези чернови, което затруднява бързото им идентифициране от ползвателя на архива. Това е може би и единственият недостатък на това изключително прецизно издание.

Томът включва още именован, географски и предметно-тематичен показалец, съответно на български и гръцки език. Приложени са и индекс на имената на латиница и списък на източниците и литературата.

Предговорът (отново в български и гръцки вариант) представя детайлно историята на архива на К. Фотинов, принципите и подходите при работата над изданието, както и съдържанието на включените в него документи - тяхната извороведска стойност и историческа значимост. За съжаление съхраненото до наши дни е само малка част — едва 1/4 според Н. Данова — от цялата кореспонденция на К. Фотинов. Достоинствата на изданието се допълват от приложения към тома диск с електронен вариант на оригиналите на публикуваните в тома документи, който дава възможност за непосредствено сверяване с оригинала в случай на съмнение в разчитането или при специален интерес към други подробности — печати, пощенски щемпели и пр. Осигуреният достъп до оригиналите дава представа и за всички труд-

ности, с които е трябвало да се справи Н. Данова при разчитането и подготовката за печат на документите.

Приетият подход да се представи цялостно гръцката кореспонденция от архива на Константин Фотинов въвежда в научно обръщение много нова информация не само за биографията и делото на големия български възрожденец, на когото Н. Данова посвети и отделна монография (Константин Георгиев Фотинов в културното и идейно-политическото развитие на Балканите през XIX век. С., АИ Марин Дринов, 1994. 466 с.), в която голяма част от съдържащите се в архива сведения бе вече оползотворена, но и за други български възрожденски дейци като Г. С. Раковски, Р. х. Мавриди, С. Богориди, З. Икономович Круша, Ив. Богоров, А. Екзарх, Хр. и Н. Тъпчилещови, фамилиите Гешови, Моравенови и Чалъкови, Г. Кръстевич, Ил. Макариополски, Д. Желязков, С. Доброплодни, В. Априлов, П. Берон, Т. Пиколо, Ив. Селимински и др. Документите, поместени в тома, са важен извор за историята на книгата на Балканите. Те разкриват подробности за създаването, разпространението и употребата не само на книгите и списание „Любословие“ на Фотинов, но и за други български издания от същия период - контактите и взаимоотношенията между печатари, автори и книжари, перипетиите около първоначалната съдба на „Цариградски вестник“ и сп. „Мирозрение“, отпечатването на първите български географски карти и пр. Специален интерес представляват сведенията за осъществяваната при издаването на печатните издания цензура — както от страна на църковната, така и от османската власт. Съдържанието на документите изобилства с информация за ролята, която през този период изпълнява гръцката книжнина като проводник на просвещенските идеи на Балканите — многобройни са сведенията за разпространението на трудовете и изданията на А. Кораис, С. Комитас, Г. Сарафис, Т. Фармакидис, Д. Дарварис, А. Газис, Н. Петрокинос, Д. Пирос и др. В архива се съдържат податки за читателските интереси на възрожденския българин, за развитието на българските училища в отделни селища като Пловдив, Плевен, Самоков, Одрин, Стара Загора, Копривщица и др. Не са малко и данните за гръцки учебни заведения в Пловдив, Сливен, Енос, Смирна, Галиполи и др.

Публикуваните в архива писма предлагат разнороден материал за всекидневния живот на възрожденския българин от първата половина на XIX в. — за храната, облеклото, навиците и обноските му, за сполетелите го природни бедствия и отношението му към тях — пожари, наводнения и пр.

Най-голяма част от документите са свързани с търговската дейност на К. Фотинов. Те допринасят значително за реконструирането на образа на балканския търговец, за установяването на пътищата на търговията, за асортимента и структурата на осъществявания стокообмен, за цените на стоките и начините на тяхното формиране, за митническите тарифи, за

използваните в заплащането монети и други финансови операции, за мерките и теглилките в различни селища в Османската империя. Писмата от българските кореспонденти от 20-те години на XIX в. разширяват картината на развитието на абаджийското производство, пряко свързано с осъществяваните от Махмуд II реформи в османската армия. Многобройни са новите сведения за българските търговски колонии в Цариград, Одеса, Браила и др. Мнозина от търговските партньори на Фотинов са гърци от Енос, Сира, Маниса, Навплион, Митилини, Смирна, Пергам, Фоча и др. срещат се и контрагенти турци, евреи, арменци.

Запазената в архива на К. Фотинов търговска кореспонденция представлява ценен извор, по който може да се проследи нивото на грамотност и интересите на тази най-динамична част от балканското общество. Специален интерес от тази гледна точка е писарската практика в балканските търговски кантори — начинът на оформяне на кореспонденцията, механизмите, по които се осъществяват пощенските връзки, скоростта на писмовните контакти.

Приетият принцип на запазване на особеностите в правописа на авторите пък дава възможност да се проследи историята на употребата на гръцкия език не само като език на търговията, но и като *lingua franca* на Балканите. Всичко това прави изданието изключително ценно за изследователите на балканската история през XIX в.

Толкова по-впечатляващо от тази гледна точка е, че целият огромен труд по първоначалната обработка на архива и подготовката на публикацията му е осъществен само от един изследовател, но това едва ли е изненада за онези, които познават начина на работа на Надя Данова, безспорно най-добрият познавач и интерпретатор на гръцките извори за Българското възрождане.

За появата на това ценно издание специално трябва да се отбележи и приносът на Националния дарителски фонд „13 века България“, изпълнил благородната задача на спомоществовател. Похвала заслужават и издателство „Гутенберг“ и редакторът на гръцкия текст Петя Янева, нагърбили се с нелеката задача да доведат до завършен вид този изключително труден и трудоемък от полиграфска гледна точка том — задача, с която те, като изключим неприятното повторение на началото на док. 201 на с. 417–418, са се справили блестящо.

Кети Мирчева

Стефан Дойнов. *Българите в Украйна и Молдова през Възраждането 1751–1878*. С., АИ Марин Дринов, 2005. 361 с.

Ст.н.с I ст. д.и.н. Стефан Дойнов е добре познат на любителите на родната история. Възпитаник на Априловската гимназия в Габрово и на СУ „Св. Климент Охридски“, асистент на проф. Николай Генчев, той притежава дар слово и е умел тълкувател и популяризатор на науката. Но най-същественото в неговата творческа биография са множеството монографии, студии и статии по история на Българското национално възраждане.

Антитурските въоръжени борби за свобода и българо-руските общувания са едни от предпочитаните теми на Ст. Дойнов, по които той вече има сериозни научни текстове. Сега той поднася на читателя, като един вид тяхно допълнение и обобщение¹, ново мащабно съчинение — „Българите в Украйна и Молдова през Възраждането 1751–1878“. Бързам да поясня, че не става дума само за етнODEMOГpафия, а за изчерпателно представяне на тема с много измерения, по която има извори и публикации, но по която липсва цялостна и в оптимален мащаб синтеза. Тъкмо тази празнина авторът е целял да запълни. Показател за стойността на проучването, нещо като сертификат за качество, е фактът, че то не само излиза в едно престижно и с традиции издателство, но и преди това бе успешно защитено като голям докторат пред Специализирания съвет по нова и най-нова история при ВАК.

Текстът се състои от увод и заключение, шест глави, библиография и резюме на английски. Предговорът на акад. К. Косев е онасловен „Дългоочаквана книга за „другите българи““. Мимоходом би могло да се отбележи, че на подобен труд много биха отивали още именен показалец и географска карта.

Увода, в съответствие със здравата академична традиция, която мнозина днес лекомислено смятат за отживелица, Ст. Дойнов посвещава на историографски (литература на руски, украински, молдавски, румънски и български автори) и извороведчески (както публикувани, така и непубликувани руски, български, сръбски, румънски, френски и др. документи) преглед, въз основа на който обосновава избора на своята тема. Той убедително сочи, че буквално всички важни страни на темата (като началната дата и обстоятелствата на българската емиграция, нейното разселване и организация из новите места,

¹ „Най-голям е приносът на автора, основателно изтъква в предговора си към книгата акад. К. Косев, за изясняване участието на българските колонисти в руско-турските войни през XVIII–XIX в. По неоспорим начин Дойнов показва активната дейност и заслугите на българските емигранти в националноосвободителното движение на своето Отечество.“ (с. 6)

мотивите, които карат руското правителство да набира преселници, периодизацията на миграционното движение, участието на преселниците в цялостния български възрожденски процес и особено във въоръжените борби, техният стопански живот, социалното и културното им развитие) се нуждаят от ново и внимателно оглеждане. Специален акцент Ст. Дойнов поставя върху острата актуалност на проблематиката, създавана от съвременната криза на българския дух — както в родината, така и извън нея, в странство, сред диаспората, у „другите българи“, повечето от които са далеч от възрожденския национален ентузиазъм. *„Оформили се още в началото на XIX в. като една от най-големите етнически групи в Украйна и Южна Русия, днес българите заемат едно от последните места на т.нар. „чужденци“ в отдавна облагородената украинска степ.“* — отбелязва авторът (с. 15). Прочее, съчинението не робува на самоцелен академизъм — то иска да привлече вниманието към злободневен практически проблем и да помогне за неговото решаване.

Най-много място авторът отделя на процеса на мигриране — на това фактически се посветени първите три глави. Тук читателят ще намери много и с добро перо предадени подробности за това кога започва едно или друго преселение, какво го предизвиква, как протича и как завършва то, какви са неговите непосредствени и по-далечни последици и пр., и пр. Авторът констатира, че е невъзможно със сигурност да се каже кога точно и колко на брой българи за пръв път по време на османското владичество прекрачват границите на Руската държава. За целенасочено и системно заселване на българи в нейните новозавладени южни земи може да се говори от средата на XVIII век — тогава руското правителство започва да осъществява широкомащабна и дългосрочна имиграционна програма. За времето от 1751 г., когато е подписан първият императорски указ за колонизация на Новорусия чрез привличане на преселници от чужбина, до т.нар. Видинско преселение (1861—62 г.) в Украйна и Молдова се установяват около 100 000 българи. В съответствие с острата необходимост от укрепване на новата югозападна граница, първоначално новодошлите се организират в система от полувоенни селища. После, на границата между XVIII и XIX столетие, започват да се създават чисто земеделски села, към които се насочва огромната част от изселниците българи. По това време около Одеса и в губерниите Херсонска и Таврическа само за няколко години възникват редица български поселения. Ст. Дойнов изтъква, че пришълците съзнателно стават носители на нов тип икономически отношения — частновладелчески, капиталистически. В резултат на преобладаващите сред тях настроения император Александър I обнародва специален указ (1802 г.), който категорично забранява въвеждане на крепостничество. Широки права и привилегии получават и заселниците в градовете.

В управлението (гл. 4) на новите поселения местните власти използват български общински традиции — в резултат най-голяма тежест придобиват селските събрания, които, освен че избират селските и окръжните старейшини, притежават съдебни функции по отношение на по-дребни дела, утвърждават учители и свещеници и пр. Селското събрание, едно типично проявление на възрожденския демократизъм, става важен гарант за правата и привилегиите на преселниците. До края на XVIII в. българските преселници са във ведомството на базираната в столицата имперска Обща канцелария за опека на чужденците. След официалното присъединяване на Бесарабия (1812 г.) и новия имигрантски поток се създава Попечителен комитет за чуждите заселници, който, от своя страна, има три кантори — една за Бесарабия и две за Новорусия. Малко по-късно за пръв Главен попечител на българските колонисти е назначен ген. Иван И. Инзов — един истински български благодетел. Още промени в статута на българите настъпват в резултат на Кримската война (1853—56 г.), когато почти половината от българските колонии се оказват в границите на Молдовското княжество. Българите първоначално са изплашени от перспективите за влашко господство и са готови да се приберат в стеснените, в резултат от Парижкия мир (1856 г.), предели на Русия. Скоро обаче става ясно, че румънският буржоазно-демократичен порядък благоприятства икономическия и духовен напредък и българите остават по местата си.

По принцип, преселниците се отличават с предприемчивост. В Новорусия те получават добри възможности за стопански напредък — в резултат на това социалният статус на емигрантите българи, общо взето, е благоприятен. Повечето са средна ръка земеделци и занаятчии. Заможните по села и градове не са много, но малцина са и бедняците. Представителите на интелигенцията (учители, свещеници и др.) до 1878 са принудени да разчитат и на други източници за препитание и не могат да формират самостоятелна социална група. Специално внимание авторът отделя на търговците — в резултат на оживения вътрешен и международен обмен български търговци, особено онези от тях, които обитават южноруските и украински пристанища, натрупват значителни богатства, което им дава възможност да реализират достопамятни патриотични инициативи. Въпреки настъпилите изменения в градското стопанство, обобщава Ст. Дойнов, „до Освободителната война живеещите в Украйна българи остават без модерно занаятчийско производство и без фабрична промишленост, а оттук и без наченки на индустриална буржоазия. Най-благоприятно, изглежда, новите социално-икономически и политически условия се отразяват върху развитието на търговията. Така в навечерието на Освободителната руско-турска война от 1877—1878 г., българите в Новорусийския край и в Бесарабия се консолидират постепенно в типично селско, дребнобуржоазно общество...“

Носталгията по родния край и чувството за дълг към напуснатото отечество преобладават в умонастроенията на колонистите, но измежду тях само представителите на интелигенцията успяват да се завърнат (след Освобождението) в Отечеството. Подпомагани и от официалната руска политика, преселниците не само не забравят родната земя и език, но се чувстват длъжни всячески да подкрепят своя поробен народ. Техният активен патриотизъм намира израз в редовно и масово участие в поредицата руско-турски войни. Българските колонии редовно дават контингент от доброволци в царските армии, които се сражават срещу Османската империя. На това е посветена глава пета. Тук има най-много история, тук и авторът най-добре проявява уменията си да разказва.

Руско-турските войни допринасят за политическото раздвижване сред преселниците, намерило израз в укрепнало национално самочувствие и в растяща вяра към освободителната мисия на Русия на Балканите. Тези войни се оказват и школа за бойни умения. Закалени в боевете, доброволците получават прозвището „капитани“. За разлика от старите хайдушки войводи, с този заимстван от гръцкото освободително движение термин се назовават онези участници във войните срещу турците, които се отличават като личности с по-широк политически кръгзор. В началото на XIX век се очертава и трайна тенденция първоначалният тласък в българските освободителни движения да идва от средите на емиграцията. В резултат на това и по време на Кримската война (1853—56 г.), и в последното предосвобожденско, или „Комитетско“, десетилетие (1867—77 г.) българското националнореволуционно движение намира сред емиграцията в Украйна и Молдова както идеолози и организатори, така и стабилна социална база. Активисти на Одеското настоятелство, на Кишиневското общество, на Болградския частен революционен комитет не само морално и материално подкрепят въоръжените борби, но и пряко се ангажират с тях. Те участват в бунтовнически начинания на БРЦК и на Вътрешната революционна организация на Левски, сформират не една бойна единица, включително и онази прославил се в Освободителната война войнска част, която ще положи началото на модерната ни армия — Българското опълчение. Изобщо, трудно ще се намери сериозно бунтовническо начинание през Възраждането, което в някаква степен да не е свързано с емиграцията в Новорусия.

Заможни и патриотични, българските преселници не пренебрегват своето духовно развитие. То съставлява предметът на глава шеста от монографията. Тук най-голямо внимание се отделя на просветата. Изградена е мрежа от училища, която покрива всички български колонии. Ненапълно светски, т.нар. „енорийски училища“ не могат да задоволят образователните стремежи на колонистите, сред които постепенно съзрява идеята за създаване на централно българско училище. Тя се осъществява през 1858 г. с откриването на Бол-

градската гимназия. Въпреки желанието на румънските власти — и за разлика от другите две централни български училища (в Комрат и Преслав), които търпят русификация в една или друга степен, — това просветно огнище, разполагайки с достатъчно материални средства, с добро ръководство и отлично подготвени преподавателски кадри, смогва да запази своя изключително български национален характер до Освободителната война 1877—78 г. Подобаващо място в тази част на изложението получават още Одеското българско настоятелство и Кишиневското общество за разпространение на грамотност сред българите.

„Българите в Украйна и Молдова през Възраждането 1751—1878“ е един сериозен научен труд. С незначителни изключения, касаещи някои етнографски, езикови и религиозни аспекти, Ст. Дойнов смогва да изгради цялостен и отлично документиран разказ за стопанския, духовния и обществено-политическия живот на над 100 000 наши сънародници за период от век и четвърт. Окончателната равноразметката не е много утешителна: наистина, въпреки всички превратности на Съдбата, българите от Новорусия правят значим принос в общонационалната история и показват духовна устойчивост — но не толкова на ниво успех, колкото на ниво оцеляване. И оттам най-вече може би — новите земи никога не стават истинско отечество за тях, те и днес пазят своята първоначална идентичност. Тяхната съдба може да служи за илюстрация на известното твърдение, че емигранти има всякакви — само не и щастливи. Прочее, напълно обясними са чувствата във финалния акорд на труда: „Затова може би ще бъде най-добре да завърши историческия си разказ за българските преселвания в Украйна и Молдова с малко тъжните слова: “Тежко на този, който е осъден да се чувства чужденец в собствената си родина!“

Илия Тодев

Недко Д. Каблешков. Иван Вазов. Биографични бележки, спомени, чествания. Пловдив, 2005.

Някак неочаквано на книжния пазар се появи една неголяма по обем книга, посветена на 155-та годишнина от рождението на патриарха на нашата литература Иван Вазов и свързана със 70-годишния юбилей на къщата музей на писателя в родния му Сопот. Казвам „неочаквано“, защото днес, когато сме отдалечени повече от век и половина от рождението на Вазов, се приема, че е почти невъзможно да се открият и публикуват все още неизвестни спомени, писма или документи, свързани с житейския и творчески път на народния поет. Затова трябва да сме благодарни на учения историк и етнограф Райна Каблешкова — внучката на изтъкнатия пловдивски юрист, общински съветник и активист, буден гражданин, журналист, дарител и благодетел на Пловдив Недко Д. Каблешков, която четиридесет години след кончината на бележития си дядо успява да изпълни една от съкровените му мечти: „Бих много се радвал, ако все пак някой след моята смърт успее да отпечата скромния ми популярен труд за Иван Вазов“.

Първата част на книгата съдържа кратка биография на Недко Д. Каблешков, написана от редактора на изданието Райна Каблешкова. Цветанка Неделчева — директор на къща музей „Иван Вазов“ в гр. Сопот — проследява нерадостната съдба на авторовия ръкопис от началото на 30-те години до наши дни. Идеята да напише своите спомени, да събере документи, отнасящи се до живота на Вазов, и да ги издаде в малка книжка, се ражда у Н. Каблешков след поставянето през 1929 г. на възпоменателната плоча на пловдивския дом, където Вазов е живял и творил от 1880 до 1886 г.

След Предговор на автора в останалата Първа част на книгата са публикувани авторските бележки за най-важните житейски дати и най-значимите произведения на народния писател. Тук интерес представляват споделените лични впечатления на Каблешков от първата му среща и запознанство с Вазов. Останалите данни Каблешков очевидно е почерпил от други източници, но оригиналният му подход да поднася реалните факти от живота на поета успоредно с техните поетични и литературни интерпретации, прави изложението му интересно и любопитно.

Ако трябва да говорим за Каблешковия принос във Вазовознанието, то той безспорно се съдържа във Втората част на книгата и то особено в онези редове, които са плод на личните срещи, наблюдения и впечатления на автора, свързани с тържественото честване на 50-годишнината от литературната дейност на Вазов и неговата 70-годишнина. Тъй като през октомври Н. Каблешков е председател на Юбилейния комитет, който организира и ръководи

юбилейните тържества в Пловдив, той лично посреща, настанява и придружава Вазов навсякъде по време на гостуването му в Пловдив. Затова записките му са особено ценни с подробното пресъздаване на емоционалната атмосфера на града, отбелязал с възторг годишнините на своя любим писател; с предаването на разговорите, които е водил с Вазов; с описанието на въздействието, което оказва върху Вазов искрената народна признателност.

Със същата забележителна емоционалност и вълнение Н. Каблешков записва в своите спомени на очевидец и голямата сръб и покруса, с които пловдивчани посрещат вестта за ненадейната смърт на Ив. Вазов. Като член на комитета, избран да постави възпоменателна плоча на някогашната къща на Ив. Вазов, в която той е живял в Пловдив от 1880 до 1886 г., Н. Каблешков се включва с присъщата си енергия и неуморност в тази обществена задача. За потомците той оставя обстойно и вълнуващо описание на многолюдното шествие и тържествения ритуал, с които пловдивчани въпреки сковаващия мраз на 20 януари 1929 г. отдават почитта си към „скъпата памет на народния поет, дарил и посветил всичките си сили на Родината“.

В Приложенията към авторския текст Райна Каблешкова е подбрала от дядовия си архив и находчиво включила няколко речи, произнесени от Н. Д. Каблешков в качеството му на председател на Пловдивския юбилеен комитет за Вазовите чествания и на член на възпоменателния комитет за поставянето на мемориална плоча на дома на поета. Поместени са и писма до Н. Каблешков от Владимир Вазов — брат на Ив. Вазов, Димитър Цончев — директор на Археологическия музей в Пловдив, а също и няколко благодарствени писма от другия брат на поета — Борис Вазов, заел се с написването на обширния труд „Иван Вазов — човекът“, обърнал се за помощ към Н. Каблешков и черпил от ръкописа му за достоверно предаване на събитията, свързани с честването на Вазов в Пловдив през 1920 г.

Публикувани са и редица факсимилета и снимки, като сред тях се открояват по своята значимост благодарственият автограф и пощенската картичка от Ив. Вазов до Н. Каблешков.

Спомените и писмата на Н. Каблешков, свързани с един значителен факт от биографията на Ив. Вазов — отбелязването на двойния му юбилей от пловдивското гражданство, а и с по-сетнешния акт на почит и преклонение пред делото на народния писател, са макар и скромни, но верни и неподправени като факти и емоции принос в нашата литературна история на един интелегентен и чувствителен съвременник на тези събития.

Славка Керемидчиева

***Неда Павлова. Топонимията на Чирпанско.
С., УИ Св. Климент Охридски. 2005. 206 с.***

Изследването на Н. Павлова е посветено на топонимите и антропонимите в Чирпанско и запълва една празнота в ономастичните проучвания на България. Интересът на авторката, която е родена в Чирпан, е мотивиран емоционално от чувството за синовен дълг към родния край. Трудът е резултат от дългогодишна събирателска и проучвателна дейност, която продължава повече от десетилетие. Събраният и систематизиран материал включва местни, водни, селищни имена и антропоними от 42 села на бившата Чирпанска околия, която често е променяла границите си.

При интерпретацията на имената Павлова се опира върху българската ономастична традиция в лицето на известни учени като И. Дуриданов, Й. Заимов, Н. Ковачев, Г. Христов, Т. Балкански, Н. Бечева и др. Използвани са редица исторически трудове, архивни материали, речници и справочни издания. Важна предпоставка за качеството на труда е също и добрата подготовка на авторката в областта на диалектологията — Н. Павлова започва своя научен път с монографично описание на тракийски говор.

Топонимията на Чирпанско отразява сложната историческа съдба на населението в този край. Данните от топонимията подпомагат разкриването на стари диалектни граници и говорни области, разграничаването на различни диалектни пластове. Всяко местно название крие информация от езиков и екстралингвистичен характер. Миграционните процеси са довели до преплитането на различни диалектни системи. Обикновено границите между топонимичните и диалектните явления не съвпадат напълно. В южната част на Чирпанско доминиращи са чертите на тракийските говори, а в северната — на подбалканските. Липсата на единство в диалектно отношение се е отразило върху фонетичните облици на местните имена, поради което в работата е възприета частична нормализация, както в повечето трудове по ономастика.

В първата част на изследването Н. Павлова се спира върху някои етноцентрични аспекти на топонимията и антропонимията в Чирпанско. Авторката проследява подробно развитието на рударството като поминък в Чирпанския край още от Античността (времето на активна римска колонизация) до налагането на османското владичество през средните векове и отражението на този поминък върху топонимията и антропонимията на района.

Следващата част на труда е посветена на селищната история на чирпанските села Братя Даскалови, Верен, Винарово, Гита, Гранит, Голям дол, Горно Белево, Горно Ново село, Димитриево, Долно Ново село, Държава, Зетьово, Златна ливада, Изворово, Кольо Мариново, Малко Дряново, Малко

Тръново, Малък дол, Марково, Медово, Мирово, Могилово, Найденово, Опълченец, Оризово, Партизанин, Плодовитово, Православ, Пъстрово, Рупките, Свобода, Славянин, Спасово, Средно Градище, Стоян Заимово, Съединение, Сърневец, Целина, Ценово, Черна гора, Чирпан, Яворово и Яздач. Изнесени са данни за географското положение и историята на възникването на селищата, за техния демографски облик в различни периоди от време, за поминъка на населението. Изброени са имената на по-големите родове.

В частта „Езикова характеристика на местните имена“ са проследени някои фонетични, акцентни, граматични и лексикални особености на топонимите, техният строеж и начин на образуване. При семантичната класификация материалът е разгледан в три основни групи — местностни, водни и селищни имена. Всяка група е разделена на 4 подгрупи — физико-географски, посесивни и вторични местни имена. Според авторката предимството на този модел за класификация е, че от една страна, дава възможност да се правят съпоставки в синхронен и диахронен план, а от друга — откроява мотивите за назоваване на един или друг обект и по този начин разкрива многообразието на растителния и животински свят, природните дадености на проучваната територия, както и реалиите, свързани с материалната и духовна култура и с историческия опит на населението, обитаващо този район на България.

Внушителният по обем речник (250 стр.) представя събрания богат топонимичен материал в азбучен ред.

В края на труда е приложен списък на информаторите от различните села, както и карта на Чирпанско.

В ръцете на читателите е издание, представляващо безспорен научен интерес. Плод на многогодишна добросъвестна събирателска и задълбочена проучвателска работа, изследването на Н. Павлова „Топонимията на Чирпанско“ е своеобразен културно-исторически паметник за езика и миналото на Чирпанския край.

Марияна Витанова

СЪОБЩЕНИЯ

Център за българистични изследвания „М. Дринов“ в град Харков (Украйна)

През септември 2005 г. Академичният съвет на Харковския национален университет „В. Каразин“ взе решение за създаване на Център за българистични изследвания „М. Дринов“. Центърът е структурно подразделение на Историческия факултет, който ще осъществява функции по координиране на научните изследвания в сферата на българистиката в Университета и в град Харков и ще подпомага за срещи на двустранна основа заедно с учените от Република България за съвместни изследвания и издателска дейност.

Центърът е създаден с подкрепа на Асоциацията на българите в Украйна и Харковското градско дружество на българската култура „М. Дринов“, с които са подписани съответни споразумения за сътрудничество.

Дейността на Центъра ще бъде насочена към решаването на следните цели и задачи:

- подкрепа и развитие на традициите на българистиката в Харковския университет чрез изследвания на българската история и култура и на българската диаспора в Украйна;
- координиране на научноизследователската дейност както в рамките на Харковския университет, така и в цяла Украйна;
- провеждане на конференции, симпозиуми, семинари, международни Дриновски четения, „кръгли маси“ по актуалните проблеми на българската история и българистиката като наука;
- организиране на студентски научни конкурси с българска проблематика;
- подпомагане за научни специализации на студенти и преподаватели, докторанти в България;
- подпомагане на студентите и преподавателите в изучаване на българския език;
- комплектуване на научна библиотека в Центъра по българистика;
- установяване на преки контакти с Българската академия на науките, Академичното издателство „М. Дринов“, с учените от Софийския, Великотър-

новския и други университети и научни центрове в България, както и с българистите от други страни.

Центърът ще реализира поставените цели и задачи заедно с различни катедри от Факултета и Университета. Центърът се оглавява от директор, който се назначава от декана на Историческия факултет за 4 години, има научни сътрудници на обществени начала и секретар. Директорът на Центъра е доцент д-р Сергей Страшнюк, който ще отговаря за планиране и провеждане на научните изследвания, подготовка на научни кадри в сферата на българистиката и най-сложното — финансиране и материално-техническо обезпечаване на Центъра. Научният ръководител на Центъра е професор, д.и.н. Михаил Станчев. В научния съвет на Центъра ще влязат известни учени българисти от България, Украйна, Русия и САЩ.

На базата на Центъра за българистични изследвания „Марин Дринов“ и Института по история на БАН ще бъде създадена съвместна българо-украинска комисия на историците, която ще определи приоритетните съвместни изследвания на двете страни.

В началото на следващата година Харковският университет планира да проведе „Дриновски четения“ в чест на 100-годишнината от смъртта на проф. Марин Дринов, на които ще бъдат поканени учени българисти от България, Русия, Беларус, Молдова и Украйна.

На добър път на българистичните изследвания на харковските учени, които достойно продължават дриновските традиции в украинската българистика.

Михаил Станчев

Изложба „Българите в Бесарабия“

На 22 ноември 2005 г. в град Русе (България) в къщата музей „Захари Стоянов“ в 17.00 ч. беше открита изложбата „Българите в Бесарабия“. Автори на изложбата са д-р Елена Вединчар и Галина Манолова, които са уредници в Етнографския институт с музей при БАН. В същия ден сутринта се проведе пресконференция, организирана от Регионалния исторически музей — Русе. На пресконференцията бяха поканени журналисти и коментатори от различни телевизионни и радиостанции, както и от вестници. Директорът на русенския музей Николай Ненов, който е правил проучвания в Бесарабия, откри прес-

конференцията. Г. Манолова и Е. Водинчар разказаха за структурата на изложбата. В същия ден бе организирана и кръгла маса от русенския музей в една от залите на Община Русе. Гост на кръглата маса беше и заместник-кметът на гр. Русе, който през 1997 г. е посетил Бесарабия. Подчертано внимание бе оказано и от страна на бесарабските българи — студенти и докторанти в град Русе.

На първо място в изложбата трябва да се отбележи витрината за издателската дейност в Бесарабия — множество вестници, сред които в. „Роден край“, посочиха, че това е един от важните елементи в културата на българската общност в Бесарабия. Вниманието привлича частната колекция от художествено изработени пешкири от различни български селища в Бесарабия (Молдова и Украйна) — Вайсал, Чийший, Чушмелия, Кайраклия, Комрат — които показват майсторството на годеницата и въобще на бесарабската българка. Двата народни костюма от с. Вайсал и с. Чийший отразяват нагледно българското облекло в Бесарабия. Много богата е витрината, посветена на накитите. Сред тях се открояват уникалните сребърни пафти от с. Кайраклия (Молдова). Интересно е, че те са по-различни от пафтите в България. Витрина за начина на подаване на сватбен хляб за кума илюстрира запазването на сватбената традиция на бесарабските българи. Особен интерес представлява традиционният бюфет, на който са изложени множество стари снимки портрети от различни селища (Кортен, Кайраклия, Чийший, Вайсал, Сан Батър). Изложената покривка за пейки (миндери) — дарение от жителката на с. Вайсал Евдокия Бербат — свидетелства за майсторството в тъкачните техники на българите в Бесарабия. Особен интерес предизвикват фотосите от с. Чийший, с. Кубей, с. Нови Троян, които нагледно представят традиционни календарни обреди: курбан за дъжд, махленски курбан, Гергьовден, Суфинден, Нова година, почерпката и даровете на имен ден — „алдамач“. За пръв път е представена кукерска маска, изработена по разкази на информатори от с. Вайсал. Тази маска е истинска находка, тъй като досега в етнографските научни среди се смяташе, че кукерските маскарадни игри не са присъщи на българите в Бесарабия. Отделна витрина има и за погребалната обредност. Фотосите от с. Кирсово и с. Кайраклия нагледно показват запазването на този дял от културата на бесарабските българи.

Галина Манолова, Елена Водинчар

АКАДЕМИЧНО ИЗДАТЕЛСТВО „МАРИН ДРИНОВ“

ЗА НАС

Историята, развитието, традициите на Академично издателство „Марин Дринов“ са свързани с историческата 1869 г. В условията на робство и емиграция с ентузиазма и усилията на шепя учени и ученолюбиви труженици, между които Марин Дринов, Васил Друмев, Васил Стоянов и др., и с помощта на пламенни родолюбци от средата на българската емиграция във Влашко и Русия се основава Българското книжовно дружество. Организатори и редактори на изданията на Дружеството са неговите първи действителни членове — Марин Дринов и Васил Друмев.

С превръщането на Българското книжовно дружество в Българска академия на науките през 1911 г. Академията разгръща значителна издателска дейност, преодолявайки много трудности поради липса на собствени издателство и печатница.

През 1949 г. се създава Издателството на БАН. През 1994 г. по случай 125-годишнината от основаването на БКД Издателството с печатница на БАН се преименува в Академично издателство „Марин Дринов“.

Днес Издателството е издателско-полиграфически комплекс за академична книжнина — монографии, речници, справочници, енциклопедии, сборници, списания, научнопопулярна литература, учебни помагала от всички области на знанието.

Сред многобройните издателства в наши дни Академично издателство „Марин Дринов“ е едно от най-уважаваните и предпочитани издателства както от авторите за верността си към традициите и своя богат опит, така и от читателите, които от неговите издания получават актуална научна информация, идеи за прилагане на теорията в практиката.

С издаваната от него академична книжнина Издателството спомага за повишаване ролята на науката в живота на страната, за подпомагане на културното и икономическото развитие на нашия народ и повишаване на неговото национално самочувствие. Неговата продукция е средство, чрез което българската научна мисъл заема своето място в световната научна мисъл. Със своите издания Издателството допринася за издигане на националния и културния престиж на страната ни в чужбина.

Контакт

Адрес:

1113 София, ул. „Акад. Георги Бончев“, бл. 6

тел. (+359 2) 72 09 22, 979 34 49

факс (+ 359 2) 870 40 54

E-mail: baspress@abv.bg

Директор

акад. Ячко ИВАНОВ

тел. 72 09 22, 979 34 49

MARIN DRINOV ACADEMIC PUBLISHING HOUSE

ABOUT US

The history, development and traditions of the Marin Drinov Academic Publishing House reach back to the historic 1869 year, when the Bulgarian Literary Society was set up in Wallachia and Russia. The Society emerged in the conditions of foreign bondage and emigration, willed into life by the enthusiasm and efforts of a few scholars and men of learning, including Marin Drinov, Vasil Droumev, Vasil Stoyanov, and with the aid of ardent patriots from the Bulgarian émigré circles.

Marin Drinov and Vasil Droumev, the first actual members of the Society, organised and edited its publications.

After Bulgarian Literary Society was transformed into the Bulgarian Academy of Sciences in 1911, it embarked on a wide-scale publishing activity in the face of many obstacles arising from the lack of its own publishing and printing house.

The Academic Publishing House was established in 1949.

In 1994, on the occasion of the 125th Anniversary of Bulgarian Literary Society, the BAS Publishing and Printing

House was renamed into the Marin Drinov Academic Publishing House.

Now it is a publishing and polygraphic complex for academic literature bringing out monographs, dictionaries, reference books, encyclopedias, collections, journals, popular science literature, and manuals for all spheres of knowledge.

Of the vast multitude of other publishing houses the Marin Drinov Academic Publishing House is singled out now as one of the highly respected and preferred publishers, both by the authors for its adherence to tradition, and by the readers for obtaining up-to-date scientific information from its publications and ideas how to transfer scientific theory into practice.

With the issued academic literature the Publishing House helps for increasing the role of science in people's life, it helps for the cultural and economical development of Bulgarian people, and to enhancing their national self-confidence. Its output is a vehicle for the Bulgarian scientific thought to find its place among the Bulgarian men of science and to uphold the national and cultural prestige of Bulgaria abroad.

Contact

Address:

1113 Sofia, Acad. G. Bonchev St., Bl. 6

Tel. (+359 2) 72 09 22, 979 34 49

Fax (+359 2) 870 40 54

E-mail: baspress@abv.bg

Director

Prof. Yatchko IVANOV, DSc

Member of BAS

Tel. (+359 2) 72 09 22, 979 34 49

**БЪЛГАРИСТИКА
BULGARICA**

ИНФОРМАЦИОНЕН БЮЛЕТИН

11/2005

Редактор ст.н.с. д-р Анисава Милтенова

Съставители ст.н.с. д-р Никола Казански, Емилия Волева
Коректор Жасмина Кръстева
Художник Велина Богданова Мавродинова

Предпечатна подготовка ЦБ БАН Нели Байкова
Обработка на снимков материал ЦБ БАН Мария Ефремова

Издателски индекс 666
Формат 70X100/16 Печатни коли 7,5

Печатница на Академично издателство „Марин Дринов“
1113 София, ул. „Акад. Георги Бончев“, бл. 5

Поръчка № 3007

ISSN 1311-8544